

Caiete Silvane

Revistă de cultură

Sub egida Uniunii Scriitorilor din România

125

Pași prin Transilvania

V-PAR

**Varsolc+Perecsen
Artist residency**

Caiete Silvane

Revistă de cultură

ISSN 1454-3028

on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918,
nr. 11, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com, office@caietesilvane.ro;
www.caietesilvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă
al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din
România, a Consiliului Județean Sălaj,
a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul XI, Nr. 6 (125), iunie 2015.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 4 lei

Colectivul de redacție:

Daniel Săuca - redactor șef
Viorel Mureșan - redactor șef adjunct
Daniel Hoblea - secretar de redacție
Marin Pop, Carmen Ardelean - redactori;
Viorel Tăutan, Marcel Lucaciu, Imelda Chinta - redactori asociați;
Györfi-Deák György, Alice Valeria Micu, Carmen Ciumărnean,
Gheorghe Moga, Simona Ardelean - colaboratori.

Responsabili de număr: **Daniel Săuca, Daniel Hoblea**

Corectură: **Oana-Maria Barariu-Săvuș**

Revista apare în urma unui protocol de colaborare
încheiat între: Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului Sălaj;
Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimo-
niul Cultural Național Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău;
Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Filiala Zalău; Biblioteca Județeană
„Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj;
Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar „Silvania”; Centrul de
Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor
publicate revine în întregime autorilor.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format
electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista „Caiete Silvane”
este membră a
Asociației Revistelor,
Publicațiilor și Editurilor (ARPE)

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile
poștale, factorii poștali, prin Damco și prin redacție
(achitând suma de bani aferentă abonamentului dorit
în contul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj:

RO58TREZ5615010XXX006033

deschis la Trezoreria Zalău,

la care se adaugă taxele poștale de expediere).

Prețul unui abonament pe o lună este de 3,5 lei.

Pentru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm
să ne contactați la telefon 0260-612870.

Sumar

- Viorel Mureșan**, Poem pentru „Caiete Silvane”/
Reliefuri: **Ioan Flora** (1950-2005) pp. 1-2
- Ștefan Baghiu**, Poeme pentru „Caiete Silvane” pp. 3-4
- Viorel Mureșan**, Preambulare prin grădina Gutenberg.
E dimineață și gura mea explodează ca un fruct
proaspăt pp. 5-6
- Imelda Chinta**, Creația – Osiris într-o reconstrucție
postmodernă pp. 7-8
- Carmen Ardelean**, Pași în trecut, pași prin Transilvania
pp. 9-10
- Marcel Lucaciu**, Stafia comunismului pp. 11-12
- Parodie de **Lucian Perța** p. 12
- Maria Bîlțiu**, Mereu cu Eminescu în suflet pp. 13-14
- Alexandru Jurcan**, Sade și Pasolini p. 14
- Györfi – Deák György**, Rusalcele lui Moș Crăciun
pp. 15-16
- Viorel Tăutan**, Anticamera pp. 17-19
- Spectacol pentru românii din Ungaria p. 18
- Doina Ira-Tăutan**, Întâlnirea pp. 20-21
- Ioan F. Pop**, Texte inutile p. 22
- Primăvara Poeziei XV / A Költészet Tavasza** (III)
Poeme de **Alice Valeria Micu, Viorel Mureșan,**
Diana Olah, Paulovics Tamás, Ion Pițoiu –
Dragomir, Silvia Bodea Sălăjan, Daniel Săuca,
Simonfi István, Simonfy József, Szántai János,
Viorel Tăutan, Doina Ira – Tăutan, Bianca Temeș
și Thököly Vajk în traducerea **Simonei Györfi**.
Ilustrații de **Uca – Maria Iov** pp. 23-31
- Gheorghe Moga**, Din dragoste de vin pp. 32-33
- Marin Pop**, Emil Hațieganu, deputat al circumscripției
electorale Hida pp. 34-38
- Mircea Popa**, Un scriitor sălăjean necunoscut:
Coriolan Meseșan pp. 39-46
- Pamfil Bîlțiu**, Amintiri din viața noastră de cercetători
p. 47, p. 49
- Simona Ardelean**, Filmografiile Simonei. *Ex Machina*
(2015) pp. 48-49
- Bogdan Ilieș**, Modernitate și prefacere la începutul
secolului XX. Mutarea bisericii de lemn din Fildu de
Mijloc pp. 50-57
- Din lirica engleză. **Samuel Taylor Coleridge**.
Traducere de **Victor Cioban**
- Daniel Mureșan**, Cronica discului. Faith No More – *Sol*
Invictus p. 59
- Învățătura lui **Śrī Rāmāna Mahārshi** (I). Traducere
de **Daniel Hoblea** pp. 60-61
- Daniel Hoblea, Carmen Ardelean**, Malaxorul de
iunie pp. 62-64
- Număr ilustrat cu lucrări de artă vizuală din albumul
dedicat proiectului „V-Par Varsolc-Perecsen Artist
Residency”, Muza Fest, 2014

Viorel Mureșan

Poem pentru
„Caiete Silvane”

Cum construiesc eu orașul din tine
poetului Ioan Flora, in memoriam

doamna era în alb și se purta pe alei
cu pletele răsucite
pe după roata neagră a sufletului meu

acum sunt hotărât
să dispar în ochii ei ca un vârtej

orașul acesta de hârtie mototolită
e pentru prima oară când îl simt cum se desface
împingându-și aripile în noi

pe o străduță ce urcă
venim să ascultăm lătratul unor cămăși
care se îndepărtează spre cer

doamna în negru se poartă pe alei
cu părul răsucit
pe după roata albă a palmei mele
care zboară prin aer
împreună cu piatra pe care-o aruncă

în urma ei
de cărămizi roșii
rămâne o clădire
în foarfecele dintre noapte și zi

Reliefuri: Ioan Flora (1950-2005)

Nu se întâmplă foarte des în istoria literară ca un an să cuprindă în calendarul său atât aniversarea, cât și

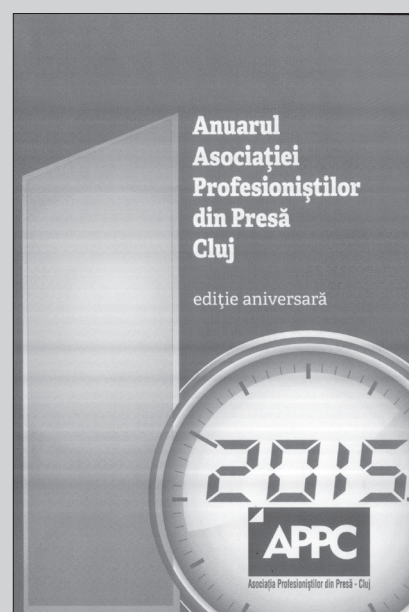
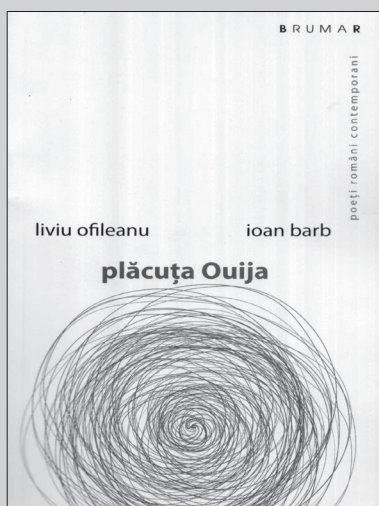
comemorarea, rotunde sau semirotonde, ale câte unui scriitor important. 2012 a fost un astfel de an pentru I.L. Caragiale. Dar noi dorim să aducem sub ochiul cititorului un destin literar strict contemporan, până nu ne îndepărtăm prea mult de el: poetul Ioan Flora (1950-2005).

S-a născut în Satu Nou, comuna Panciova (Banatul sârbesc, Iugoslavia). Licențiat în filologie la București. A fost redactor-șef al Editurii „Libertatea” din Novi Sad și secretar al Uniunii Scriitorilor din România. După debutul editorial cu volumul *Valsuri* (1970), a mai publicat douăsprezece volume de versuri, scrise în limba română. A tradus din limba sârbă mari scriitori, în volume individuale, dar și o monumentală *Antologie a poeziei sârbe (sec. XIII-XX)*. Istoria literară l-a asimilat între precursorii accentuați ai postmodernismului optzecist.

Scene de vânatoare

Mai stăm uneori de vorbă, ca niște sperietori
pe la câte-un colț de stradă
și atunci numai ce se iscă pe nepusă masă
câte un vânt cumplit din carierele de piatră și ghips,
sprijinind ca niște piloni de neant orașul.
Ascultăm cu groază vâjâitul propriilor noștri plămâni
semănând cu uraganul unei vâne de țigeti
în străfundurile pământului,
încât ne retragem zoriți pe la casele noastre
și mai răsfoim câte-o carte, mai facem câte-o canastă,
ori ne zgâiem cu orele la câte o banală natură moartă
atârnând de pereți,
cu pâine și pește, cu struguri și fazani.
Dimineața ne reamintim, fie câte-un trup de femeie tânără,
ireal de alb,
fie candid scene de vânatoare, când stăteam pitulați
prin tufe de ciulini și zăpada ne ajungea până la genunchi,
fie îndepărtate palate de topaz, iubiri ce n-au fost să fie,
ziduri de cremene până la cer.

Cărți primite la redacție

Ștefan Baghiu

Poeme pentru
„Caiete Silvane”

În mijlocul unei mulțimi care dansează

„Ce gânduri împrăștiate ai!” spun,
sorbind din ceaiuri, au ochelari de soare
negri pe terase la *Gatsby*
și leagănă mereu piciorul suspendat.
S-au plimbat pe zidul cetății vechi apoi,
au pozat pentru un fotograf amator, Sergiu,
care le-a făcut să pară apetisante
cu un deget pe buza de jos
strângând în brațe ca proastele
câte un ghiveci din parcul public.
Da, au văzut cum e cu arta fotografică,
iar Sergiu și-a luat plăcere apoi,
într-un moment de singurătate,
lângă o bibliotecă și un geam deschis,
din deliciul diafragmei.
Le-am văzut deja femei în școala generală,
sau, vrând să pară mai mari,
cu tocure și decolteuri pentru sânii
care nu și-au căpătat forma încă,
dar au să ajungă prin băile petrecerilor de
apartament.
O să se holbeze pe fereastra din balcon
un băiat de unsprezece ani, blocat ca la scenele tari,
mâini care vor să strângă sâni
și picioare care tremură
în poziții nefirești pentru tot corpul.
O să viseze noaptea colege de unsprezece ani,
o să își amintească de singura femeie
care a făcut dragoste pe o mașină de spălat,
da, o să mi-o amintească pe Petra,
care te învârți în jurul meu ca și cum
aș fi unul din următorii, săruturi grele,
miros greu de salivă pe care nu îl suport,
deși îl provoc și eu după atâția ani
de fumat țigări cu filtru portocaliu,
te pot dezbrăca imediat,
strângându-te de maxilar,
cum am văzut în filme
și tu ai rămâne inertă
și mirată, „Ia-mă!”
O să mi te amintească
printre copile de unsprezece ani,
gânduri fotografice care urlă în finalul masturbării
și sparg liniștea, nimic nu face mai mult rău
decât gândul că asta e moarte curată, de fapt, pentru

un băiat
prea mic ca să poată să înțeleagă
sălbăticia de pe *Animal Planet*,
pozele masacrului din Kosovo,
imaginile pornografice ale câtorva femei
dorite de marea planetă.
„Eu nu mă uit la televizor!”,
dar nu minți, Petra, știi prea multe șiretlicuri
ca să nu fi văzut tone de scene regizate prost
în case americane,
cu femei care iau în mână sexul și îl ocolesc apoi
doar ca să se întindă pe pat.
Nu minți, Petra, ai tehnică,
insuși prea mult ca să vrei
doar să experimentezi niște chestii normale,
ai deja un crez când faci dragoste,
că o să ne ținem în brațe după,
mi-ai sugera asta,
închizând ochii o să ajungi la *Trabzon*,
printre ierburi orientale
și animale cu guri mari care șerpuiesc pe lângă
pietre,
o saună e camera noastră în momentele
în care mă muști și transpiri. Te văd, Petra.
te văd în mijlocul unei mulțimi care dansează,
te văd așteptând, în mijlocul unei mulțimi care
dansează,
ești toată numai *Zara*
și împingi cu moaca dezgustată pe cei care,
dansând, se bagă cu spatele în tine, te văd în mijlocul
unei
mulțimi care dansează și știi ce mișcări de bazin știi,
poți produce un adevărat fiasco hormonal în băieții
care nu au atins încă sexul tău,
care te vor pentru misterul de dincolo
de *Zara*, în *Tonique*,
unde kaleidoscopul încă e la modă,
atmosfera penibilă de anii '70,
care te distrage câteva minute de la dorințele
stupide,
plimbări în pădure sau pe marginea barajului,
unde nu e ca și cum ne gândim
de fiecare dată să ne aruncăm. Nu, te văd
în mijlocul unei mulțimi care dansează și
îmi placi.
Trebuie să fie mare dezamăgirea
când te întorci acasă în taxiuri singuratice,
mai e și teama ta de viol pe care nu o recunoști
când suntem la masă cu alții și te prefaci

că nu ai ce păți niciodată, dar întreb-o pe săraca,
 au violat-o trei taximetriști în pădure, pe Cozla,
 se vedea panorama orașului
 cu toate luminile stinse la ferestre
 și mașini pe șoseaua către Bacău.
 Ne-am îngrozit
 și am plecat capul când am auzit, ne-am îngrozit
 și nu am mai vorbit despre asta,
 cum nu am mai vorbit despre ea,
 a primit trei băieți la revelion,
 sacrificând momentul pentru unul singur din ei,
 care și-a adus și prietenii.

Te văd în mijlocul unei mulțimi care dansează,
 e prea mult să decizi de pe acum ce va fi peste câțiva
 ani,
 dar te plimbi pe malul Cuiejiului până acasă dorind
 în fiecare zi altceva.

nocturna digitală

ce-i al ei e al ei: vârsta și dansul ăsta.
 ziua, fără muzică, ea va fi în transă.
 îi spune: «la corp parcă ai avea 15 ani»,
 și o curăță cu șervețele sub sâni.
 ce-i al ei e al ei, împrăștiat în minte odată cu
 memoria afectivă
 gemând în semi-obscuritatea dimineții,
 gâfâind epuizată deasupra băiatului: ziua,
 mișcarea ei repetitivă
 i-ar schimba fața, articulată. memoria e filmică
 și o excită profund. îi vine să se frece de el îmbrăcată,
 ca într-un film pe care, văzându-l, l-a numit *européan*,
 și l-a comparat dimineața
 cu imaginile din fața blocului. acolo,
 între stația de tramvai și magazine,
 imaginea mea așteptând. nu o imagine puternică,
 cum se găesc în realitate, nu are chimia realității.
 se derulează în intenție.
 secvențe uitate și adunate,
 asta este memoria mea acum: risipită și cețoasă,
 ceață groasă prin care înaintezi greu dimineața în
 București,
 și nu apare nimic, și toate blocurile sunt la fel,
 un decor întins și hipnotizant: dărăpănat.
 zilelor, cu precizia lor:
 orașul bogat care-și afișează terasele,
 sărac în cartiere. în Unirii,
 ce povestesc ei sunt fragmente din viețile lor,
 separate în cadre - imagine pe care o văd suprapusă
 peste un decor straniu, un fel de poză verticală
 în care norii ocupă jumătate de ecran,
 și eu, povestind transpirat.
 dar apoi merge spre casă,
 apoi, în liniștea de la 2 noaptea,
 un plâns ușor o năpădește. ce-i al ei e al ei,

mișcându-se transpirată deasupra băiatului,
 atingându-i brațele încordate și închizând ochii,
 repetând aceeași mișcare,
 mecanică stranie și fluidă:

imaginile astea nu au nimic
 din chimia realității.

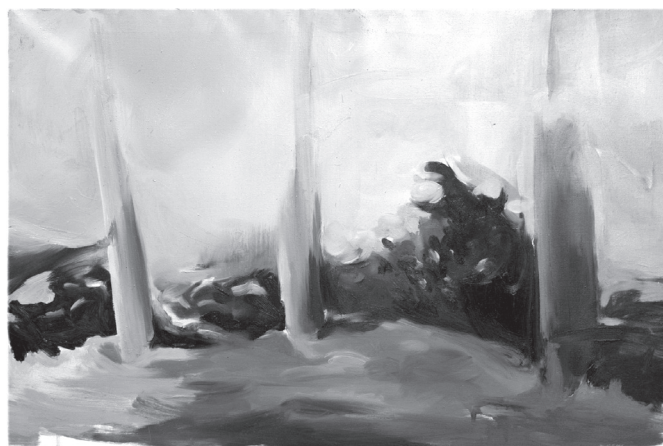
între lacuri, în decapotabilă,
 copacii dispăreau în privirea periferică,
 mall-ul se îndepărta
 și arhitectura lui, în panoramă.

trăiesc în grupuri
 și se întâlnesc spontan.

ce pot spune despre privirile lor?
 pentru că au ceva în comun, un fel în care
 niciunul nu-l înțelege pe celălalt dar îl privește cu
 îngăduință,
 un fel în care nu se cunosc dar se fut.
 coborând aleea campusului am rămas
 în fața vitrinelor înalte ale clubului,
 iar dansul lor imita realitatea.
 băiatul o atinge și ea îi lingea urechea,
 îi înconjură gâtul gros și îl zgâria puțin cu unghiile,
 îi băga mâna pe sub tricou,
 iar fața mea se suprapunea în reflexia sticlei
 peste dansul lor.
 între obloane se poate citi mișcarea bizară a
 oamenilor:

și ea a fost în alte orașe,
 iar în Praga răsăritul pe acoperiș a agitat-o.

graniță fină între epuizare și melancolie
 și ambele se câștigă foarte greu. *ad lib* permanent:
 seară deasupra orașului și tot ce pot spune despre
 valeda electrică
 e că mă imaginez deseori deasupra ei. ziua, fără
 muzică, ea ar fi în transă.
 mișcările ei derulându-se în liniște,
 cu intensitatea cu care mașinile trec pe lângă mine
 și luminile lor care rămân în urmă - undele mișcării
 ei în aer.
 momentul ăsta are câteva secvențe
 care aparțin prezentului: privirea mea
 reflectată de vitrine.

Fábián Emőke

Preumblare prin grădina Gutenberg

E dimineață și gura mea explodează ca un fruct proaspăt

Viorel MUREȘAN

Fiecare poet se află, în căutarea unei noi limbi a poeziei, a unor noi căi de acces spre starea poetică. Rezultatul depinde numai de cât de departe ajunge, cât îl ajută puterile și cât îndrăznește. În poezia celor mai noi promoții, poate și pentru că se află încă în desfășurare, căutarea noutății pare mai frenetică decât la precursorii lor. Cei mai mulți izbutesc să șocheze prin forma la care ajung și care, dacă e rezonabilă, poetul poate fi validat de puținii cititori calificați pe care-i mai are poezia. Fondul ideatic și tematic, obiectul poeziei, e mai greu de mișcat, dar nu imposibil. Am scris în ultimii ani despre câțiva poeți tineri, o dată sau de două ori, despre fiecare dintre cei în care cred, și n-am identificat nicio asemănare stilistică între ei, ba, dimpotrivă, câte „călimări”, atâtea nuanțe de cerneală poetică. Dar n-aș băga mâna în foc că fiecare și-a apropiat și un teritoriu tematic numai al său, alimentat de experiențe personale.

Voi încerca în continuare să mă apropiu, pentru prima oară, de poezia lui Dan Coman, prin volumul său *Erg*, Editura Charmides, Bistrița, 2012. Cartea e o antologie din cele care o precedă, *anul cârțiței galbene*, (2003) și *ghinga* (2005). Corpusul poetic propriu-zis, *Erg*, e precedat de un *poem* în care putem desluși câteva din atributele acestei lirici. Mai întâi, stilul ușor sincopat, aluziv, care tinde să se coaguleze într-o poetică a deriziunii, în accepția lui Ionesco, cel care, pentru piesele sale, refuză categoria absurdului. Tot aici se deschide un univers al mișcărilor interioare, care, pe parcurs va deveni complementar unuia situat în interiorul ființei. Acest *poem*, în ansamblu, trasează liniile portretistice ale unui eu poetizant născut obosit, precum la Henri Michaux: „sînt imposibil de urnit. fără nimic înăuntrul/ meu însă imposibil de urnit/ cu forța unui singur om. ca o mobilă imensă de sufragerie,/ ca orice lucru pentru care el însuși nu înseamnă nimic./ dar vorbesc. vorbesc pînă îmi plesnește pielea obrazilor./ nu încetez niciodată./ toată forța mea se strînge ca un arc în fundul gurii/ și lovește fără milă sunet de sunet. frază de frază./ nu obosesc pentru că nu înțeleg nimic din ceea ce spun./ și nu obosesc pe nimeni pentru că nu mai e nimeni./ așa m-am născut./ direct din pămînt direct imposibil de urnit/ direct cu vorbele afară din mine. exact așa./ ca oricare alt lucru pentru care el însuși nu înseamnă nimic” (p. 7).

Titlurile poemelor sunt derutante, adevărate capcane care potențează ambiguitatea textuală. Uneori, însă, au o transparență sui-generis, conținând, în sta-

diu larvar, câmpul tematic. Este și cazul unui poem, *alături de ea*, din care înțelegem că poezia trăită naște poezia construită: „toți îmi spun dan! și eu: dan, dan, trebuie să ai grijă./ cu mișcările mele bruște am rănit animalele aerului/ și-acum lumina urcă numai în gol./ în fiecare dimineață dintre brațele unei femei îmi scot capul/ și latru de câteva ori” (p. 11). Dezlănțuirea eului, în căutarea noutății poetice, se face pe spații fizice restrânse, sugerând reclusiunea. De aceea, poemele par însemnările unui poet blestemat. Boala devine blazonul casei, iar odată cu instituirea teodorei ca prezență a cărții, textele capătă caracteristici narrative, asistăm la invazia unor voci fără identitate, dintre care, unele par specializate în producerea umorului negru, iar altele generează sintagme cu sens vizionar: „am 27 de ani. sînt la casa mea. boala aerisește încăperile/ întins între perne îmi mîngîi brațele cu o perie moale./ dacă dau să vorbesc smocuri de păr apar în lumină/ și flutură scurt pentru liniștea mea./ din cînd în cînd o pasăre mică și/ un ou moale căzînd din pasărea mică/ și teodora așezîndu-l imediat între palmele ei./ stă astfel ore întregi fără să clipească./ dacă mă ridic, mă ridic într-un cot/ doar ca să tulbur puțin disciplina cu care/ nu mă scapă din ochi./ la 27 de ani tăvălit peste propriul corp/ ca peste o bicicletă rusească/ înainte în neștire prin pat/ cu icnete tot mai vechi pe marginea buzelor/ ca niște aripi pleoștite./ sînt la casa mea./ încă de la cinci dimineața/ bolboroselile își fac loc între gît și vîrfurile uscate ale limbii./ cînd teodora nu e atentă deschid repede gura/ și glasul atîrnă în afara mea/ mic și țeapăn cît un stîrv de albină” (*la casa mea*, 1, pp. 12-13). Universul casnic din aceste poeme e de un realism fabulos intersectat cu oniricul, în ușoară atingere, pe alocuri, cu lumea creată de Radu Vancu în al său *Sebastian în vis*. Un poem intitulat *roșul* e un monolog sibilinic al unei „dramatis persone”, în care însuși emițătorul discursului se pulverizează într-o multitudine de stări de spirit. Poetul cultivă straniul, aflat în vecinătatea miraculosului, ca tip de viziune, dar și ca materie din care își construiește, uneori, portretele, memorabile. Ca de sub straturile suprapuse ale unui palimpsest, răzbat pînă la noi semne că îl iubeste în taină pe Virgil Mazilescu, iar „vuietul din cap” din *necunoscuta* prefigurează câteva linii de forță ale cărții, care se vor traduce adesea printr-un imaginar poetic contondent, traumatizant: „femeia de lîngă mine e înaltă și foarte calmă – nu mă privește/ dar îmi ascultă vaietul din cap. stă întinsă pe masă./ mîi-

nile ei sînt ceștile din care beau cea mai neagră cafea/ femeia de lîngă mine nu face nimic. doar/ îmi ascultă vuietul din cap./ și zîmbește. are chipul acoperit de viermi./ stă întinsă pe masă și mă privește cum alerg/ de la un capăt la altul al camerei./ mîinile ei cresc neîncetat și cafeaua se face/ tot mai tare și mai neagră -/ restul trupului are o culoare albicioasă, fără miros./ femeia de lîngă mine are pe chip jumătăți/ de fluturi și jumătăți de viermi./ e calmă și îmi ascultă vuietul din cap./ mîinile i-au devenit neîncăpătoare în camera mea” (p. 18).

Pe măsură ce înaintăm în carte, verbul „a izbi” capătă o recurență neobișnuită, acompaniat de aproape de sinonimul său „a lovi”, pe ambele urmându-le „urletul” și culorile galben sau negru: „eu ca o mare bucată de scîndură am izbit totul peste boz” (p. 19); „cineva îmi lovește pe dinăuntru capul” (p. 21); „așa că-mi izbesc fața și ceafa de mobilă/.../ suflu cu putere înspre lumînări și din gură îmi iese urletul” (p. 25); „ca să nu plesnesc de spaimă mă izbesc de o/ mie de ori de perețele camerei” (p. 33). Nu sporim numărul exemplelor din rațiuni de spațiu, însă și pentru că cele de pînă aici sunt destule pentru a da contur unei utopii neliniștite. În poemele sale, cel mai adesea, autorul „povestește” evenimente sau mișcări inenarabile. Tehnica potrivită pentru ca un fragment izolat de context să poată aspira la un sens e cea împrumutată din pictura tașistă. Aici, hazardul intervine ca un element creator al structurii imaginii, punându-ne în fața unei adevărate retorici a gestului bine regizat. Mai clar vorbind, e ca și cum ai încadra într-un chenar de culoare o crăpătură ivită în perete, iar ea ar începe să aibă pentru privitor un evantai de sensuri: „Soarele s-a întărit ca o nucă de cocos și cînd/ bate vîntul îmi lovește genunchii./ calm, foarte calm fac o gaură în mijlocul lui și-i sorb toată zeama” (*cartea nebună*, p. 34).

Scrisul lui Dan Coman ar putea fi văzut ca o poezie de observație, în care imaginile nu sunt executate după natură, nu mai sunt arhetipuri mentale consacrate, ci parcă vin din transcendent. Un astfel de poet respinge principiul creator al mimesisului, imaginarul său poetic e unul de atelier, unde imaginile rămân cu contururile, geometric, neîncheiate. Vibrația lăuntrică se desfășoară în linii tensionate, comunicând experiențe de dincolo de cuvinte: „cînd e foarte frig o femeie înaltă mă scapă din brațele ei/ și începe să umble prin încăperi așa cum numai ea e în stare:// repede-repede și sunînd din încheieturi ca din bice:// cînd e foarte frig trupul meu stă claie peste grămadă pe covor/ moale și pătat de cafea. atît așteaptă soarele cel nou:// mai precis decît un țînțar țîșnește dintre/ pereți și-mi ciupește obrazii./ mișc greu cînd reușesc să-l pocnesc crapă într-o parte a sa/ și aerul său închis umple imediat camera:// cînd e foarte frig încep să-mi lovesc un capăt al trupului/ ca pe o sticlă cu vin și ca pe un borcan cu muștar/ dar loviturile acestea moi și neîndemînatice/ nu reușesc să-mi scoată umbra din corp:// noroc cu tristețea acestei femei: cînd e foarte frig/ vine și-mi ridică trupul de pe covor și vreme de

zece cafele/ îl poartă în jurul umerilor ca pe o blană argintie de vulpe” (*poem de dragoste*, p. 40). Unele poeme se construiesc după metoda puzzle-ului: fiecare „ciob” își are locul său, dar sensul se naște numai la vederea întregului. Astfel, în *poemul de vară* (e un ciclu din patru părți) se clarifică un univers al teodorei, un univers „al meu” și unul „al nostru”, fără ca poezia să cadă în convențional, fără să devină una explicit erotică: „cade căldura de parcă ar cădea din pod covoare persane/ direct. peste sângele nostru./ îmi îndrept umerii și acest lucru mă face să rid./ dinți de lapte cad din gura mea/ și cu mișcări asemănătoare laptelui îmi pătează bărbia./ sînt la moisei. trupul meu cîntărește acum zece tone./ din cînd în cînd puii dinăuntru pisicii tac/ și atunci se aude vocea teodorei chemîndu-mă la micul dejun” (*poemul de vară 1*, pp. 42-43).

Un topos privilegiat al poeziei lui Dan Coman e *ghinga*, „personaj” eponim al uneia dintre cărți. Pare numele unui animal, dar nu e decît o bizară creație lexicală, o invenție verbală din acelea care par să facă gemene geneza limbii cu nașterea poeziei. Ar putea fi o persoană, dar pare să întrupeze numai o forță a naturii sau destinul însuși: „și vine apoi ghinga cu fața tristă ca o față de muscă și/ mă saltă, mă leagănă/ mă întinde pe pat/ vine ghinga și-și apleacă scurt capul deasupra mea/ și cu totală indiferență îmi urlă în gură/ cîteva vorbe de încurajare” (*vorbe de încurajare*, p. 61). Cea din *Erg* este chiar poezia condiției umane în forma ei cvasivizionară: „eu sînt pisica. eu sînt șoarecele. mă distrez copios alergîndu-mă seara prin încăperi” (*trupul anului 2*, p. 79). Antologia lui Dan Coman este o importantă construcție poetică pe ideea căutării ineditului expresiv, care mișcă înainte viața artei.

Hadnagy Kinga

Creția – Osiris într-o reconstrucție postmodernă

Imelda CHINȚA

Ruxandra Cesereanu este binecunoscuta scriitoare clujeană, deopotrivă profesor universitar, care ne surprinde cu o nouă apariție editorială, *California (pe Someș)*, volum susținut de Editura Charmides, Bistrița, 2014.

Din punct de vedere structural și tematic, volumul este construit sincretic, glisând pe trei paliere, marcate la nivel formal: poem-reportaj, poem-concept, poem-biografie, disociind astfel între radiografia atentă a cotidianului anost, între metatextualitate, poezie despre poezie, secondate de o privire retrospectivă asupra spațiului paradiziac al copilăriei, adolescenței. *California (pe Someș)* devine un volum, axă a timpului, ce aglutinează diferite etape ale existenței: „Astfel m-am întors la începuturi”.

Cele 38 de micropoeme alcătuiesc un macropoem cu aspect narativ; *gradul zero al scriiturii* se manifestă proustian, memoria involuntară declanșându-se în momentul plimbării pe malul Someșului, când autoarea aude sunete răzlețe de chitară ce recompuneau melodia *Hotel California*, hit al anului 1976, aparținând trupei Eagles. Autoarea este conștientă că timpul cere noi formule și forme de manifestare în creație, astfel poemul abordează o nouă structură, o dimensiune cINETICĂ a discursului prin care ideea este surprinsă de „o cameră de filmat care se rostogolește”. Liantul celor 38 de micropoeme devine Someșul, conotat ambivalent; râul devine esența altor vremi, impregnate de nostalgii și lirism: „Someșul mirosea a vremuri hipiote”, dar și marcă a cotidianului, un Someș al vremurilor noastre, antrenat de exuberanța unor tineri, conturbați de mașinile de tuns iarba sau de tramvaiele, care creează o muzică disonantă, în dezacord cu orfismul trecutului: „La marginea râului mașinile de tuns zguduiau iarba”, „Tramvaiele din centru au ajuns pe mal,/ aici hibernează o vreme, apoi cântă în cor”.

Poemul Ruxandrei Cesereanu izvorăște dintr-o discretă revoltă cu nuanță existențialistă; discursul poetic enunță, într-o retorică avangardistă, convertirea abia întrezărită a poetei de la un oarecare liberalism adolescentin, întruchipat în imaginea rockerului, tip al rebelului, la o criză existențială creată de sentimentul singurătății, al totalei izolări. Poeta se sustrage convențiilor și valorilor conservatoare, opunând acestora viața boemă, mediată de experiențe transcendente, mai aproape de actul poetic: „poezia e hașiș,/ noi vom mânca păsări de cocaină/ și vom adormi cu lumina aprinsă”. Adevărat manifest avangardist, pe linia frondistă a modernismului exacerb, discursul poetic este

unul dinamic, emanând o energie și o vitalitate, care probează implicarea în actualitatea cetății: „iată, dăm foc rafinăriilor și binecuvântăm floarea-soarelui/ Baie de iod e poezia”.

Poezia autoreflexivă și autoreferențială a Ruxandrei Cesereanu abandonează granița dintre artă și viață, re-actualizând un poem care, marjând pe discontinuitate, redă o reprezentare a realității, o geografie spiritualizată a unui spațiu definitoriu pentru formarea ei. Autoarea renunță la genul tradițional și împrumută tehnici proprii scrierii postmoderne, chiar din sfera jurnalistică, ceea ce-i conferă originalitate, poeta dovedindu-se o acribioasă observatoare a realului: „La grădiniță dormeam în paturi care se dezlipseau din perete”, „Clădirea Universității era acoperită cu graffiti”, „După ploaie, pe râu, o carte poștală făcută din petece:/ dopuri, punge tăiate, pahare de plastic, etichete dezlipite, felii de franzelă,/ un pistol din carton, sâmburi, căpșuni ruși, chipsuri, codițe de cireșe,/ cutii turtite de cola, insigne, medalii de cauciuc, lipton tea, schweppes,/ pene de porumbel”, toate acestea fac din râul clujean o caricatură decrepită a parizianului Sena sau a indianului Gange.

Ceea ce este interesant, este faptul că într-o perioadă în care scriitorul practică literatura confesivă, transfigurând experiența personală în subiect de literatură, Ruxandra Cesereanu folosește latura biografică, nu neapărat ca pe o confesiune, ci ca pe o componentă esențială în interpretarea culturii și societății actuale, în contrast cu un timp trecut, filtrat retrospectiv. Într-un climat compromis, pe care autoarea îl intuiește și îl surprinde discret, fără a avea o atitudine lancinantă, ființa se întoarce înspre sine, spre microclimatul, microuniversul individual, *con-viețuind* în anticamera poetică. Povestașul altor vremi, glasul profetic și reflexiv, radiograful coexistă într-o dinamică a stărilor, care impresionează prin forță și vitalitate, prin expresia poetică profundă, prin prelucrarea lirică parcimonioasă a biografiei: „Stăteam pe geamantan în curtea liceului, înainte să plec în tabără/ la mare,/ pe când aveam treisprezece, paisprezece, cincisprezece ani./ Rochiile împachetate ca niște șervețele,/ sandalele așezate ca amozii,/ rujul transparent cu miros de frăguțe/ și inima buimăcită sunând deșteptarea./ Eram nerăbdătoare să mă îndrăgostesc de un băiat cu tricou de rocker,/ care să-mi șoptească languros oh, baby!”; „Suntem povestașii cu falcile rupte ca niște fiole”.

Dominanta acestui volum, implicit a acestei perioade lirice este preocuparea poetei pentru condiția poeziei, dar și a sa de creator. Ruxandra Cesereanu realizează

o metapoezie, anulând unitatea cu care ne-am obișnuit a discursului liric, realizând un colaj de tip Burroughs, o poezie ca experiment ce explorează neliniștile, păstrează amintirile sau surprinde credința în artă. Dimensiunea ludică este recognoscibilă la nivel formal, autoarea jucându-se cu poemele în colaje, juxtapuneri, amestecând etapele, cuvintele, fragmentând discursul și gramatica discursului, construind contexte și aglutinând senzații, trăiri intense. Pe linia postmodernismului american, Ruxandra Cesereanu nuanțează colajul în poezie, ca mijloc de expresie, recreând textul, dându-i o nouă dimensiune, astfel artistul devine, un radiograf, un fotograf, care apasă pe declanșator în fiecare moment în care conjunctura îi transmite o stare; poezia este astfel o expresie a credinței sale, aglutinare a unor spații, aparținând unor continente distincte pe care autoarea le reunește printr-un motiv comun, scoica, simbol al solitudinii, Long Island, Rue Monsieur Le Prince, insula Capri, țara minotaurului: „Scoicile galbene culese cu stăruință din țara minotaurului/ le-am azvârlit la noroc în Someș”, „Scoicile pariziene împrumutate odinioară de pe Rue Monsieur/ Le Prince”, „Scoicile late culese odinioară în Long Island”.

Trecutul este renunțat, devine un spațiu dialogic de reflecție, înțelegere, desimplificând reprezentarea acestuia. Poemul comportă o dublă codificare, dimensiunea modernă, recognoscibilă formal și dimensiunea metatextuală, metaforică și conceptualizată. Astfel, amplul poem creează impresia de țesătură ideologică între perioade și stări, o prezentare a poetului și poeticității, filtrate printr-un lirism al vederii și viziunii creatoare: „Ochii mei au fost doar originea unui poem care se scrie”. Multe dintre poeme sunt arte poetice postmoderne, poezia este expresia unor trăiri, e exhibare a stărilor, e un caleidoscop afectiv și intelectual, e conceptualizare: „Crezusem odinioară că mănăstirea e un antrenament pentru poezie/ iar poezia o călugăriță în carne și oase”, „poezia nu mai e o mănăstire, s-a prăbușit de pe picioare”.

Poemul este izvorât din Someș, marcă și matcă a orașului cosmopolit, dimensiunea luxuriantă a poeticității transpare din prezentul op: „Poezia e o gară cu

multiple săli de așteptare”, „Poemul orașului se cocea în Someș”. *California (pe Someș)* este un poem al orașului, iar poeta urbană construiește caleidoscopic lirismul. Primitivitatea naturii romantice este transfigurată în cosmopolitism urban, Someșul devine decor ce oferă o dinamică și intensitate poetică. Volumul oferă o impactare, o gravitație lirică, construit asemenea unui cadran solar în jurul unei matrice, Someșul ce injectează poemul cu un prozaism actualizat: „ieșeau din apa cea neagră poezie și povești”, „Someșul e o seringă cu sticla aburită de răsuflări,/ o clanță pe care o apăs ca să răbufnească lichidul din spatele ușii./ Cuvintele paznicilor tipărite în ziare electronice./ Cuvintele paznicilor demachiați./ Învelite în celofan: pielea, numerele, mobila din casă./ Împachetări și despachetări cu figuri de stil./ Doar un poem al orașului ar putea să încălce legea și să se despoaie,/ fără să poarte nici măcar un coif de ziar pe creștet”.

Ruxandra Cesereanu construiește, de asemenea, un poem-lunetă a realului, un poem al durabilității, al permanenței: „Prietenia de-a lungul unui râu e ceva static doar într-o poezie”, „Poemul orașului era făcut din noduri marinărești”. Poemul e născut din ape, deopotrivă din țipătul nou-născutului inocent, dintr-o stare de grație, de solitudine, dintr-un spațiu paradiziac: „Păpușile mele erau făcute din mantre și versete”, „Într-o zi, părinții mei au fugit amândoi pe Someș,/ ca să scape de țipetele fetiței nou-născute./ După vreo câteva ceasuri de singurătate am învățat ce e poezia./ A fost cea dintâi lecție”. Poezia plonjează dincolo de timp și spațiu, creația e sacră, liturgică, istovitoare, sinonimă cu lăcașul zeilor în care și din care se naște poezia: „Și am pătruns astfel în cutia toracică a lumii,/ și am urcat bucata de carne crudă a inimii,/ apoi am intrat **invicți** în Akropolis,/ unde nu mai era diferență între oameni, animale, zei, // Poezia era singură”.

California (pe Someș) este, în esență, o reconstituire a mitului lui Osiris, o realcătuire mirabilă a unui destin legat ființial de matricea sa, din care poeta adună fragmente de viață, surprinde fotografic aspecte ale existenței, așază mozaical imagini, trăiri, stări distincte, într-un amplu poem sincretic.

Todor Tamás

Pași în trecut, pași prin Transilvania

Carmen ARDELEAN

Voievodul Gelu, Doina Cetea

Că istoria nu e doar un pretext literar, ci dă, uneori, substanță unei cărți o dovedește volumul Doinei Cetea, *Voievodul Gelu*, apărut la Editura Școala Ardeleană, în 2014. Subintitulată *O poveste*, cartea are, mai degrabă, alura și dramatismul unei piese de teatru, căci dialogul și descrierea - percepută ca didascalie - detronează narațiunea, eludând tiparul speciei narative.

Incipitul ambiguu se luminează abia în finalul microromanului, căci personajul-narator evocă realități revoluate grație visului care-i permite, ca într-un proces anamnezic, să refacă traseul istoric al voievodului, soțului, părintelui Gelu, dar și al fiului Ionuț și al numelui identic.

Ca într-o nuvelă romantică structurată pe motivul visului, al vieții ca vis, personajul contemporan cititorului devine actor al regresului în vremea lui Gelu, fără a fi vorba de metempsihoză sau de idealism magic, de vis ca formă superioară de viață, superioară existenței banale.

Ceea ce reușește Doina Cetea prin acest volum e plasarea sub semnul sinergiei a evenimentului istoric și, implicit, a literaturii. Coexistența celor două, chiar cu evidențierea fundamentului istoric, științific, la finalul volumului, e evidentă, literatura reușind, în ciuda acurateții informației istorice, să potențeze tensiuni și să plasticizeze adevărul istoric. *Cronica notarului Anonymus Gesta Hungarorum*, volumul *României și maghiarii în secolele IX-XIV. Geneza statului medieval în Transilvania, Istoria Transilvaniei* (semnate de Ioan-Aurel Pop), *Țara lui Gelou. Contribuții la istoria Transilvaniei de nord în secolele IX-XI* (Tudor Sălăgean) sunt sursele valorificate în microroman, așezate la finalul volumului, autenticitatea factuală fiind dublată de autenticitatea antroponimelor locale sau maghiare (Gelu, Arpad, Tuhutum, Horca Ogmand, Aron etc.) și de cea a toponimelor: Dăbâca, Moigrad, Tihău, Byhor, Porțile Mureșului, Plopiș, Gilău, Mănăștur.

Debutul ex abrupto fixează intriga în secolul al IX-lea; replica lui Aron, unul dintre oamenii lui Gelu, sintetizează situația delicată în care se aflau românii din nordul țării: „Stăpâne, știm sigur că mai multe căpetenii ale ungarilor, printre care Zobolsu, Thosu și Tuhutum s-au întâlnit aproape de hotarele noastre și s-au hotărât să întindă țara ungarilor până dincolo de Poarta Meseșului. Călăreții lui Tuhutum au forțat zidurile de piatră ale micilor cetăți, au intrat în sate,

au dat foc caselor și câmpiilor cu orz, mei și secară, au omorât tot ce le-a stat în cale. Bieții oameni nu au rezistat în fața iureșului călăreților. Mulți au murit, Doamne, iar în satele pustiite s-au așezat unгурii. Și nu numai atât... Oamenii mai spun că Tuhutum ar fi trimis o iscoadă pe nume Ogmand, dincolo de Porțile Meseșului, ca să vadă ce-i prin părțile noastre”.

Discursurile lui Gelu, construite și plasate strategic, au o solemnitate ce amintește de Ștefan cel Mare din dramele lui Delavrancea, accentuând nu doar ideea de datorie morală de a apăra pământurile strămoșești, ci și necesitatea sacrificiului: „Pământul acesta îl moștenim de la strămoșii și strămoșii noștri. Dacii aici și-au clădit cetățile. Romanii aici și-au lăsat urmele... iar noi, urmașii lor, copiii lor, să fugim din fața lui Tuhutum? Nu, Aroane, ne vom lupta până la moarte pentru acest pământ pe care trăim și pe care îl vom lăsa urmașilor noștri, în vecii vecilor!”

Dialogul lui Gelu cu Aron dezvăluie nu doar îndârjirea voievodului, ci reliefează și traiul aspru al românilor din nordul țării, pregătirile pentru confruntarea cu oamenii lui Tuhutum.

Inedită este alternarea perspectivelor narative, căci naratorul obiectiv e alternat cu naratorul-personaj Ionuț, fiul voievodului Gelu. Nu doar contrastul între punctele de vedere e vizat aici, deși cititorul are permanent senzația că se află în fața a două cărți, ci o evocare din interior, o evocare a laturii umane a voievodului, încărcată de afecte. În plus, rigurozitatea impusă de obiectivitatea narativă e anulată în intervențiile naratorului-copil de o subiectivitate, de o prospețime a discursului unui tânăr de 13 ani care trebuia „crescut ca un bărbat”.

De altfel, episodul confruntării armate nu e un nucleu cu o singură miză - uciderea lui Gelu -, ci fixează momentul maturizării lui Ionuț, ca urmare a experiențelor dramatice, dar formatoare. În ciuda aparentei naivități a perspectivei, se întrevide profilul uman, patern al lui Gelu, admirația celorlalți, inclusiv a fiului, față de figura remarcabilă a voievodului, așa cum reiese din portretul mixt, moral și fizic: „Doamne, dă să semăn cu el! Să fiu la fel de înalt și la fel de spătos, să pot ridica de pe loc, la fel ca el, o căruță, să arunc sulița departe în dușmani, să am barba deasă și părul lui negru ca pana corbilor de pe vârful cetății”.

Trama e relativ simplă, episoadele înlănțuindu-se firesc, cronologic, cu excepția pasajelor rememorative introduse de fiu; nu succesiunea evenimentelor interesează însă, ci intensitatea trăirilor, dramatismul

experiențelor odată cu deplasarea familiei voievodului de la Dăbâca la cetatea Mănăștur, în vederea asigurării securității. Tenta monografică reprezintă substanța cărții: imaginea satelor transilvănene e completată de cea a naturii al cărei axis mundi e Someșul.

De cele mai multe ori, pentru prezentarea confrunțărilor armate, se utilizează un narator colportor care confirmă poziția de regizor a voievodului, plasând în plan secund cetatea domnească. Se evidențiază, cu toate acestea, odată cu fiecare pagină de dialog, imaginea conducătorului român: tăria de caracter, curajul asumării deciziilor, buna cunoaștere a psihologiei umane, puterea de a îmbărbăta în momente critice, motivarea eficientă a subordonaților.

Se detașează, dintre figurile care-l secondează pe Gelu, Săran ale cărui intervenții reproduc scenele violente, confruntările armate într-o manieră încărcată de expresivitate, accentuând funcția de reprezentare a descrierii: „Apa Almașului curgea roșie și pe ea pluteau de-a valma cai și oameni, de-ai lor ca și de-ai noștri”.

Cel de-al treilea plan narativ surprinde tabăra maghiară: temerile căpeteniilor, decizia conducătorului de a-l înfrânge pe Gelu, dacă nu prin forță, prin viclenie, dialog ce are o evidentă funcție anticipativă.

O pagină distinctă în economia microromanului e ocupată de atenta descriere a cetății Mănăștur. Adevărate contururi monografice se configurează după sosirea convoiului domnesc aici: repere geografice, topografice, ocupații specifice, jocurile vremii (de-a românii și maghiarii, având consecințe nu mai puțin tragice pentru protagoniști), elemente de mitologie autohtonă (Baba Cloanța), imaginea labirinturilor subterane, măcinatul grâului, cutumele gastronomice, fierăria, pregătirea buruienilor folosite la leacuri. Toate dau tonus, animă o narațiune care, rămânând strict istorică, factuală, ar fi avut, probabil, un aer vetust.

Rănirea voievodului Gelu e un alt prilej de a lărgi liniile portretului voievodului: fără a-și pierde cumpătul, acesta suportă cu stoicism dureri cumplite, reușind, cu ajutorul oamenilor săi dedicați, să reprime toate atacurile lui Tuhutum.

Imaginea scribului maghiar care consemnează, responsabil, imparțial, evenimentele istorice ar trece neobservată fără intervenția inspirată ce trădează nu părținare, așa cum ar părea, ci verticalitate, consecvență, asumarea necesității dezvăluirii, a consemnării adevărului istoric: „Stăpâne, îndrăzni scribul, stăpâne, dacă nu scriu și despre vitejia lor (n.n. a românilor), ce va ști viitorimea despre vitejia ta? Dacă nu scriu despre satele astea și despre oamenii care le locuiesc, despre aceste câmpuri și despre aurul munților, ce vor afla despre tine urmașii urmașilor tăi? Vor crede că ai cucerit o lume fără oameni, o pustietate..”.

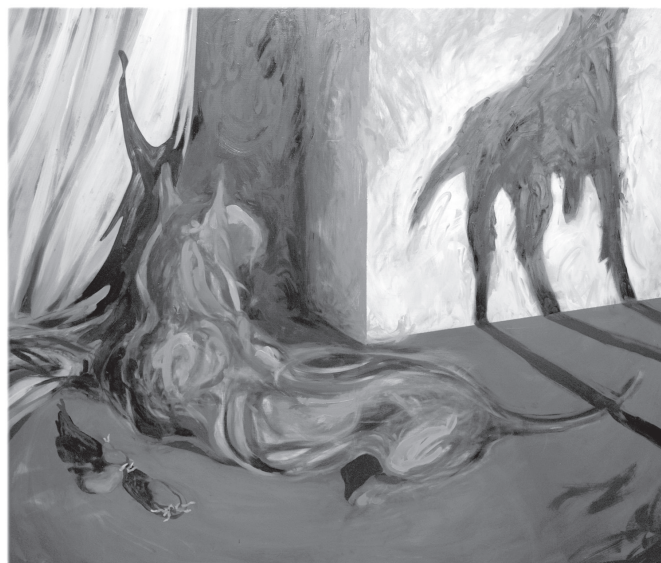
Emoționantă e relația lui Ionuț, fiul voievodului, cu bunica Sabina și cu mama sa, Ana, relație ce dezvăluie nu numai tandrețea figurilor feminine, ci și înțelepciunea, cumpătarea. Doar visul premonitoriu

al Anei tulbură armonia, prefigurând finalul tragic al voievodului: „Nu pot trăi fără el, mamă. Numai și numai la el mă gândesc. Tresar la fiecare gând rău care-mi trece prin minte. Am vise urâte, mamă. Am visat astă-noapte un câmp plin cu maci și neghină și, pe măsură ce-l priveam, florile se prefăceau negre, iar frunzele roșii, și picura pe pământ rouă roșie. Iar dintre ele a apărut Gelu, cu gâtul tăiat”.

Macabrului din plan oniric îi corespund scene în planul realității: leșul iscoadei, mâncat de șobolani găsit în șanțul cetății, înecarea unei cățele cu pui de către străinul cu figură malefică sau punctul culminant care-l are ca protagonist pe Ionuț. Monologul interior al acestuia trădează confuzia, incertitudinea chiar înainte de scena răpirii. Devoalarea intenției lui Tuhutum de a-l folosi pe tânăr drept obiect de șantaj confirmă cititorului apropierea sfârșitului tragic al voievodului, moment anticipat și de visul premonitoriu al voievodului, colportat de soția Ana: „Se făcea, îi povestise Gelu, că eram împreună cu tine pe câmp. Era vremea seceratului și noi doi ne țineam de mână și alergam. [...] Din cuib a zburat o pasăre. Era un vultur. S-a repezit la noi și a vrut să te ia pe tine. Te-a apucat cu ciocul și-a încercat să te ridice în aer. Eu, atunci, m-am bătut cu vulturul, dar el m-a prins în gheare și m-a ridicat sus, până la cuib. Acolo m-a sfărțecat și m-a dat la puii lui. Iar din mine a rămas doar capul”.

Finalul cărții e construit tot pe motivul visului, dar al celui care permite revenirea în contemporaneitate: trezit brusc nu de Marot, câinele fiului voievodului, ci de Benone, câinele lui, Ionuț, adolescentul pasionat de istorie realizează, cu surprindere, că pescuia pe malul unde trona odinioară cetatea Mănăștur, care adăpostise familia voievodului transilvănean, topos magic.

Bine articulată dramatic, cu dialoguri vii, povestea sfârșitului voievodului Gelu convinge nu prin limbajul care e, pe alocuri, neologic, ci prin ritm și stare, prin energie și forță evocatoare.

Szabó Anna-Mária

Stafia comunismului

Marcel LUCACIU

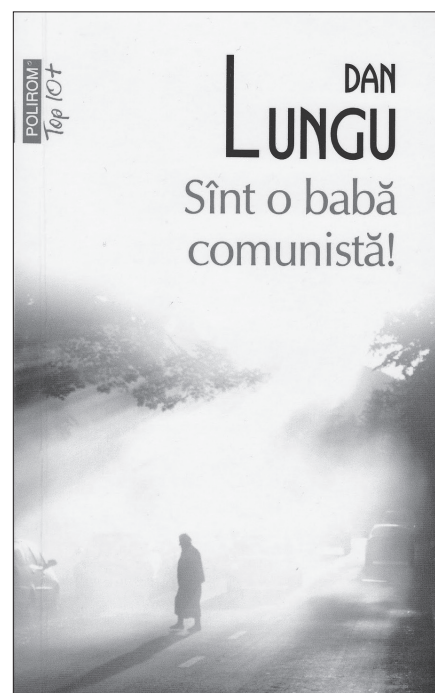
În anii studenției (1985 - 1989), mi-aduc aminte că la examenul oral de economie politică o condiție necesară pentru a promova era să fi citit *Manifestul Partidului Comunist* al lui Marx și Engels. Nu pot să uit o celebră afirmație care m-a amuzat la vremea respectivă: „O stafie umblă prin Europa - stafia comunismului”. Îmi imaginam, atunci, stafia ca pe o femeie fără vârstă, purtând pe cap un imens cearșaf roșu menit să-i sperie, în miez de noapte, pe toți burghezii asediați, oricum, de „proletarii moderni”. Apoi, am realizat că doctrina comunistă nu era deloc o glumă proastă, că ea a dus la apariția unor dictatori, precum Stalin ori Ceaușescu, iar consecințele s-au dovedit tragice. Imediat după 1990, literatura închisorilor și seria jurnalelor postume aveau să-mi confirme această ipoteză.

A existat, însă, și o dimensiune comică a regimului comunist. O demonstrează, printre altele, excelenta carte a lui Dan Lungu: *Sînt o babă comunistă* (Editura Polirom, Iași, 2011). Conferențiar la catedra de Sociologie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” și director al Muzeului Literaturii Române din Iași, semnatarul romanelor *Raiul găinilor* (2004), *Cum să uiți o femeie* (2008), *În iad toate becurile sunt arse* (2011) reconstituie „epoca de aur” prin intermediul pensionarei Emilia Apostoae.

În tinerețe, Emilia (Mica) i-a ales fiicei sale numele Alice, sperând că va duce o viață de prințesă și, mai ales, că va ajunge ingineră la fabrica unde ea însăși lucra. Dar până să-și termine Alice studiile, fabrica s-a închis și a fost devastată: „Au fost furate până și ferestrele, au fost smulse până și prizele.

Când se întâmplă să mai trec pe lângă ea, întorc capul. Mă frige sufletul, pe cuvânt. Am senzația că acolo, în secție, scheletele noastre au rămas în poziție de lucru, gata în orice moment să înceapă treaba. Că e doar o pană de curent”. Drept urmare, „prințesa” a plecat în Canada unde s-a căsătorit cu Alain (Alin, cum îi zice socrul Țucu). În plină campanie electorală, Alice își sună mama, întrebând-o cu cine va vota și încercând să o lămurească în privința necesității unui vot pentru democrație și nu pentru foștii comuniști. Mai în glumă, mai în serios, Emilia Apostoae se declară „o babă comunistă” și laudă binefacerile comunismului care „a făcut-o orășeancă, i-a dat loc de muncă, apartament și butelie”. Ea trece sub tăcere, în schimb, cozile interminabile la alimente, frigul și teroarea din vechiul regim. Avantajele democrației (libertatea de opinie, posibilitatea de a călători oriunde în lume etc.) o lasă rece pe Mica a cărei convingere pare de neclintit: „Pentru mine, lucrurile sînt simple: înainte de revoluție o duceam muuult mai bine decît acum”. Chiar dacă prezentul nu îi surâde (fiind cel al eternei tranziții), fosta „frunțașă în întrecerea socialistă” este îndemnată să se gîndească măcar la viitor. Răspunsul este unul tranșant: „Viitorul meu e pe deal, la cimitir. Mă gîndesc cu drag la el”.

Telefonul lui Alice joacă rolul unei madlene (celebra prăjitură a lui Marcel Proust), răvășind-o pe Emilia Apostoae și declanșând memoria involuntară. Totul e doar o încercare dramatică (și, pe alocuri, ilară) de regăsire a „timpului pierdut”: un timp revolut. Planurile narative se întrepătrund, trecutul

și prezentul glisează abia perceptibil, romanul fiind construit mai degrabă, scenic, fapt ce a permis, de altfel, o reușită ecranizare în regia lui Stere Gulea (2013).

Fluxul memoriei reconstituie copilăria nefericită a Emiliei; o copilărie petrecută într-un sat ce nu auzise nici de tren, nici de curentul electric, unde oamenii se încălzeau, iarna, cu „tezic” (un amestec de bălegar și paie). Adolescența stă sub semnul fugii de acasă, la oraș, pentru a urma școala profesională și a termina studiile, la seral. Maturitatea coincide, în mare parte, cu munca la o fabrică de confecții metalice, în lumea pitorească a proletariatului, alături de Hondriță, Costel, Ariton, Sorin, Pancu, nea Mitu. Celui din urmă personaj îi datorăm deopotrivă o evocare a cuplului Ceaușescu și a regimului comunist printr-o serie de anecdote (pe atunci, foarte cunoscute). Iată, de pildă, care sunt paradoxurile sau, altfel spus, *cele șapte*

minuni ale comunismului: „Unu: în România toată lumea are serviciu. Doi: deși toată lumea are serviciu, nimeni nu muncește. Trei: deși nimeni nu muncește, planul se face peste 100%. Patru: deși planul se face peste 100%, magazinele sunt goale. Cinci: deși magazinele sînt goale, toată lumea are ce mîncă. Șase: deși toată lumea are ce mîncă, nimeni nu e mulțumit. Șapte: deși nimeni nu e mulțumit, toată lumea aplaudă”.

Evident, nu puteau lipsi din noianul amintirilor grandioasele vizite de lucru ale tovarășului Nicolae Ceaușescu. La fabrica Emiliei Apostoae, pregătirile durează trei zile: se văruieste, se șterg geamurile, „se fac bec utilajele”, „se fac straturi pentru flori”, se vopsește „totul în verde” (până și brazil!), iar muncitorii primesc echipament nou (salopete, cască de protecție, ochelari de protecție, mănuși, șorțuri de piele). Într-un târziu, veștile îi dezarmează pe harnicii proletari: Ceaușescu a urmărit defilarea, a fost la C.A.P și a părăsit orașul...

În preajma alegerilor, Emilia „bocește” din nou comunismul și constată, cu surprindere, că nici Sanda (sora ei, care lucrase în fabrică), nici Aurelia (o foarte bună prietenă) nu îi dă dreptate: „Aiu-rea! Aveam ce mîncă, asta da, dar fericiți? Eu mai mulțumită sînt acum, cînd ajung seara frîntă de oboseală acasă... Era un regim tîmpit”. Căutînd mereu certitudini pentru „fericirea” ei care nu a fost și a celorlalți, mama „prințesei” începe să plîngă, neînțelegînd de ce oameni care au trăit aceeași viață au amintiri diferite. Finalul romanului e unul suav-ironic. A doua zi, dimineața, Emilia Apostoae se trezește dintr-odată „bătrână” și ia hotărîrea de a nu merge la vot: „Cred că o să stau frumușel acasă și o să... o să găsesc eu ceva de făcut”.

La capătul unei lecturi savuroase ce provoacă fie rîsul în hohote, fie un soi de compătimire intelectuală, ajungi la concluzia că „stafia comunismului” nu mai sperie de mult pe nimeni, ea transformîndu-se, peste noapte, într-o „babă

comunistă”, nostalgică și neputincioasă.

Inteligent construit e permanentul dialog între mamă și fiică, între generația de ieri și generația de azi; un dialog ce dezvăluie o mentalitate păguboasă ce persistă, din păcate, în rîndul multora dintre noi. Și anume aceea că „...înainte era mai bine” (poate, dar numai pentru că eram mai tineri).

Farmecul cărții lui Dan Lungu constă în verva dialogurilor, în senzația de oralitate a stilului și - nu în ultimul rînd - în marea doză de autenticitate. E greu de spus unde mai poate fi găsită ficțiunea în tot acest periplu al istoriei trăite sub pecetea vremurilor roșii, a lozincilor înflăcărare („Trăiască lupta pentru pace!”, „Trăiască Partidul Comunist Român!”) ori a turnătorilor ce spuneau, nestingheriți, bancuri despre cuplul Ceaușescu (așa cum a fost nea Mitu). De aici și valoarea unui document atipic al „epocii de aur” pe care o are, incontestabil, acest roman social-istoric, (auto)ironic și satiric.

Parodie de Lucian Perța

Ștefan Baghiu

nocturna digitală
(fragment)

(din **Caiete Silvane**, iunie 2015)

ce-i al meu, e-al meu: tinerețea și gustul
pentru poezia lui Geo Bogza - aceste două,
plus masteratul și premiile literare,
îmi justifică rostul,
încă de la 15 ani, în poezia nouă,
mă rog, pe alocuri repetitivă și cam fără sare,
dar gemînd de metafore și aluzii,
cu intenția clară
de a schimba fața literaturii române -
eu nu mi-am făcut și nu-mi fac iluzii,
poezia clasică nu o să dispară,
ea va deveni europeană și va rămîne

acolo în toate antologiile și crestomațiile,
se va citi pe stâlpii din stațiile de tramvai,
în afişierele din fața blocurilor
și-n toate magazinele și prăvăliile
pe care altfel n-aveai
cum să știi că fac parte din decor -
greu o să fie pentru bucureșteni, că iată,
acolo, la București,
de dimineața și până seara,
toată lumea poetizează ca hipnotizată
printre blocuri, terase, pe unde nici nu gîndești,
vorbește în rime albe cu intenția clară
de a schimba regulile jocului în literatura actuală,
așa cum spunea și despre mine, printre exclamații,
domnul Alex Goldiș că am încercat și eu
cînd am luat-o spre Sud, la Lăceni, fără să fac stații
decît la Botoșani, la Leipzig și acum la Zalău,
după cum, culturalicește, s-a și observat!

Mereu cu Eminescu în suflet

Maria BILȚIU

Oare de ce când ne apropiem, simțim întotdeauna o necunoscută și netrăită înfiorare? De ce creația poetului Mihai Eminescu atrage neîntreruptă atenție celor care încearcă să-l redescopere și să-l înțeleagă pe cel care „a întemeiat Patria cuvintelor noastre?” Pe drumul căutărilor expresiei desăvârșite a cuvântului, care „exprimă adevărul”, poetul și-a scuturat, aidoma petalelor de flori neroditoare, podoabele de prisos și a înălțat la puterea gândirii și sensibilizării sale elementele spațiului și timpului nostru românesc, pe care le-a statornicit în universalitate. Poetul a ridicat dulcea limbă română la un nivel de cugetare necunoscut până la el, înobilând-o cu expresia aleasă a stihului său, pigmentat cu „colb de pietre scumpe”, fiind considerat cel mai mare creator de limbă românească, turnând „în formă nouă, limba veche și-nțeleaptă” a înaintașilor săi. Poetul a avut în atenția sa modelul nepieritor al literaturii noastre populare, viforoasa istorie a neamului, dar și experiența lirică a predecesorilor lui, cărora li s-a închinat aducându-le omagiu, și „Și-a înmuiat condeiul de-a dreptul în Luceafăr”, cum spunea Tudor Arghezi despre Eminescu.

Mihai Eminescu s-a născut la 15 ianuarie și a trecut în eternitate la 15 iunie, cele două numere „magice” devenind embleme pe firmamentul unui arc de timp, considerat destinul poetului. S-a născut când natura își sărbătorea plinătatea florii de gheață în acordul „dulcei glăsuiri a pădurii de argint” și a trecut, dincolo, în lumea umbrelor, în anotimpul când floarea adevărată „și-a celebrat deja izbânda ei în fruct”.

Născut pe plaiurile botoșănene, la Ipotești, purtând primele speranțe literare înmugurite la Cernăuții lui Aron Pumnul, în placheta economiastică „Lăcrămioarele învățăceilor gimnasiaști den Cernăuți la mormântul prea iubitului lor profesor Arune Pumnul răpăusat într'a 12/24 ianuarie 1866” și cu debutul său literar în revista „Familia” lui Iosif Vulcan, de la Oradea, produs înainte de 25 februarie/9 martie, în același an, când îi este publicată poezia *De-aș avea*, Mihai Eminescu este pretutindeni, pe pământul românesc.

Dintr-un caier toarce vremea, iar noi ne bucurăm mereu de Eminescu. Chiar dacă au trecut anii, în Moldova de Sus, pe plaiurile bucovinene clopotul de bronz de la Putna bate, izvoarele murmură, pe cetina brazilor picăturile de rouă sunt ca lacrimile căprioarelor și acum. Somnoroasele păsărele stau ghemuite în așteptare parcă. Și oamenii încă sunt vrăjiți de trecerea lunii peste vârful pădurilor de brad.

Cum să-l uităm pe poetul Mihai Eminescu? Cum să nu-l păstrăm și să nu-l purtăm în noi? Cum să nu freamăte aduceri aminte, în fiecare ianuarie, peste plaiurile

binecuvântate, unde viețuiește neamul său, din nobila stirpe a daco-romanilor? Între toți scriitorii acestui popor, cel mai ales, Mihai Eminescu a sfântit cu pașii săi numeroase plaiuri și a eternizat pentru vecie aceste locuri pe unde a trecut, casele în care a locuit sau a intrat. Iașiul, orașul pe care l-a iubit atât de mult, revenind aici și atunci, când poetul nu mai locuia în orașul moldav, păstrându-i memoria prin nenumărate mărturii care sunt prezente la fiecare pas al călătorului.

Parcă îl auzim pe Creangă rugându-l: „Bădie Mihai, la Iași ninge frumos de ast-noapte, încât s-a făcut drum de sanie. (...) Vino, frate Mihai, vino, căci fără tine sunt străin”. Dar teiul? Cel mai puternic sentiment îl avem atunci când urcăm, cu emoții, drumul Copoului, până în preajma teiului care îi poartă numele Poetului. Când te oprești în orașul ardelean Blaj, mustind de istorie, poți uita și să nu urci pe drumul ce duce pe Hula Mare, unde străjuie tot un tei al poetului, alături de crucea lui Avram Iancu, „crăișorul munților”, și unde Eminescu, cândva, a rostit cuvintele: „Te salut, mică Româ!” Toate poartă dorul de Eminescu.

Dacă nu am ajuns să călcăm pe urmele Poetului „nepereche” al românilor, ne bucurăm de amintirile despre el, de poezia sa, de cărțile pe care le avem la îndemână. Tot timpul trebuie să fie în sufletul, inima și mintea fiecăruia acest „poet român, profund cunoscător al limbii românești, al folclorului și mitologiei, (care) a ridicat la apogeu strălucirea romantismului românesc, întruchipând ideal virtuțile noastre”.

Poetul a simțit nevoia să se exprime, să transmită zbulciumul, frământările ființei sale semenilor, de-ai lui sau celor care s-au ivit în lumină după el, dar observând, critic, și moravurile societății în care a trăit, având o înaltă conștiință a timpului său, meditând asupra condiției sale, înțelegând și afirmând valoarea operei pe care a lăsat-o posterității. Da, vom fi mereu cu Eminescu în suflet, apariție meteorică pe plaiurile Moldovei, binecuvântate de numele multor scriitori „de românește”, începând cu cronicarii Grigore Ureche, Miron Costin și Ion Neculce, urmând Ion Creangă, Mihail Sadoveanu, Nicolae Iorga, compozitorii George Enescu și Ciprian Porumbescu, mai târziu Nicolae Labiș.

Învățând mai întâi cu Aron Pumnul, cărturarul ardelean, revoluționar de la 1848, la gimnaziul chezarocrăiesc de la Cernăuți, cutreierând Transilvania și Țara Românească „în lung și-n lat”, înțelegând locul popoului român în istoria universală, printr-o cultură formată în vestitele universități ale Occidentului, cele germane, de atunci, la Viena și apoi la Berlin, Eminescu a dus dorul de aceste pământuri, „natale mea vâlcioară/

Scăldată în cristalul pârâului de-argint,/ (...) A codrului tenebră, poetic labirint”.

Cu Mihai Eminescu în suflet, purtăm amintiri despre poet, încă de la frageda vârstă a copilăriei sale, când „conașu Mihăiță, un băiat năzdrăvan ... hălăduia pi colclauri, ... umbla cu șerchii în sân, ... făcea cântișe și băsmă tare cu dor”, prindea păsări și broaște din iazul de lângă sat, prevestea vremea, suna din buciom în pădure. Aceste duioase amintiri le-a depănat, cândva, moș Dumitru Leancă, vecin al casei părințești a marelui poet. A fost copil din popor. Chiar Eminescu nota într-un manuscris (2254, f. 18-19) că: „Dumnezeul geniului m-a sorbit din popor cum soarbe soarele un nour de aur din marea de amar. Chipul lui Dumnezeu este chipul poporului. Vocea lui Dumnezeu este vocea poporului și fiindcă dau înțeles glasului poporului, simt eu vocea lui Dumnezeu, căci în cumpăna lumii sântem una ... eu mă leg de trecuturi, fiindcă totdeauna am existat. Adesea iau de la istorie, de la păzitorul cel posomorât al trecutului, cheile lui de aur și deschid porțile inimii mele”.

Cred că acestui popor i-a fost predestinat norocul nașterii Luceafărului poeziei pe meleaguri românești, încă de pe vremea când Dumnezeu și cu nelipsitul Sfânt Petru umblau pe pământ, luând înfățișarea unor moșnegi gârbovi, sprijinindu-se în toiege și cu sandale

rupte în picioare, rătăcind și bătând pe la porțile oamenilor să primească găzduire sau ceva de mâncare. Odată, ajung, prin întuneric, la marginea unui sat, așa cum se spune într-un frumos poem în proză de Geo Bogza, iar vrednicia și bunătatea unor oameni i-au plăcut mult Tatălui nostru din ceruri. Și ca semn al îndumnezeirii acelor locuri, încât oamenii să-și poată vedea sufletul, peste ani și ani, din acel neam de oameni s-a născut Mihai Eminescu.

Vraja basmului nu s-a risipit vreodată, pentru că ne naștem în suflet cu Eminescu, cu Eminescu-n suflet noi creștem și căutăm, întruna, o crăiasă din povești, pe Făt-Frumos din Lacrimă, pe Făt-Frumos din Tei, ... și viața ne răsfață. Cu Eminescu în suflet și doina o doinim și freamătul de codru, mereu îl auzim. Cu Eminescu în suflet, pași în iubire facem, timid, cu-o floare albastră, singurătați desfacem, ... dar vremea trece, trece și noi, cu Eminescu în suflet, vom ști să și murim. Să fim mereu obișnuiții iubitori ai creației eminesciene, așa cum spunea sculptorul arădean Ovidiu Maitec, la 13 octombrie 1989, în atelierul său din București: „Eu sunt obișnuitul iubitor de Eminescu”.

Dintr-un caier toarce vremea ... dar Eminescu e mereu cu noi. Vălul alb al depărtării în timp nu s-a prins peste chipul lui. Să ne amintim, Poetul!

Sade și Pasolini

Alexandru JURCAN

O operă neterminată a lui Sade a fost adaptată de Pasolini, rezultând filmul *Salo sau cele 120 de zile ale Sodomei* (1975). La premieră, J.M. Frodon a remarcat o lumină sublimă și surdă în „violența civilizată a acestor scenografii scatologice și macabre, în insuportabila materialitate, visceralitate, animalitate”. Interpreții filmului sunt: Hélène Surgère, Caterina Boratto, Paolo Bonacelli ș.a. Pasolini a mai realizat: *Floarea celor o mie și una de nopți* (Fiore delle miile e una notte, 1974), *Decameronul* (Decameron, 1971), *Povestiri din Canterbury* (Racconti di Canterbury, 1972), *Medeea* (Medea, 1969), *Teorema* (Teorema, 1968), *Cocina* (Porcile, 1969), *Oedip rege* (Edipo re, 1967), *Evangelhia după Matei* (Vangelo secondo Matteo, 1964), *Accattone* (Accattone, 1961) etc.

Pasolini a fost fascinat de *Decameronul* lui Boccaccio. Sade a dat o replică a impudorii, pornind de la Boccaccio și ajungând la un „Decameron franțuzesc”. Plasând opera lui Sade în timpul lui Mussolini, regizorul conduce direct spre dezgustul pentru fascism. Lecția lui Pasolini e cât se poate de limpede: să rămânem lucizi în fața ororilor. Dacă Sade a trecut barierele etice, Pasolini le-a depășit printr-o provocare de tip auto-destructiv. Sade scrie despre „extrema sensibilitate a organelor”, iar regizorul face filosofia anarhiei, inoculând ideea că libertinajul e elitist, într-un registru vizionar, reușind o caricatură felliniană a societății.

Un castel. O ambianță funebră. Fantasmăle lui Sade acoperite de cruzime. Câțiva burghezi supun niște tineri

la experiențe inimaginabile. Nu există nicio limită, nicio regulă. Tinerii se regăsesc vólens, nólens în poftele sexuale ale bătrânilor burghezi. Pălării negre, fulare de mătase, alură de ciocli, în imagini privite de sus, alături de tineri goi, ca grupuri statuare, însoțiți de muzica de pian, în așteptări macabre. Un spațiu închis, violat de apetitul de voyeur, atât a celor ce pun la cale lubricitățile sexuale, cât și a spectatorilor. Experimentul se realizează într-o concepție fascistă. Pasolini focalizează demersul filmic pe metafora întâlnirii între uman și ambiția politică. Un fel de fabulă la limitele suportabilului, un haos de impulsuri, un sadism neînfrânat, organizat în patru cicluri: introducerea, spermă, rahat, sânge.

Se vorbește de o versiune integrală a filmului. Se spune că familia regizorului ar fi distrus bobinele de prisos. Cartea lui Sade e mult mai lungă, însă filmul lui Pasolini e suficient pentru demonstrație.

Ne amintim de filmul lui Kaufman despre Sade, realizat în 2000. Secolul nu-l suportă pe Sade, însă scrierile lui sunt devorate, din cauza dualității omului. Scriind, Sade scapă de fantasme. În jurul lui Sade, toți preinșii puritani și moralști au o latură ascunsă. Sade. Casanova. Freud... Oameni care au revoluționat gândirea, au contrariat, polemizând pe tema „înger și demon”.

Greu de suportat, filmul lui Pasolini devine indispensabil, într-o lume în care „cine uită trecutul, riscă să-l re-trăiască”.

Rusalcele lui Moș Crăciun

GYÖRFI-DEÁK György

La cea de-a XXX-a ediție a Festivalului „Călușarii”, organizat în mod tradițional de Sânziene (Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul), a stârnit senzație spectacolul oferit de echipa crăciunițelor din satul Piscu de Vale, comuna Dor-Împădurit, județul Minunați.

- Domnul Silvestru Dămbăgilă, metodist la Centrul European de Afirmare și Promovare Antropologică.

Timorat, managerul cultural își mijeste ochii către videocameră și începe să turuie:

- Bine ați sosit în Botezați, la ediția jubiliară a Festivalului de dans popular „Călușarii”. Anul acesta, manifestarea este una internațională, că a răspuns la invitație și o formație de peste Prut, din raionul Sorcova...

„Festivalului!” îl corectez în minte și mă rog ca zarva dimprejur să-i fi acoperit bâlba. Uite pe unde-i umbli mințile! La bal! Zaiafetul se va ține deseară la căminul cultural. O fi pus ochii pe vreuna, poate chiar dintre sorcovence. Frumoase fete, moldovencele!

- Este un spectacol organizat în mod tradițional de Sânziene (Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul), un bun prilej pentru promovarea valorilor culturale tradiționale și adevăratelor obiceiuri din vechime...

Omul e roșu și nu neapărat de la radiația solară. L-am fi prins ceva mai treaz, dacă am fi ajuns pe la prânz, după cum am planificat la plecare, dar ne-am rătăcit în Tupilați. Vechea poveste cu lipsa indicatoarelor rutiere. Ne-am dus tot înainte, nebănuitori, pe drumul asfaltat, crezând că este cel județean. Bun primar au aștia! Ori o fi vreunul care deține vreo exploatare de balast în asociație cu „piloșii” de la județ, de i-au făcut o șosea nesmintită și lină, ca o pistă pentru aterizarea navetelor spațiale. Ne-am dat seama de neregulă abia când am constatat că au dispărut toate sălașurile și, după o lămurire cu primul localnic întâlnit, un ciurdar, am făcut cale întoarsă.

- Anul acesta, s-au reunit peste treizeci de formații profesionale și de amatori...

Am ajuns, dar cu o întârziere de o oră și ceva. Pe de altă parte, îi costa ceva să ne trimită un ghid? Fiecare cum își așterne doarme.

Omul a tăcut, iar Vali, operatorul, s-a întors către mine. Îmi verific zâmbetul în lentila aparatului de filmat și-i fac semn să continue. Dioda roșie se aprinde din nou.

- Ați putea să ne spuneți ce este „Călușul”?

- Călușul este un dans dramaturgic...

- ...taumaturgic, se aude din spate o voce gravă, a la Andrei Pleșu.

- Adică e un joc contra Rusaliilor...

- ...rusalcelor...

Îi fac semn lui Vali să întrerupă înregistrarea, apoi ne holbăm cu toții la individ.

E un ochelarist în cămașă boțită de transpirație, cu sprâncene umflate, burtoș, bărbos, chelos și roș la nas. I se citește pe chip dorința de a lămuri, se vede că știe multe și, mai ales, că știe ce spune. La fel de limpede, se deslușește că-i după a doua cinzeacă de vinars. Directorul își aranjează nodul de la cravată și-l rezește:

- Dom' profesor, nu mă bruia, că mă fac pară și pleacă autobuzul fără dumneata, mă jur că rămâi aici până la a trei'si'una ediție.

Respiră adânc, apoi ni se adresează ceva mai calm:

- Domnu' reporter, putem continua?

Cameramanul aprobă din cap. Lămurit, reprezentantul C.E.A.P.A. continuă:

- Așa cum bine știm, e Ielele, fecioarele fermecate, pe care-l joacă vara în poieni. Adică ele dansează și-l înnebunesc pe flăcăul care trage cu ochiul. Îi damblagește și atunci nu se face bine, până vine ceata de feciori jurați să ducă viață curată, și-l hopăie, și-l tropăie, ca să se vindece.

Evident, omul e emoționat și tulburat. Îmi retrag microfonul și-i zâmbesc:

- Vă mulțumim pentru interviu.

Ne strecurăm cu greu prin mulțime. Vali duce camera pe umăr. Ca tot omul pățit, ține cealaltă palmă pe geantă, să nu se strecoare vreo mână înăuntru și să rămână fără filtrele de polarizare, căci festivalul a atras o mulțime variată și colorată.

Publicul aplaudă în extaz. Unii, fără să știe că aparatul e oprit, zâmbesc fericiți și ne fac semne.

Ne apropiem de scenă.

Grupul de dansatoare îmbujorate care ne-a atras atenția tocmai coboară, strecurându-se fericite printre colegii fotoreporterii înșiruiți pe buza scenei. Fetele s-au costumat în roșu și poartă tradiționalele fesuri de Crăciun pe cap. Ne înscriem pe o traiectorie de interceptie, dar ele ne îndrumă către un bărbat între două vârste, în jurul căruia se grupează curioase.

- Sunt Vladimir Țeparu, directorul căminului cultural din Piscu, se prezintă el.

- Veniți de departe? mă interesez și ne mărturisește

că au călătorit mai multe sute de kilometri într-un vechi autocar înfierbântat, pe drumuri pline de hârtoape și de praf, pentru a participa la cel mai popular eveniment al formațiilor artistice de amatori. Le încurajează pe fete să nu fie sfoase, să răspundă și ele la întrebări.

- De ce ați ales să fiți crăciunițe?

- Inițial, am fost și noi călușărițe, ne răspunde o pistruiată roșcată. Cum credeți că am ajuns să participăm la acest festival?

Conducătorul de grup precizează cu mândrie:

- Dar ne-am gândit că trebuie să facem cumva, să fie diferit, dar să fie și distractiv, să îmbinăm tradiționalul cu modernul.

- Știți, la noi în sat se nasc mai mult fete, se bagă o bălăucă în vorbă. Lelea Todorica zice că de la rachiul de cireșe pădurețe ni se trage. Cică dacă ar fi mai multe vii și oamenii ar face un vin de puterea ursului...

Replica sosește peste umăr de la o minionă negruță și iute ca piperul:

- Ba avem și băieți, da' n-au putut veni cu noi, că joacă fotbal, e Cupa Văilor și au meciul de calificare contra echipei din Bulgari.

- E prima dată când veniți aici? schimb repede subiectul.

- O, nu! sare pe mine corul de voci. Da, ne place, ne-am făcut prieteni, știm că ne întâlnim aici.

Culoarea roșie dominantă a echipamentului îmi sugerează o idee.

- De ce nu v-ați făcut majorete? le întreb curios.

- O să răspund eu, intervine Vladimir Țeparu. Pentru că nu există decât un singur festival de acest gen în țară, undeva în județul Zalău. Nu zic, e bună pălinca de Sălaj, dar nu e pentru domnișoare. Pe când așa, cu călușărițele, acum cu crăciunițele, am putut merge pe la toate manifestările artistice din sezonul estival. Am avut un program încărcat, am prins chiar și câteva zile la mare, la Costinești, apoi vom fugi pe Muntele Găina, de acolo la Slănic Moldova. Străbatem țara și vedem lumea.

- Aveți mare succes la public, constat cu un entuziasm mai mare decât mi-ar permite profesionalismul. Ce să-i faci, sunt fete tot una și una!

- Ideea mi-a venit în chip de ajutor providențial pentru aceste tinere, mărturisește domnu' Vlăduț. Știți cum e Crăciunul la noi, cu zăpada până în pod și lupii pe acoperiș. În sala de spectacol e foarte frig, ca-n decembrie, iar la repetiții fetițele tremurau de frig, că nu purtau pe ele decât opincile și iile, așa, să se vadă că-s frumoase și sănătoase, „menta sana in corpore sanie”.

Bine că nu-i profesorul ăla băgăcios pe aici. Să am grijă, să tăiem citatul la postprocesare.

- Nu-i mare lucru să coși un brâu cu bretele tricolore încrucișate, să-ți pui zurgălăi la cioareci și o pălărie cu pompoane pe cap, așa că am ales să bag

„Călușul” în repertoriul festivității, pentru că-i un dans românesc, cu tradiție - și-i foarte dinamic, cu mare consum de energie, așa tinerele se încălzesc singure pe parcursul programului. Doamne ferește să facă vreuna pneumonie, că n-avem nici doctor, nici asistentă, iar Lucreția Lucăi, bătrâna moașă, a îmbătrânit și nu vede deslușit, îi vine greu să înfigă acul de seringă în poponeața omului.

- Dar de unde ați învățat dansul?

- Io, se mândrește directorul, am știut pașii, că m-a luat Ceaușescu la armată și m-a trimis în Insula Mare a Brăilei, în împărăția cucuruzului, unde am nimerit laolaltă cu oltenii, băieți buni, cât timp nu vorbești ungurește cu ei. De la ei l-am învățat și l-am adus acasă, la noi, să nu se piardă obiceiul.

- Și Moș Crăciun cum s-a împăcat cu ideea?

Fetele încep să chicotească și să-și dea coate. Bălăuca trage un zâmbet ca un șirag de perle și ne lămurește:

- Când am ținut primul spectacol, baciul Loți a mustăcit către noi și ne-a zis cu lacrimi în ochi: „No, ștroame scuteciste are moșul”.

- Vasile Lorințeanu, intervine conducătorul ansamblului, este liderul de opinie al colectivului de agricultori din Piscu de Vale. Anual, ca să zicem așa, îl ajută pe Moș Gerilă să împartă daruri la copii.

- Fiecare primește după cât a fost de cuminte. Unii ciocolată, alții nuieleușe.

- Și moșneagului cine îi dă cadouri? glumesc cu gândul la îngerii care-i păzesc pe îngerii.

- Victorița lui Lemnaru! sare pistruiată.

- Fugi, tu, de-aici! Că doar îi ieste hină.

- Fine, nănașe, cuscre - tot un drac! Moșul le știe pe toate.

Își alătură căpșoarele și încep să cânte: „Moșule, ce tânăr ești! În fiecare noapte vii la mine..”.

Vali râde de i se scutură camera pe umăr. Pun microfonul în toc și zic repede:

- Vă mulțumim și vă urăm mult succes în continuare.

Foto din arhiva taberei de creație V-PAR

Anticamera

Viorel TĂUTAN

Nu mai știa când a comutat lumina farurilor pe faza lungă. Unul dintre aspectele reflexului condiționat. Intrarea în perioada aceea de înserare, când atmosfera văzută prin materia parbrizului devine lăptoasă sau, mă rog, încețoșată, neclară. În astfel de etape ale zilei, cel de la volan pornește instinctiv ștergătoarele sau alternează faza lungă cu faza de întâlnire, iar dacă este om responsabil, reduce viteza deplasării autovehiculului, dacă aceasta depășise cât de cât limitele superioare impuse de lege. Asta făcuse și el cu două-trei minute în urmă.

Întoarse scurt privirea spre locul din dreapta. Copleșită de traseul suficient de lung pentru a iniția senzația de oboseală, dar și de melodiile în reluare ale CD-ului cu muzică franțuzească, soția sa ațipise având capul rezemat în pernița de sub capetieră. Un chip frumos, cu trăsături aristocratice, bordat din trei părți de onduleurile naturale ale părului blond arămiu. Îl năpădi un flux ușor de căldură. Iubea acest chip. Era îndrăgostit iremediabil de posesoarea acestuia, încă din primele momente ale întâlnirii lor pe calea undelor, și mai cu seamă de la prima lor întrevedere, în orașelul acela situat pe malul drept al Văii Prahovei, între colinele subcarpatine.

Își propuseseră să valorifice una dintre zilele de sâmbătă ale primăverii, pornind la drum fără stabilirea prealabilă a unui traseu sau a unei destinații. De fapt, inițiativa îi aparținuse lui, iar Diana fusese de acord fără comentarii, ceea ce îl descumpăni o fracțiune de secundă. „Mergem șase ore într-o direcție, conduci tu, apoi ne întoarcem spre casă, conduc eu. Punctul de întoarcere va fi prima pensiune, primul motel pe care îl întâlnim în amurg. Luăm o cameră, dormim acolo, iar în ziua următoare ne întoarcem. Ei, ce zici?” Raul se luminase și, zâmbind șăgalnic, aprobase propunerea. „Iar zâmbești în felul ăsta care mă neliniștește. Ce nu-i bine?” O privise îndelung, zâmbind iar, dar acum cu o altă mimică, de îndrăgostit timid: „Tocmai mă uluise promptitudinea acordului la inițiativa mea, apoi completarea din parte-ți, pe care parcă ți-aș fi șoptit-o!” De fapt, fuseseră surprinși nu de puține ori constatând reciproc efectele fluxurilor telepatice, argument liant important în afirmarea predestinării întregului armonic pe care îl constituiau. Nu își luaseră multe lucruri. Cortul, „în cazul în care nu găsim o cameră”, sacii de dormit, salteaua pneumatică, treninguri, apă și câte două sandviciuri. Urcaseră în autoturism, își făcură semnul crucii, „îți mulțumim, Doamne, pentru

tot ce ne-ai dăruit; Te rugăm apără-ne de rău și de necaz”, își puseseră centurile de siguranță și... „Cheie!” Porniseră spre sud. La intervale de aproximativ o sută de kilometri opriseră în două orașe mari, împotriva aglomerației din parcări, găsiseră un loc și au cutreierat prin magazine, expoziții și muzee, ținându-se de mână, spre admirația câtorva necunoscuți, dar și intervențiile răutăcioase ale unor tineri inadaptați complexului fenomen cunoscut îndeobște prin noțiunea „fericire”. Celor dintâi le răspundeau privindu-se instantaneu cu zâmbetul pe buze, intenționând să probeze sugestia grațitudinii, iar celorlalți le-au răspuns cu același gest, dar izbucnind în hohote de râs, semnal cert al imunității și, de ce nu, al milei. În timpul deplasării pe șosele, discutau vrute și nevrute, apostrofau cu ironii sau imprecății, doar de ei auzite, pe colegii de trafic indolenți care uitau să avertizeze schimbarea direcției de mers, depășirile, opririle: „Uite, dom'le, și ăsta face economie de curent!”, „Ce mama draculu-i cu nesimțitu' ăsta, depășește în curbă trecând peste linia continuă!”, „Dom'le, cine și de ce o fi tras linia asta pe asemenea porțiuni de drum cu vizibilitate perfectă?!”, „Băăă, să te pupe-n cur cel care ți-a dat permisul! Aici staționezi, în curbă?”

Banalități!

Oare?

Era încă impresionat de recenta declarație a iubitei sale, în timpul conversației începută în urmă cu aproximativ trei sferturi de oră. Le plăcea să-și reamintească etapele întâlnirii lor, „voia lui Dumnezeu!”, din urmă cu trei ani, de parcă trecuseră de-atunci treizeci.

„Erau atât de multe lucruri pe care voiam să ți le spun atunci. Atât de multe stări pe care voiam să ți le descriu... Întâlnirea noastră. Atâtea stări!... Eram copleșită, Raul! Aveam așa de multe să-ți spun și nu puteam s-o fac. Nu-ți imaginezi cât de tare sufeream că nu reușeam să scriu tot ce aș fi vrut să-ți spun. Îți jur că mă doare rău inima din cauza asta, tensiune prea mare pentru ea. Veșnica mea problemă. Nu pot să scriu când sunt prea implicată. Mintea îmi merge prea repede în stări de surescitare și nu pot scrie cu aceeași viteză atât de repede precum gândesc. Acesta este motivul pentru care credeam că nu voi putea niciodată să scriu. Ca să pot scrie, ar fi trebuit să fiu total detașată de subiectul abordat, ceea ce ar fi generat doar banalități. Și nu voiam asta. Cum și ce simt, cum și ce gândesc în momentele deosebite ale vieții mele, asta doream să notez. Mă voi obișnui să înregis-

trez. Mi-ai spus și tu, dar mi-au spus-o și cei care mă cunosc bine, că numai așa voi putea reuși să pun totul pe hârtie. Copiindu-mi în scris înregistrările. N-aș fi crezut că mai puteam trăi astfel de emoții. Drumul până la tine a fost atât de frumos! Mă gândeam numai la momentul întâlnirii noastre, nici nu știam pe unde am mers și nici cât timp a trecut de la plecare. Când te-am zărit, am știut! Cred că s-a și observat. Am uitat că sunt în mașină, am uitat că trebuia să fiu atentă la linia continuă și la bordură. Cred că am uitat și cum mă cheamă. Bine că știai și nu m-ai întrebat. Când te-am luat de mână, iarăși am știut! Raul, știi cât erai de fericit? Știi cum tremurai? Știi cum arătai? Toată ființa ta radia! Nu mai vedeai și nu mai auzai nimic. Eram numai noi doi și atât. Eram atât de prinsă, atât de „acolo”, încât mi-ar fi fost imposibil să scriu. Nu știu ce are inima mea, nu știu ce vrea. Dar de-acum ai realizat și tu când mă supără. Eram a ta, iubire! Atât ar fi trebuit să-ți spun, să-ți scriu. Eram a ta! Toate simțurile mele îți aparțineau. Voiam să-ți scriu să nu mă lași vreodată altcuiva. Să mă păstrezi cu grijă!”

Nu i-a răspuns. A zâmbit privind-o scurt, și-a desprins mâna dreaptă de pe volan și i-a luat mâna stângă în palmă. Au mers așa câteva minute. Apoi a pornit CD-playerul. „Non, rien de rien, Non, je ne regrette rien..”, se auzi vocea inconfundabilă a lui Édith Piaf. Șoseaua trecea pe lângă un crâng, sau o pădure, nu se hotărî ce era. Începuseră să se zărească primele stele.

În lumina farurilor apărură un indicator destul de mare, galben, pe care era scris ceva cu roșu. Încetini și reuși să citească: PENSIUNEA <PARADIS> – 300 m. Frână lent fără a opri motorul.

- Ce e, Raul? De ce-ai oprit? Diana se trezise și își îndreptă privirea spre panou. Aha!

- Mă gândeam că ar fi bine să schimbăm locurile, după ce ne vom fi odihnit o noapte. Nu asta sugerați la plecare?

- Ba da, iubire, dar nu e prea departe de șosea? De ce or fi amplasat-o în pădure?

- E contagioasă circumspecția de care m-ai taxat că sufăr! îi răspunse aplecându-se ușor și privind-o cu drag și cu o mimă șugubeață. S-or fi gândit proprietarii să ofere mai multă liniște și discreție prezumtivilor clienți. Deși, ce liniște poate fi acolo unde există un local de alimentație publică, de tip restaurant, bar etc., unde există și generatoare de muzică și decibeli?

Porni încet, cotind la dreapta pe drumul asfaltat, având o lățime care să îngăduie trecerea vehiculelor auto circulând în sensuri opuse, printre copacii tineri ale căror coroane unite formau o boltă vegetală cu o înălțime de circa patru metri. După nici trei minute de mers, pătrunseră într-o poiană largă și zăriră în stânga clădirea pensiunii, luminată de lămpi fluorescente. O construcție cu două etaje sub acoperișul denivelat în stil tradițional transilvan. Parterul impunea prin înălțime, cât etajele împreună. Toate ferestrele erau luminate. „Ar fi trist să nu găsim locuri”, gândi Raul. Un gard înalt din plasă de sârmă zincată, prinsă pe stâlpi din țevă metalică de trei țoli, la o distanță de vreo cinci metri de șanțul care mărginea drumul, proteja proprietatea. Trecură peste podețul din beton. Intrarea se făcea printr-o poartă glisantă, care se deschise la apropierea mașinii. Înaintară pe alea de incintă. Un platou în dreapta clădirii, pregătit cu

Spectacol pentru românii din Ungaria

La Consatul General al României din Szeged, Ungaria, a avut loc vineri, 15 mai 2015, o manifestare culturală dedicată „Zilei Europei”, în cadrul căreia a susținut un program artistic o parte a orchestrei Ansamblului folcloric „Meseșul” al Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, orchestră condusă de prof. Dorel Cioban. La acțiunea de la sediul misiunii diplomatice menționate au fost invitați români din Ungaria, dar și autorități locale ungare, cărora li s-a prezentat și însemnătatea construcției europene. Au fost prezenți PS Siluan, episcopul ortodox român al Ungariei, Ligia Mirișan, directorul Bibliotecii Județene Bihor, prof. univ.

Gabriel Moisa de la Universitatea din Oradea. Colaborarea dintre Consatul General al României la Szeged, consul general Ioan Fodoreanu și Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj s-a con-

cretizat și prin prezența în orașul din țara vecină a rapsodului și meșterului popular Ileana Grațiana Pop și prin prezentarea de cărți și publicații diverse apărute la Editura și Revista „Caiete Silvane”.

așternut din piatră de râu sortată până la maximum doi centimetri servea de parcare. În loc de marcaje, fagi tineri ale căror coroane fuseseră dirijate astfel încât să poată servi drept incerte protecții împotriva razelor solare sau a căderilor de grindină. Aici odihneau trei berline și un jeep. Raul opri în marginea parcurii, astfel încât să nu încurce în vreun fel ieșirea celorlalte autoturisme.

- Merg să văd dacă ne primesc, spuse. Așteaptă-mă la mașină!

- Vin cu tine. Nu te las singur în locuri necunoscute, știi bine asta. Ții minte că ne-am jurat să nu mergem singuri în anturaje și locuri necunoscute?

- Așa e, haide!

Îl prinse de mână. Trebuie să recunoască faptul că simțea efectul unui fel de protecție în prezența ei atunci când mergeau la tot soiul de acțiuni culturale sau de altă natură. Începuse să perceapă integritatea întregului alcătuit din două emisfere, sau „jumătăți”, în accepțiune folclorică.

Clădirea era amplasată cam la douăzeci de metri de poartă. Aleea pe unde pătrunseseră în incintă ducea spre intrarea principală. Placată cu piatră cioplită, mărginită de boscheți cu trandafiri, în spatele cărora, la distanță de circa doi metri, fuseseră plantați puietii de tuia, se bifurca înspre parcare și spre cealaltă parte a domeniului, un părculeț cu bănci, din câte își dăduse seama aruncând o foarte scurtă privire într-acolo. Zidul exterior fusese anvelopat cu plăci imitând cărămida aparentă în porțiuni delimitate de structura de rezistență – stâlpi din beton armat finisați și vopsiți, astfel încât să dea impresia că sunt din lemn. Ținându-se de mână, cei doi oaspeți urcară câteva trepte impresionante prin ampoare și, când Raul întinse mâna spre clanța masivă, ușa, potrivită unei asemenea clanțe, se deschise și în cadrul ei apără un tânăr... majordom. Îmbrăcat în livrea gri părând a fi de mătase, aceasta îngăduia să scape de sub mâneci și în jurul gâtului, dantelării albe și bleu. Mâna stângă o ținea la spate. Rămaseră o clipă blocați, se priviră scurt și deschiseră simultan gura cu intenția de-a rosti un „bună seara”, însă:

- Bună seara! Bine ați venit în castelul nostru! Pofțiți, intrați, vă rugăm, vă așteptam! se dădu într-o parte... „feciorul”.

Pătrunseră într-un hol spațios, mobilat cu fotolii și canapele somptuoase. Un alt individ, îmbrăcat în veșmânt similar primului, doar de culoare diferită, cafeniu, se ridicase de pe scaunul din spatele scrinului care ținea loc de „Recepție” și făcu câțiva pași înspre ei, apoi cu o mică plecăciune:

- Bună seara, doamnă! Bună seara, domnule! Fiți bine veniți! Sunteți, desigur, într-o excursie și v-a prins însurarea pe drum. Ei bine, la noi ați găsit locul ideal pentru odihnă. Bunul Dumnezeu, sau Marele Arhitect, cum doriți să-L numim, v-a sugerat să alegeți castelul nostru pentru a vă petrece în mod plă-

cut și util următorul segment de timp. Spun „al nostru”, deși totul și toate îi aparțin doar Lui. Vă rugăm să vă așezați până confirmăm în registru sosirea dumneavoastră! Pe urmă o să vă invităm la cină...

Cei doi se priviră pentru a doua oară insistent câteva clipe. Chipurile lor exprimau deopotrivă mirare și o umbră de neliniște. Rămăseseră mână în mână, Diana interveni cu ton politic, dar hotărât:

- Vă mulțumim, sunteți extrem de amabil! Tocmai voiam să vă întrebăm dacă ne puteți oferi o cameră pentru noaptea asta, dar am dedus că nu mai e nevoie, puteți. Am dori, totuși să parcam și să ne luăm geamantanul. Știți, cele câteva lucruri necesare în astfel de ocazii. Iar pentru cină este cam târziu, am depășit ora. Eventual câte o ceașcă de ceai, ori suc înainte de culcare.

Recepționarul ascultase răbdător cuvintele ei, apoi zâmbi și, pe același ton politic, blajin:

- Stimată doamnă, stimate domn, vă rog să nu fiți neliniștiți! Vă garantez că nu aveți niciun motiv de incertitudine, deși a început să vi se pară stranie situația. Ne-au mărturisit-o și alți turiști, sau călători, cum vreți să le spuneți. Mașina dumneavoastră este parcată corect, iar de geamantan nu aveți nevoie. La noi găsiți tot ce vă trebuie pentru o seară și o noapte ideale. Toate obiectele de igienă intimă sunt de unică folosință; oaspeții noștri sunt rugați să le ia cu dâșii atunci când pleacă, să le folosească așa cum doresc. Vă rog doar să-mi dați un act al dumneavoastră de identitate; buletin, sau pașaport, sau permis de conducere, sau oricare alt fel de legitimație!

- În schimb, poate ne spuneți ce cameră primim, continuă Raul conversația, scăpat evident de „vraja” primelor minute, de uluirea provocată de tot ceea ce li se întâmpla din momentul în care s-au hotărât să înnopteze la pensiunea „Paradis” în urmă cu o jumătate de oră. Sper că nu vom fi obligați să respectăm apriori vreun program prestabilit, cum ar fi, de pildă, limitele orare pentru anumite activități.

- Nuuu, Doamne păzește! Orice ofertă pe care ne vom îngădui s-o facem, poate fi acceptată sau respinsă de către oaspeții noștri. Și, pentru a răspunde doleanței dumneavoastră de-a consuma ceai sau suc înainte de culcare, vă invităm în salon. Vă garantăm că o să vă placă. (va urma)

Sipos István

Întâlnirea

(fragment din romanul „*Spitalul de nebuni*”
în curs de redactare)

Doina IRA-TĂUTAN

Soneria stridentă a telefonului o scoase din starea de letargie în care se afla încă de dimineață. Ridică fără grabă receptorul și răspunse. Era Sorina, vecina de la trei. O chema la o cafea, nu înainte însă de a face câteva glume referitoare la vocea pierdută, fără vlagă a prietenei și vecinei sale.

- Se vede treaba că ți s-au cam înecat corăbiile, Olguța! Ia lasă tu toate poverile pământului pe umerii altora mai puternici și hai până la mine să bem o cafea, să fumăm o țigară și să bârfim pe toată lumea.

Abordarea mucalitei Sorina nu reușise s-o facă pe Olguța să zâmbească, așa cum se întâmpla de obicei. O refuză, motivând că nu are chef de nimic. Starea prin care trece, îi spuse, ar reuși să indisponă pe oricine, chiar și pe ea, cea mai optimistă persoană din lume.

- Mai bine o lăsăm pe altădată. Avem tot timpul să ne întâlnim.

Sorina era într-adevăr o persoană extrem de optimistă, părând că vede întotdeauna numai partea plină a paharului. Deși se cunoșteau de ani de zile, Olguța nu o văzuse până atunci supărată sau plângând, deși ar fi avut destule motive s-o facă, având în vedere mariajul total nereușit în care se complăcea de mult prea mult timp. Peste doar câțiva ani însă, o întâmplare tristă, moartea subită a unei persoane foarte dragi ei, a făcut din optimista și puternica Sorina, cea mai disperată și deabusolată femeie din lume. Nimic n-a mai contat din acea clipă. Totul s-a năruit. Olguța i-a fost alături, au suferit și au plâns împreună. Atunci a constatat cât de fragil îi era sufletul și a înțeles că optimismul debordant pe care îl afișa nu era decât o imagine, scutul în fața atitudinii celor din jur.

Nici nu vru să audă motivele invocate de Olguța în încercarea de amânare a întâlnirii. Nu acceptă un refuz, așa că nu se lăsă până ce aceasta nu-i promise că urcă la ea.

Erau prietene foarte bune. Fiecare știa prin ce trece și cu ce se confruntă cealaltă. Sorina, prin felul ei de a fi, reușea să o mențină pe Olguța pe linia de plutire, n-o lăsa să alunece de tot în hăul către care se îndrepta de câțiva ani. Aproape zilnic, după ce veneau de la serviciu și își terminau treburile casnice, petreceau câteva ore împreună discutând despre tot felul de lucruri.

Sorina era juristă într-o mare întreprindere. O femeie elegantă și frumoasă, mai degrabă percepută ca infatuată, distantă, de către cei care nu o cunoșteau,

dar o prietenă devotată, altruistă, tolerantă pentru cei care aveau norocul să-i fie prieteni. Nu avea mulți, dar cei pe care îi avea o iubeau și se bazau pe ea, indiferent de situație. Era soția lui Nicu. Acesta, ofițer de poliție, șef la cercetări penale, era un profesionist desăvârșit, cel puțin așa îl recomandau cei care îi cunoșteau activitatea profesională, dar era un soț și un tată execrabil. Zile și nopți în șir lipsea de acasă fără să dea vreo explicație la întoarcere, iar atunci când venea, dacă nu o bătea pe Sorina, sau pe cei doi copii ai lor, era doar pentru că, mort de beat, nu mai avea puterea s-o facă. Asta nu însemna, însă, că se culca. Nu! Deschidea casetofonul și, cu volumul dat la maxim, spre exasperarea vecinilor, asculta ore în șir aceeași melodie de muzică populară în care interpretul repeta cât îl ținea gura: „Hai, hai, că nu-i rău, că-s mai hoț ca tatăl meu”. Degeaba îl apostrofau vecinii când aveau norocul să-l întâlnească trează. Se întâmpla numai dimineața, când pleca la serviciu. Nu se oprea să asculte ce i se spune. Din mers, zâmbind, își cerea formal scuze și cam atât. Data următoare, când venea beat, totul se repeta. Vecinii se obișnuiseră cu situația asta, nu aveau ce face. Chiar dacă l-ar fi reclamat, nimeni n-ar fi luat vreo măsură împotriva lui. Astfel încât se știa întotdeauna când era Nicu acasă. Dacă nu se auzeau țipetele Sorinei sau ale copiilor, se auzea casetofonul. Noroc că venea destul de rar pe-acasă.

Într-unul dintre dialogurile lor prelungite, Olguța i-a spus Sorinei că nu înțelege de ce stă cu el, de ce acceptă să fie bătută și umilită, de ce nu divorțează. Aceasta a râs, așa cum făcea ori de câte ori trebuia să vorbească despre sine. Râdea într-un fel pe care nu l-a mai văzut vreodată la altcineva. Râdea de ea, batjocoritor, ca și cum ar fi considerat totul o glumă a destinului. Ca și cum ar fi meritat tot ce i se întâmplă. Răspunsul ei a uluit-o. „Stai liniștită, nu mă bate, ne batem, i-a spus. Ne batem de la egal la egal. Cred că, mai degrabă, îl bat eu pe el, dar este prea beat ca să-și mai amintească a doua zi, când, probabil, m-ar călca în picioare dacă și-ar da seama de asta. De ce să divorțez? Vine doar câteva zile pe lună acasă. În ziua de salariu vine întotdeauna și-mi aduce până la ultimul leu, bașca îmi trimite tot ce am nevoie, vezi doar că nu ne lipsește nimic”. „Dar tu, Sorina, sufletul tău, cu el cum rămâne?” „Pentru asta îl am pe Vasilică, și îmi ajunge. Mă simt răzbunată. Sunt fericită”. Olguței nu-i venea să-și creadă urechilor. Auzi, era fericită! Doamne Dumnezeule!

Știind că Sorina e singură, Nicu fiind plecat de mai multe zile la o instruire într-un alt județ, sau ceva de

genul acesta, iar copiii la bunici, Olguța îi spuse că va urca la ea peste câteva minute. Așa cum era, în capoțel de casă, urcă la trei și intră în apartament fără să sune, ca de obicei. Trecu prin hol și ajunse în sufragerie. Se opri surprinsă constatând că Sorina nu era singură. Se retrase repede, cu intenția de a ieși. Aceasta o prinse de mână și o trase ușor în sufragerie. Olguța salută, nu înainte de a o apostrofa, fără să țină cont de prezența celor doi domni:

- De ce nu mi-ai spus că nu ești singură? N-aș fi venit îmbrăcată astfel.

- Lasă, că și eu tot în ținută de casă sunt, rămâi așa, nu este nicio problemă, îi răspunse.

În sufragerie se afla Vasilică, iubitul „oficial” al Sorinei, de care știa toată lumea, mai puțin soțul ei, împreună cu un bărbat între două vârste, foarte distins.

Olguța era prietenă cu Vasilică. Îl cunoscuse cu mulți ani în urmă în locuința Sorinei, după ce aceasta îi vorbise despre relația lor. Vasilică venea destul de des acasă la Sorina. Nu se temea de o eventuală întâlnire cu Nicu, se cunoșteau foarte bine și, dacă l-ar fi găsit acolo, ar fi avut Sorina o poveste de spus, astfel încât Nicu să nu-și dea seama care era adevărata relație între cei doi. Deși, cunoscându-l bine pe Nicu, putea afirma că nu l-ar fi interesat, nici dacă ar fi știut adevărul. Vasilică, fost colonel de marină, era înalt, foarte prezentabil, frumos, având permanent pregătit un banc proaspăt. Povestea lor de dragoste dura de foarte mulți ani. Erau căsătoriți cu altcineva, însă aveau și o viață împreună. Le convenea această situație.

Ambii bărbați se ridicară la intrarea Olguței. Vasilică se apropie și o îmbrățișă, ca pe o bună și dragă prietenă, după care i-l prezentă pe domnul necunoscut:

- Generalul Ilie Olaru, spuse scurt!

Era brunet, înalt, sobru, cu alura evidentă a ofițerului de carieră. Ochii lui de un verde aproape straniu, ca de pisică, păreau a fi foarte vicleni. Zâmbind afectuos, cu oarecare deferență, se înclină și sărută mâna Olguței. Privirea insistentă și zâmbetul lui o făcură să se simtă ușor stânjenită. O privea ca și cum ar fi cunoscut-o mai demult, ca și cum i-ar fi fost prietenă, nu o persoană pe care o întâlnea pentru prima oară. Ușor contrariată de atitudinea prea familiară a acestuia, Olguța îi privi întrebător pe toți trei și zise:

- Ne cunoaștem?

Sorina și Vasilică zâmbeau complice fără să spună nimic. Răspunse generalul:

- Nu, nu ne cunoaștem, numai eu vă cunosc.

- De unde?

Ca și când n-ar fi auzit întrebarea, generalul continuă pe un ton care i se păru Olguței cam prea categoric, dată fiind situația:

- Mă veți cunoaște și dumneavoastră. Sesizând disconfortul Olguței, încheie de data aceasta cu o voce caldă: „Sigur, dacă veți dori”. Trecu imediat la un alt subiect, fără nicio legătură cu discuția anterioară.

Nu își amintea să fi văzut figura aceluia om vreodată.

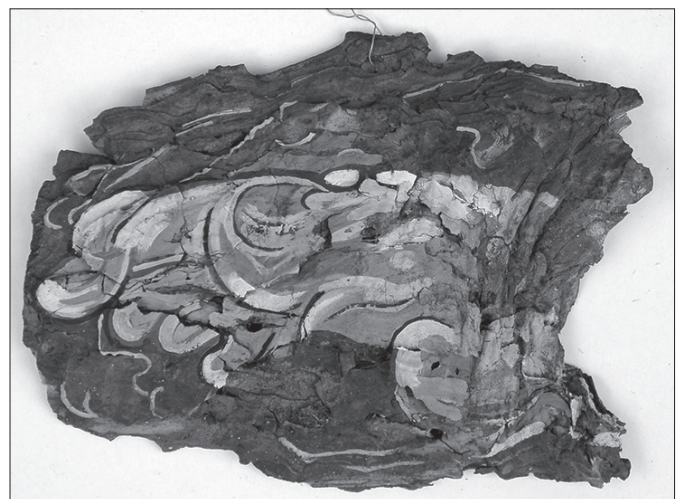
Deși au petrecut câteva ore împreună, jucând pocher, în discuții pe diferite teme și încercând, din când în când, să afle de unde o cunoștea generalul, nu avuse parte de niciun răspuns concret la întrebările ei, ci doar răspunsuri evazive, pe lângă subiect. Nu reușise să afle de unde știa acesta atât de multe lucruri despre ea și, mai ales, de ce a vrut să-i fie prezentat. Știa unde și ce anume lucrează, cunoștea prea multe aspecte legate de problemele sale de familie, iar asta o deranja. De ce prezenta atât de mult interes pentru acel domn, cu mult mai în vârstă decât ea, venit dintr-o lume care ei îi era total străină? Nu înțelegea. În minte i se învârteau tot felul de întrebări și de presupuneri. Nu mai știa ce să creadă. Se gândise că toate acele informații în legătură cu ea le putea afla de la Sorina și Vasilică. Dar... de ce?

La un moment dat, profitând de faptul că Sorina plecase la bucătărie să aducă niște gustări, Olguța se ridică, își ceru scuze spunând că merge și ea la bucătărie să își ajute prietena și îi lăsă pe cei doi bărbați singuri. De cum a intrat în bucătărie, începu să o chestioneze pe Sorina, și să îi reproșeze faptul că i-a dat informații despre ea respectivului.

- Termină, Olguța! Nu i-am spus niciunul dintre noi nimic despre tine. Știe mai multe decât știm noi. Cu ceva timp în urmă, ne-a spus că vrea neapărat să te cunoască și m-a rugat să încerc să aranjez această întâlnire. Și noi am fost surprinși. Vasilică l-a întrebat de ce vrea să te cunoască, dar n-a vrut să-i spună. Iar ție nu ți-am spus nimic pentru că știam cum vei reacționa. Și iată că nu m-am înșelat. Au venit amândoi fără ca Vasilică să mă avertizeze. M-a sunat, ca întotdeauna înainte de a veni, dar nu mi-a spus nimic despre general. M-am trezit cu ei la ușă. Așa că nu mai face pe nebuna și poartă-te civilizată, zise râzând.

- Și ce vrea?

- Nu știi, cu siguranță îți va spune el. Și eu sunt curioasă. Oricum, ai încredere, este un om cu totul deosebit. O să mai vorbim despre asta, acum hai să mergem în sufragerie, i-am lăsat prea mult timp singuri.

Bakos István

Texte inutile

Ioan F. POP

Abolim în noi orice urmă de sălbăticie pentru a da de o fărîmă de umanitate. Facem tranzacții sentimentale cu barbarul care nu am apucat să fim. Degenerăm pînă la sfințenie... Pentru unii chiar și Infernul este o promisiune.

*

Poezia vorbește cu o limbă străină chiar și cuvintelor. Poemul vorbește cu toate cuvintele care au fost, sînt și vor fi. Vorbește chiar și cu tăcerile care nu au fost rostite încă. Deși, „pentru un singur poet mare, limbile nu supraviețuiesc” (C. Noica). „Plin de merite, și totuși în chip poetic locuiește omul pe acest pămînt”, era de părere Hölderlin.

*

Libertatea – cel mai tentant mod de a ne pierde libertățile, de a le investi în idealuri irealizabile. Nu putem fi liberi din ambiție, ci doar din slăbiciune. „Ambiția este un drog, cel ce i-a dat de gust devine un dement potențial” (Cioran).

*

Să te rogi ca să te poți ruga... În credință sîntem cu toții niște diletanți, niște simpli amatori ai absolutului. Aproximăm convingător cu tot ceea ce nu putem ști. Sîntem niște exaltați ai aproximării, ai apofatismului. Pisăm la nesfîrșit speranțe în necunoscut. Credem doar în ceea ce putem crede despre credință. Cînd ne facem din căutarea lui Dumnezeu o profesie, șansa de a-l găsi este destul de mică. Cînd ne facem o profesie din găsirea lui, șansa de a-l întîlni scade proporțional cu siguranța pusă la temelia găsirii. În credință nu te poți specializa, căci fundamentul ei se deprinde în lipsa oricărei specializări. În credință se poate avansa și cu ceea ce nu știi, cu neputințele bine orientate, chiar cu eșecurile previzibile. Credința este doar o formă de căutare a credinței. O credință găsită este o credință epuizată. Dumnezeu nu citește tomuri doctorale, ci doar paginile goale ale sufletului. Căci lui, cu o vorbă a lui Nietzsche, „nu îi este îngăduit să păcătuiască”.

*

Cioran – un tiran al sofismului și enormității stilistice, un despot al rafinementului și lucidității. Cel mai „inocuat” om al vremii sale, un „pierde-vară” al fiecărei clipe, un exilat în propriile tabieturi. Un sceptic mîntuit de tihna neîmplinirilor, de tentația eșecurilor fecunde. O luciditate năucitoare, un nihilism suprauman, o sfidare a Creației de natură mistică. Pentru a înțelege omul a destrămat lumea, zeitățile, orice idealitate. Nici chiar nimicul nu a scăpat întreg. Meditînd prea mult pe marginea sinuciderii, Cioran

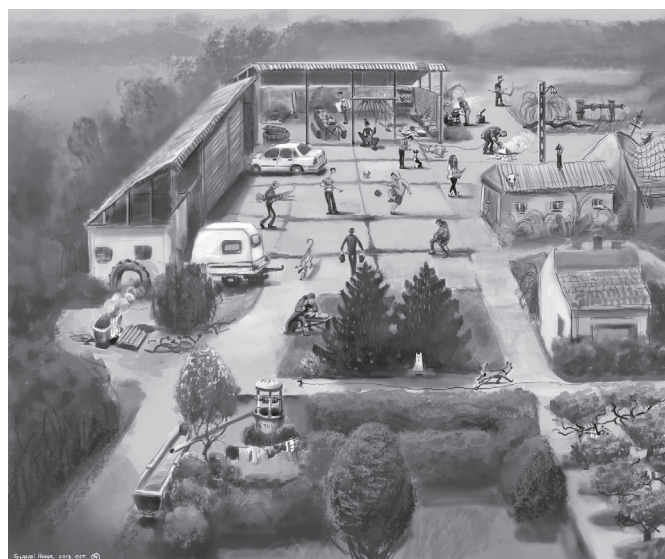
a banalizat-o, a redus-o la un gest frivol, a umplut-o de lirism. Nu poți să te sinucizi vorbind atît de *frumos* despre sinucidere. Nu poți să te sinucizi cu o figură de stil. Ambiția de a nu face nimic, de a nu lăsa urme, de a nu forța un destin, de a nu încărca istoria cu un nonsens în plus – ambiție de tip cioranian. Ambiție ratată din cauza talentului, stilului inconfundabil și a sclipirilor geniale, a delirului bine organizat. În definitiv, el a fost ceea ce a disimulat toată viața: un poet. Nu și-a asumat poezia pe față, ci a mascat-o în tot felul de efuziuni stilistice de un nonconformism șocant. A lucrat pe cuvînt, pe imagini în care și-a *îngropat* debordantele idei filosofice. Cioran trebuia să primească un Premiu pentru întreaga Inactivitate. Numai că acest premiu nu i-l putea da decît Dumnezeu.

*

Binele nu se poate manifesta decît în temeiul libertății. Răul își face din libertate propria limită. Binele își cucerește libertatea, răul și-o anexează. Există binele făcut doar cu prețul răului. După cum există răul care este făcut sub masca binelui. Binele și răul – două măști interschimbabile, două anomalii crescute pe același chip.

*

Răstignit pe cruce, Isus a învins moartea, prin înviere, dar s-a *contaminat* de timp. De fapt, moartea intră în viață prin complicitatea timpului. Dacă moartea ne redă viața veșnică, trebuie să ne naștem prin intermediul ei. Făceam un singur pas în lungul calvar al vieții către o altă viață.

Fogarasi Hunor

Primăvara Poeziei XV

A Költészet Tavasza (III)*

ALICE VALERIA MICU

pseudofabulă cu liniște

să fii trist a devenit o meserie îndrăgită
lași aproape inconștient să te pătrundă
tristețile tinereții ca fumul primelor țigări
intri și tu în rând cu lumea
și tristețea devine un instrument util

mai târziu ajungi depresiv
și faci din asta o artă
ah cum coboară pe șira spinării
senzația de viață

dacă mă doare înseamnă că sunt viu
îți spui tristețea durerea și depresiile
se împletesc într-un fotoliu
în care te cuibărești confortabil

copiii cresc odată cu tristețile tale
uneori cineva deschide o ușă
iar tu te lași iubit

o dragoste solemnă se așază
între tine și tristețe
vin iernile te vlăguiesc
abia mai ai puterea de-a semna
ultima rată la bancă

în tristețea mea se cuibărește dimineața
în tristețea ta șchiopătează un bătrân

să aduci vorba despre moarte
în momente de liniște
mii de chitanțe în care
ți-ai prins viața cu agrafe de birou
înghesuite în sertare
ștergi cu grijă urmele datoriilor
urmele focului urmele bolii
doar ultimul amor stăruie în parfumul casei

tristețile le rămân mici copiilor
aducem adesea vorba despre moarte
și momentele de liniște sunt tot mai lungi

âlmese, csenddel

a szomorúság kedvenc iparrá nőtte ki magát

Ilustrație: Uca-Maria Iov

majdhogynem öntudatlanul szívod magadba ifonti
mélabúd, miként az első cigi füstjét
beállsz te is a többiek sorába
és a bánatod hasznos eszközzé alakul

később te is depressziós leszel
és művészetet kovácsolsz belőle
ah az életélmény hogy nyomul
lefele a hátgerinceden

azt jelenti, hogy élek, ha fáj nekem
mondogatod magadnak és bánat s fájdalom
depressziók karosszékké fonódnak
melybe te kényelmesen elhelyezkedel

a gyermekek felnőnek szomorúságod mellett
van, hogy valaki egyszerre ajtót tár reád
s te hagyod magad szeretni

magasztos szerelem telepedik
közéd és bánatod közé
megviselnek a folytonos telek
alig van rá erőd, hogy aláírd

a banknál az utolsó részleted

bánatomban fészket rak a derengés
bánatodban egy öregember sántít

a nyugodtabb percekben
említsd meg a halált
ezernyi nyugta, melyben
iratkapoccsal összefogtad léted
fiók alján lapul
adósságaid nyomát letörlöd gondosan
tűzvész nyomát, betegségek nyomát
a legutolsó szerelem illata sejlik fel a házban

fiaid kinövik mind e szomorúságot
gyakran esik szó a halálról
s a pillanatnyi csendek mind hosszabbakra nyúlnak

VIOREL MUREȘAN

Zile care nu mai contează

ardeam file pe o bancă în parc
iar în jur frunzele
se trăgeau înapoi în crengi
ca un scâncet la fereastra unui orfelinat

o femeie îndrăgostită e un castel
pe jumătate în umbră
și cealaltă jumătate pe o carte de joc

gândurile ei coboară ori suie
semănând cu vânătorii care se duc
să tragă la sitari în pădure

în priviri
își depune ouăle sturzul
mișcând tăcerea în pietre

flăcările îi cuprind acum degetele
un strigăt
venind peste dealuri îi mănâncă mâinile

ochii
o țin atârnată în vânt

soarele roșu se îneacă
în copaia din care se ridică un copil

Napok mely többé mit sem érnek

egy padon a parkban lapokat tüzeltem
körülottem a levelek
visszahúzódtak ágaikra
mint a nyöszörgés árvaház ablakába

várkastély a szerelmes asszony
fele árnyékban áll
másik fele egy kártyalapon

gondolatai alá vagy felfelé törnek
szalonkalesre erdőbe induló
vadászok hasonmásaként

tojásait
a pillantásba rejti a rigó
a kövekben megmozgatva a csendet

újjait megmarják most a lángok
égeti kezét
a dombon túlról hallatszó kiáltás

szemei
tartják bilincsben a szélt

a teknőben ahonnan kiszáll egy gyermek
vörösen fuldoklik a nap

DIANA OLAH

Cabina de probă

În cabina de probă a costumelor de baie
din femeia verii trecute ies trunchiurile de femei
ale toamnelor iernilor și primăverii
țipând metalic în oglindă
ca alteritățile Terminatorului cel rău
În Cabina de Fier țepii luminii pătrund buchetul
de anotimpuri femeiești
niciodată în spațiul vital al privirii

Femeia înrobită de vară
vede femeile toamnelor iernilor și primăverii
surgându-se
ca fețele gheișelor arse de soare

Stăpânind mormanul de cadavre
nu-și cunoaște lupta
nu-și poate plânge camarazii
femeia ultimă
vulpe jupuită pe viu
își așază botul pe labele din față
și urmărește dansul cârnii crude

A próbakabin

A fürdőruhák próbakabinjában
múlt nyarak asszonyából tavaszi nyári
téli asszonytestek furakodnak elő
tükörmben fémes hangon visítóznak
miként a Terminátor gonosz áltestei
a Vaskabinban fénytüskék törnek át
az asszonytestek évszakias csokrát
de sohasem a szemek életterében

A nyár rabságában az asszony
őszök telek tavaszok asszonyainak árját
látja lefolyni
mint gésák napsütötte arcát

Holttestkupac tulajdonosa ő
harcát nem ismeri
elsiratni bajtársait nincs mersze
a legutolsó asszony
ez élve nyúzott róka
orrát mellső tappancsaira téve
szemmel követi nyers húsának táncát

PAULOVICS TAMÁS

Minden nap újrálenni

Minden nap újrakelni,
újrásújrálenni.
Megharcolni a harcot,
behajtani a sarcot.
Elolvasni a könyvet,
megtanulni a verset.
Elvégezniamit el kell,
felejtieniamit el kell.
Ami tiéd szerteszórni,
emeltfővelodadobni.
És ha majdjön a hívás,
októberfátylaborulád,
különösasszonyisírás,
éstárul a kapuzárnya,
otttúlapadásanyád
integetnekésbarátaid
akikmárrégelmentek.
Rövidenkellbúcsúzkodni,

akirossz volt elengedni,
akijó volt megölelni.
Emeltfővelelköszönni,
ésmennikell
mennimenni.

Să fii în fiecare zi

Să fii în fiecare zi
mereu de te-ai trezi.
Luptând în bălăii
tribut să strângi să știi.
Cartea să o citești
poemul să-l tocești.
Să faci, ce trebuie lucrat
să uiți, ce trebuie uitat.
Să dăruiești tot ce-i al tău,
cu capul sus s-arunci în hău.
Și-atunci când tu vei fi chemat
în mantie de toamnă îmbrăcat,
în vaier feminin, ciudat
poarta se va fi descuiat,
de dincolo, părinții tăi
vor face semn și chiar acei
prietenii ce-s demult plecați.
E timpul pentru bunrămas
când ce-a fost rău, în urmă las
îmbrățișând pe cei amați.
Rămasbun să le zici pe veci
și-apoi să pleci
să pleci să pleci.

ION PIȚOIU-DRAGOMIR

Paradigmele lui „Unu”

și tot lucrăm la erata aceea de zgură
uniformele noastre erau tot mai grele
precum blestemul din ochii protagonistei -
că i s-a dat doar premiul pentru rol
episodic

(mai ales ciorile roșii aprind uriașe
lumânări să-și demonstreze atașamentul)

într-un dicționar de viespi portretele
noastre fuseseră abandonate
știam de mult însă că filele lui
aveau să devină porți de
cetate art nouveau

(cărăbuși de sticlă înălțau o altă
piramidă unde să ascundă
norii alungați de fulgere)...

evităm nonșalant să repetăm greșeala lui Hemingway așa că am luat cu grijă toate puștile de vânatoare din galantarele pizzeriilor și le-am dăruit cu drag unor amazoane

Az „Egy” tanítómeséi

s hogy a hibás salaknál mind gürcöltünk egyre súlyosabbak lettek egyenruháink, mint a főhősnő szeméből szórt átok – kinek most csupán mellékszerep jutott

(hogy kötődésüket bebizonyítsák, főleg a piros varjak gyújtanak méccsét)

arcképeinket darazsak szótárában hagyták hátra
ám tudtam régen, hogy lapjaiból valamikor art nouveau várkapuk lesznek

(hogy a villámok-üzte felhőket elrejtsek új piramist húztak fel közben az üvegcserebogarak)

Hemingway ballépését únottan elkerüljük, ezért a pizza-boltok kirakataiból gondosan összeszedtünk minden vadászfegyvert, hogy szeretettel amazonoknak adjuk őket

SILVIA BODEA SĂLĂJAN

Galaxii pierdute

revolta stinge florilor culoarea
lăsând doar muguri răzvrătiți în spini
și de departe bulgări mari de stele
pândesc fereastra lumii larg deschisă
spre amăgirea orelor ce vin

nu visul este cel bolnav de toate
nici ochiul ce sondează galaxii
ci din speranța aripii se zbate

cu neputință trista resemnare
în rugăciunea verbului a fi

Letűnt galaxisok

a virágoknak színét a lázadás kioltja
tüskékké vált rügyeket hagyva hátra
a messzeségből csillagrögök vigyázzák
a világ tágra kitárt ablakait
az eljövendő órák elkápráztatására

nem is az álom az ki mindentől beteg
és nem a szem, csillagok után kutató
bús tehetetlenségben a beletörődéssel
a szárnyalást remélve harcolja végig
harcát, mint egy imát, a *lenni* szó

DANIEL SĂUCA

La centru, prin nord-vest

Sufocat, sufocat
Mimez și eu respirația divină
Imitarea fluxului și refluxului
Duhului
A inspirației și a expirației
A rugăciunilor și a lacrimilor
A oceanelor umplute cu suferință
A mărilor pline de indicațiile unui Dumnezeu vesel,
limbut
Și cam răzbunător
Sufocați, sufocați
Și anticarii sunt pe moarte
Anticarii sufletelor
Anticarii exilați în suflete
Nici măcar acolo
Putreziciunea, gunoiul
Damnații, deșertăciunea
Nu râd, nu zâmbesc, nu se strâmbă
Nu votează
Nu își iau credite cu dobândă subvenționată
pentru rai
Nici măcar acolo, nici măcar aici
Nu mai putem râde fără să ne sufocăm
Nici acolo, nici aici, și nici dincolo

Központ felé, északnyugaton át

Fuldoklok, fuldokolva
 Utánozom az isteni lélegzést én is
 A lélek
 Dagály-apályszerűségét
 A belégzést és a kilégzést
 Az imákat és a könnyeket
 Az óceánt csordultig töltő szenvedést
 Egy pajkos és szószátyár
 S kissé megtorló isten jeltábláival
 tömött tengereket,
 Fuldokolnak zihálva
 Az antikvárusok is, kidegelnek
 Lelkekkel kereskedő kupecsek
 Lelkekbe száműzött kis boltosok
 A rothadás, hiúság
 Szemét, s az átkozottak
 Ott sem nevetnek,
 Ott sem facérkodhatnak ők
 És nem szavaznak
 Kamattámogatással nem kapnak ott hitelt
 a menyországra
 Bizony még ott sem, itt nem
 Tudunk többé zihálva sem nevetni
 Se ott, se itt és a túloldalon sem

SIMONFI ISTVÁN**Meleged árnyékában alszik a térded**

Csodományolajban fürdik a tópart
 alvó gyertya az éjszaka
 mint a sötétben ejtett lék omladékába
 szorult végtelen
 elkopik gyökerén a vágynak
 a létűr sújtotta határ
 ahogy földbe kapaszkodik
 ami a semmiből is kiárad
 csak az lehet más
 aki a rét színét és illatát
 kiéhezi a kaszából
 csak ott lesz jobb
 ahol a szellő se suhog
 de soha se máshol
 itt lopjuk el és most a kaszát
 koptassuk el az élet
 két medvére kiéhezett számoça éhét

Genunchiul tău în umbra căldurii tale doarme

Uleiuri scaldă al lacului țărma
 și-i candelă adormită noaptea
 ca necuprinsul

Ilustrație: Uca-Maria Iov

înghesuit în copca negurii, destrămat
 hotarul greu lovit cu setea de neant
 tânjește din adânc, uzat
 cum se înfige în pământ
 tot ce-i preaplin și se revarsă
 acela poate fi doar, altfel
 care își stinge foamea
 de câmp înmiresmat din coasă
 acolo doar va fi mai bun
 unde piere-adierea
 niciodată aiurea
 hai, să furăm coasa aceea-acum,
 pe loc și s-o tocim
 foamea de urși a zmeurei s-o ostoim

SIMONFY JÓZSEF**reggel óta**

reggel óta
 ülök az ablak
 előtt melyet még
 soha nem nyitottam ki

párkányon egy még
 teste ki-se-hűlt
 cinegéé körbeállják
 jóízűen csipegetik
 társai barátai
 jóllakottan tovaulnek

reggel óta
 ülök az ablak
 előtt melyet még
 soha nem nyitottam ki
 ebédidő újabb
 énekesek érkeznek
 nehezen tépik
 a fagyos testet
 jól se lakva el

reggel óta
 ülök az ablak
 előtt melyet még
 soha nem nyitottam ki
 a havazás elállt
 az este holdtalan
 csillagtalan
 párkányon ujjnyi
 hó világít

reggel óta
 ülök az ablak
 előtt melyet még
 soha nem nyitottam ki
 villámként csap belém
 a gondolat ha lesz
 még tavasz járom
 a kerteket minden
 cinegehangra
 összerezzenek mint akit
 egy halott szelleme követ

de dimineață

de dimineață
 stau în fața
 ferestrei pe care
 n-am deschis-o niciodată
 hoitul încă aburind
 al unui pițigoi
 e pe pervaz, cu sârg
 îl ciugulesc prieteni
 și tovarăși decolând
 apoi îndestulați

de dimineață
 stau în fața
 ferestrei pe care
 n-am deschis-o niciodată

e ora mesei alți
 mici cântăreți apar
 smulgând cu greu
 din hoitul înghețat
 ne-ndestulați, dispar

de dimineață
 stau în fața
 ferestrei pe care
 n-am deschis-o niciodată
 ninsoarea s-a oprit
 noaptea-i fără de lună
 fără stele
 zăpadă, cât de-un deget
 luminează pervazul

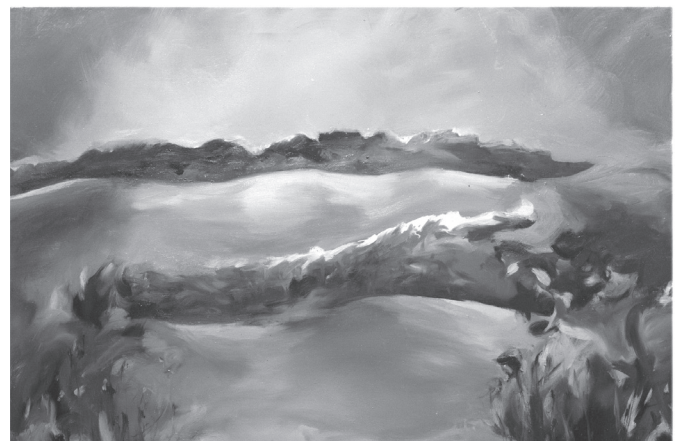
de dimineață
 stau în fața
 ferestrei pe care
 n-am deschis-o niciodată
 mă fulgeră un gând
 de va veni vreodată
 primăvara, eu
 umblând haihui printre
 grădini la orice cânt
 de pițigoi am să tresar subit
 ca unul urmărit de un strigoi

SZÁNTAI JÁNOS

A látogatás

Tegnap délben lamantinok jelentek meg a főtéren.
 Hatalmas házatlan csigákként kúsztak végig
 a macskaköves sávon, a templom és a szobor között.
 Opálszín szemük egy-egy láthatárba vesző víztükör.
 Nekünk most itt van a tenger.
 Megjelenésük nem keltett szenzációt.

*A lamantin, más néven tengeri tehén
 egyes meleg vizű tengerek lakója,*

Fábián Emőke

*a kipusztulás szélére sodort állatfaj.
Betegségek, motorcsónakok tizedelik,
természetes életterének állandó szűkülése pedig
fokozatosan kiszorítja e ritka emlőst a világ tengereiből.*

Egy pásztor kísérte őket.
Nagy feladat, köszörülte a torkát, kitérve kérdésem
elől.
Tudja, hogy van: Szent György napján mindenkiből
lehet pásztor.
Szent Mihálykor csak az pásztor, ki elszámol.
Szórakozottan kiemelt a zsebéből egy apró, szálkás
betűkkel teleírt
papírlapot. Ki tudja, jegyezte meg, mintegy
mellékesen,
egyszer még elolvasom.

*A lamantinok egy életre választanak maguknak
társat, akárcsak a hollók. Haláluk pillanatáig —
amely a statisztikai adatok szerint egyre
korábban következik be — együtt maradnak.
A párját elveszítő egyed hosszú ideig gyászolja társát.
Ilyenkor nem táplálkozik; a bőre alatt felhalmozott
zsírból
nyeri az életben maradáshoz szükséges tápanyagokat.*

Vastag, ám az érzékenységgel átkával sújtott bőrukön
finom rajzolatok villantak fel, ha a fény éppen úgy
esett.
Meztelen testek a szeretkezés önkívületében,
jelentettem ki, tele pátosszal.
A bizonyosság tüskéi a háztetőkhöz tűzték az
alacsonyan vonuló felhőket.
Táncolnak, vetette oda a pásztor elmenőben.
Ami persze ugyanaz.
A csorda lassan eltűnt a tér északkeleti sarkánál.

Vizita

Ieri, pe la prânz, centrul fu invadat de lamantini.
Ca niște limacși uriași se târau
de-a lungul pavajului, între biserică și statuie.
Ochii lor de opal precum oglinda apei pierdută-n
orizont.
Pentru noi marea e acum aici.
Apariția lor n-a stârnit vreo rumoare.

*Lamantinul, numit și vacă de mare,
trăiește în unele regiuni cu apă caldă,
fiind o specie pe cale de dispariție.
Specia este decimată de boli și de bărci cu motor,
și, cum habitatul lor natural se îngustează mereu,
aceste mamifere atât de rare sunt pe rând izgonite din
mările planetei.*

Erau însoțiți de-un ciurdar.

Grea sarcină, zise, dregându-și glasul, ocolind
întrebarea.
Doar știi și dumneata: de Sfântul Gheorghe oricine
poate deveni ciurdar.
De Sânmartin numai acela, care-i și sămădau.
Și scoase distrat din buzunar o foaie umplută cu-n
scris mărunt,
cu litere-ascuțite. Cine știe, mai adăugă în treacăt,
poate-am să citesc vreodată, ce scrie.

*Aidoma corbilor, și lamantinii-și aleg perechea
pe viață. Rămân împreună până în clipa morții —
care, statistic, survine tot mai prematur.
Cel, care-și pierde perechea jelește îndelung.
Nu se hrănește; îl țin în viață doar nutrienții acumulați
în stratul de grăsime de sub piele.*

Blestemate parcă să fie prea simțitoare,
pieile groase reflectau contururi delicate-n lumina
piezișă.
Trupuri goale-n delirul iubirii, afirmăi, plin de patos.
De spinii smereniei fură țințiți de-acoperișuri norii
migrând prea aproape de sol.
Dansează, mai aruncă în treacăt ciurdarul.
Același lucru, desigur.
Turma de lamantini dispăru-ncețișor după colțul de
nord-est al pieței.

VIORTEL TĂUTAN

Pax vobiscum

întins pe un cearșaf multicolor contemplan
lumea terestră din statele unite ale țărmlui
îmi devorează identitatea
fiecare porțiune de plajă - un mic babilon
întâlnesc
fără discriminări abjecte
toate culorile epidermice
dimensiuni corporale „en detail”
pigmentate se amestecă în cuarț strălucind

Bakos István

inofensiv printre minuscule planete de nisip
fără voie îmi pătrund sub unghii
locuitorii războaielor de independență
se așază la rând purtând pe brațe liste
cu întrebări despre inutilitatea conflictelor
dintre rase și sexe dotați cum suntem
fiecare cu armele sale
până la urma urmelor de tortură
pax vobiscum, amicii mei, pax vobiscum
le strig înainte de-a încâlci undele
cu degete noduroase și obosite.

Pax vobiscum

sokszínű lepedőmön elnyúlva elmerengek
a part egyesült államainak földhözragadt világán
kilétemet szétmarcangolja
a tengerpart minden kis szeglete- apró egy babilon
jelen van itt
nagyzólvó kivagyokénségtől mentesen
mindegyik bőrszín
„en detail” minden testnagyság
színkavalkádja a csillogó homokban
ártatlanul az apró kvarccsillámok között
körmeim alá akaratlanul is belopakodnak
függetlenségi harcok eme lakosai
kérdések lajstromával állnak sorba

Foto din arhiva taberei de creație V-PAR

arról, hogy a nemek s a fajok közti
háboru mennyire hiábavaló
mikor a kínzáshoz szükséges
fegyvere mindenkinek megvan
pax vobiscum, amici mei, pax vobiscum
kiáltom nékik mielőtt fáradt bütykös ujjakkal
a hullámokat összegubancolom.

DOINA IRA-TĂUTAN

Descumpănire

Mi s-a spus că s-a abolit pedeapsa cu moartea
în canalul de pe trotuarul Gării de Nord
ies aburi din gurile flămânzilor
strigăte disperate sparg întunericul

Tristețea planetei albastre
călcată în picioare de netrebnici
Arca lui Noe salvatoare de specii -
grăunte între cer și oceanul planetar

Teoria darwinistă - pe veci neconfirmată
urletele apocalipsei
decimare de suflete pierdute
incandescența lavei îmi arde tălpile.

Egyensúlyvesztés

Azt mondták nekem, visszavonták a halálbüntetést
az Északi Pályaudvar mellett a kanálisból
felszáll a pára az éhezők szájából
a sötétséget kétségbeesett kiáltások szaggatják

Semmirekellők típorják lábbal
a kék földgömb szomorúságát
fajmentő Nőé Bárkája, lám -
az ég s az óceán között parányi szemcse

A darwini elmélet - azóta is homályos
az apokalipszis őrzőngése
az elveszett lelkek megtizedelése
a tajtékzó láva égeti talpaim.

BIANCA TEMEȘ

Pietre printre flori

Împrejmuită de pietre de-amintire,
moleșeala oaselor abandonate
mă strânger de mâini, de ochi.

Înainte de-a vorbi,
un geamăt mă împiedică a rosti

cuvântul despărțit de acest loc -
Viață!...
Fără prea multă mângâiere,
mă lipesc de lumina felinarului
pentru ca regina nopții
să mă spioneze
când îi miros în umbră floarea.

Kövek között virágok

Emléktábláktól körülvéve,
az elhagyatott csontok bányadtsága
szemeim, kezeim szorítja.

Mielőtt szóhoz jütnék,
felszakadó sóhajom gátolja kimondanom
hisz e helytől oly idegen e főnév –
Élet! ...
Mert nincs, ki gyámolítson,
a lámpafényhez tapadok
hogy majd a dohányvirág
kémkedhessen utánam
mikor majd a sötétben kelyhébe szagolok.

THÖKÖLY VAJK

Bonyolult vers

Bonyolult a világ,
Isten nem ver bottal,
megfáradt, vén lelkem,
megy a kárhozattal,
megpihennék kicsit,
kövön, vagy küszöbön,
sírgödör aljában,
lágý, harmatos fűvön.

Talán nem is igaz,
amit belől érzek,
vágýaimat szórom,
fel a magas égnek,
megpihennék kicsit,
a csillagok alatt,
holdfény takarna be,
fejem alatt a Nap.

Bonyolult a világ,
túl hideg, túl meleg,
hol sötét, hol fényes,
míg szeretsz, nem szeretsz,
megpihennék kicsit,
két karod kelyhében,
szívedet hallgatva,
ahogy mesél nékem.

Poem complicat

Complicată-i lumea,
Domnul nu dă cu parul,
la pas cu osândirea-i
sufletu-mi, ostenitul,
ar adăsta oleacă,
în prag, ori pe-o piatră,
în albia gropii,
în roua din iarbă.

Nici n-o fi aievea
ce simt eu în mine,
când înspre înalturi
arunc doruri caline,
aș adăsta oleacă
trântit pe sub stele,
plapumă, raza lunii,
la creștet, Soarele.

E complicată lumea,
când rece, când fierbinte,
lumină, întuneric,
i-s drag, pe când mă minte,
aș adăsta oleacă
în brațele tale,
inima ascultându-ți,
cum povestește-agale.

* Poeme din antologia bilingvă *Primăvara Poeziei - XV - A Költészet Tavasza*, editată cu prilejul celei de-a XV-a ediții a Festivalului „Primăvara Poeziei”, Zalău, 24-25 aprilie 2015, trad. Simone Györfi, Editura „Caiete Silvane”.

Kutasi Imola

Din dragoste de vin

Gheorghe MOGA

Dictionnaire amoureux du VIN al lui Bernard Pivot a apărut în 2006, la Editura Plon, în seria *Dictionar din dragoste de...*, creată de Jean-Claude Simon care motivează astfel succesul cărții: „Născut în Beaujolais, fiul unui negustor de vinuri, fratele unui cultivator, Bernard, pudicul notoriu, se dezvăluie pentru prima dată în această carte, toată numai emoție. Iată ce justifică succesul ei: 140000 de exemplare vândute în Franța”. De succes s-a bucurat și în românește, așa cum o dovedește ediția a II-a apărută la Baroque Books & Arts, în colecția *Savoir-Vivre*, în traducerea lui Marius Constantinescu, cu o prefață de Dan C. Mihăilescu. În savuroasa prefață intitulată „Bucuria împărtășirii”, Dan C. Mihăilescu își explică succesul cărții prin mutațiile intervenite în „orizontul noțiunii de educație”, care devine vast și atotcuprinzător, astfel încât își găsește locul și „filozofia culinară”, capabilă să definească esența unui neam prin relațiile întrețesute de aceasta cu geografia, istoria, economia și religia. „Într-un peisaj uman, geografic, industrial și agricol încă devastat sau cultivat haotic” (sugerat cum nu se poate mai bine de subtitlul «Rafinement în sălbăticie») s-a produs, totuși, și la noi un salt în evoluția mentalităților vizibil între altele în plusul de civilitate al unei părți a pieței și în interesul cu care tot mai mulți apreciază autenticul, bunul-gust, ecological”.

Cuvântul înainte al autorului se intitulează *Vin de onoare*, „o expresie care traduce bine rolul social al vinului în Franța. Vă vedeți cerând onoare de la apă, whisky, pastis...? Acest dicționar din dragoste își dorește să fie un jovial vin de onoare”. Izvorât dintr-o dublă plăcere („să scriu despre vin după ce l-am băut”), dicționarul s-a hrănit din „dragoste față de vin și copilăria mea, cea mai liberă dintre toate, petrecută în mijlocul viilor”. Autorul ne spune mai întâi ce nu este cartea sa („Dicționarul de față nu este nici o enciclopedie a podgoriilor, a soiurilor, a denumirilor și a clasificărilor, a muncilor viei, a tehnicilor oenologice. Nici o istorie universală a viței și a vinului. Nici o antologie literară și artistică. Nici un tratat politic, juri-

dic, medical, religios pe o temă foarte sensibilă”) pentru ca, apoi, să afirme că, „există câte puțin din toate în această carte însetată”: „E un pic de autobiografie, sunt lecturi, amintiri de fabricație, de beci, de masă și de cârciumă, portrete ale oamenilor vinului, podgorii, castele, sticle, tirbușoane, degustători, degustări, arome, toată această suită de obiecte, senzații și cuvinte care acompaniază un Casanova pornit în căutarea drăgălașelor sticle”. Ideea de bază a cărții este aceea că vinul înseamnă cultură: „Cultura viței, dar și cultivarea spiritului. Cartea mea își propune să aducă în prim-plan dimensiunea culturală a unui produs de consum universal, într-o perioadă în care vinul nu se bucură de mai multă prețuire ca un alcool de porumb sau de cartofi. Nimic nu surclasează pâinea și vinul în memoria de hrană și mit a omului. Sunt îngemănate în trudă și odihnă, în caznă și plăcere, chiar pe masa Cinei, unde începe miracolul creștin. Vinul trece chiar înaintea pâinii în istoria și poveștile Antichității greco-romane, în epic (*Iliada și Odiseea*) și în sacru (*Biblia*). Vinul este răsplată și interdicție totodată”.

Cu o astfel de ofertă informațională, dublată de o adevărată pasiune pentru un subiect „care ne scaldă gura și sufletul”, *Dicționarul* oferă delicii de lectură unor categorii diverse de cititori care vor fi convinși, în final, că „din noaptea timpurilor și până la sfârșitul lumii vinul însoțește aventura omului, civilizația, arta, marea taină a lui «de ce» și «cum»”.

Dincolo de harta viticolă a Franței, de bogata terminologie a unei ocupații străvechi, cititorul descoperă un autor care, urmând preceptul *utile dulci*, alege o structură adecvată a textului – cea de dicționar. Dar nu un dicționar „neutru”, ci unul subiectiv, la persoana I, care-i permite autorului să se adreseze direct cititorului (vezi mulțimea enunțurilor exclamative și interogative), să folosească mai multe registre ale limbii, să așeze pe aceeași pagină citatul latin și expresia argotică.

Fiindu-i imposibil să-i amintească pe toți scriitorii care au preamărit vinul, B. Pivot se oprește doar asupra

celor care au fost și proprietari de vii: Lamartine (și-a „hrănit” viile din drepturile sale de autor), François Mauriac („ca toți proprietarii din Bordeaux, era mândru să-și aibă castelul în cea mai cunoscută podgorie a lumii”), Montesquieu („se știe că a trăit mai ales de pe urma redevențelor din proprietăți viticole, fapt ce i-a permis o mare libertate a spiritului și a vieții”), Voltaire („fidel cunoscător al vinurilor de Burgundia” care erau, pentru el, „chezășie de sănătate”).

B. Pivot se recunoaște a fi, în egală măsură, „un îndrăgostit de vin și de cuvinte”, care se bucură când descoperă o nuanță semantică în stare să facă trecerea de la natură la cultură. „Admirabilă limba germană, în care verbul *lessen* înseamnă, pe de-o parte, a citi (a decifra semnele, a le interpreta), dar și a culege roadele, a aduna tot ce e mai bun. *Die Zeit der Weinlese*: timpul culesului. La fel, când scriu, recoltez cuvinte. Când culeg struguri, citesc mai departe...”, dar care se mândrește când unele cuvinte devin „victime” ale polisemiei, degradându-și sensul. („Îmi pare rău că acest frumos verb *a degusta*, sinonim cu *a savura* mai înseamnă și «a primi lovituri», «a încasa ghinioane». «Ce le-a mai degustat!» se traduce prin «Cât a mai îndurat!»). Jocurile de cuvinte, creațiile lexicale proprii, aluziile livrești, formulele populare se întâlnesc pe fiecare pagină și cititorul le poate savura datorită iscusinței traducătorului care valorifică virtuțile compensatorii ale românei în traducere și, doar, în ultimă instanță, apelează la notele de subsol pentru a sublinia intraductibilul.

„Diversitatea stupefiantă” a vinurilor franțuzești naște rivalități („nu am fi ceea ce suntem dacă nu am fi ceea ce bem”). Rivalitățile vechi dintre vinuri, dintre marile regiuni viticole (Bordeaux, Burgundia, Champagne) își au obârșia în geografie și în istorie, în climă și în sol, dar sunt întreținute, spre folosul amatorilor, prin fapte ce țin de domeniul culturalului (festivaluri, expoziții cu vânzare, beciuri transformate în galerii, Muzeul Vinului în Artă din Mouton, inaugurat, în 1962, de André Malraux, ministrul culturii). Dar marele rival al vinului este... apa! Batjocorită de amatorii de vin („Apa îneacă, ruginește, șubrezește”), nerecomandată de doctori („multă vreme apa, chiar cea de izvor sau de fântână, nu avea un renume bun în rândul medicilor”), disprețuită și mai mult după ce a apărut obiceiul de a îndoi apa cu vinul („A înjumătăți vinul, mai ales când e bun, cu apă, denotă dacă nu criminalitate cel puțin delicvență”), azi, apa, „din suspectă și facultativă a devenit «virtuoasă și obligatorie»”: Ascensiunea socială a apei, adesea în detrimentul vinului, este oarecum paradoxală, pentru că acesta nu a fost niciodată atât de bun, iar ea, în stare naturală, niciodată atât de detestabilă”.

Deși nu lipsesc referirile la muncile din timpul anului, peste care plutea frica de a nu veni peste podgorie un îngheț întârziat sau grindină, cele mai numeroase și calde pagini sunt închinat culesului. Timpul culesului a avut din vechime un statut aparte: „Pe atunci (în peri-

oada războaielor medievale – n.n.), bătăliile se întrerupeau, pentru a-i lăsa pe țărani să culeagă via în pace, iar seniorii supravegheau recolta”. Stările sufletești de care era copleșit tânărul culegător („o febră delicioasă punea stăpânire pe mine. Era așa de puternică! Încă mai este”) îl făceau să uite de trudă și durere. „Tinerețile noastre erau foarte ținute din scurt. Timpul recoltei venea ca un antract de libertate. Pentru cine avea sănătate și chef, recoltarea era o magnifică școală a senzualității... Măinile intrau ca prin efracție printre fructe, se insinuuau printre frunze, dădeau la o parte, dibuiau și apucau ciorchinii îngreunați de rouă, de soare, de sevă. Aveam sentimentul plenitudinii care dă profunzime... O sexualitate latentă, ascunsă de educația creștinească, imediat activată de culesul fructelor, îmi dădea o energie formidabilă”.

Autorul recunoaște că știința și tehnologia au ameliorat considerabil vinificația, „deci vinurile”, dar regretă că „această revoluție s-a făcut în detrimentul sărbătorii”: „Timpul culesului nu mai este un teatru al mușchilor și al forței fizice, al piepturilor dezgolite și al pantalonilor suflecați deasupra genunchilor, al poveștilor fără perdea și al propunerilor picante adresate unui public feminin căzut în admirație”. Pe aceeași pagină se găsește și singura referire la un scriitor român (N.D. Cocea – **Vinul de viață lungă**).

Demni de laudă sunt nu numai cultivatorii (între care un loc aparte îl au călugării, în aceeași măsură propagatori ai credinței și ai vinului băut cu măsură – *moderate bibendum est*), ci și pivnicierii, somelierii (care, pentru a reuși, au nevoie de „un ochi de pictor, un nas de botanist, gustul lui Carme, memoria unui istoric”).

Unele articole ale dicționarului sunt însoțite de un adaos care cuprinde completări sau concluzii, vorbe de duh sau citate din opere literare. Aceste adaosuri apar sub titlul „Gâl, gâl!”, convergent cu lexicul și spiritul cărții: «Gâl, gâl!» este o onomatopee care încearcă să reproducă sunetul unui lichid care curge dintr-un recipient într-altul ... Dar «Gâl, gâl!», este o onomatopee de sete și de prieteni, veselă, convivială, pe care am ales-o în defavoarea academicelor Post-scriptum sau Nota Bene, pentru a prelungi sau a concluziona articolele acestui *Dicționar din dragoste de...*

Bibliografia care însoțește *Dicționarul* cuprinde: „opere generale recente, indispensabile iubitorului de vin”, monografiile ale vinurilor (podgoriilor) celebre, lucrări colective, reviste de specialitate.

Ne dăm seama că atâtea articole încântătoare prin legăturile surprinzătoare pe care autorul le stabilește între oenologie și mitologie, comerț, muzică, gastronomie, geografie, religie etc. lipsesc din prezentarea noastră. Enumerăm câteva pentru a spori pofta de lectură și... de vin: *Amorul și vinul*, *Beție Bacchus*, *Împărtașanie*, *Războiul și vinul*, *Șampanie*, *Tirbușon* și, nu în ultimul rând, unul dedicat urărilor: „În sănătatea ta! A noastră! A voastră!”

Emil Hațieganu, deputat al circumscripției electorale Hida

Marin POP

Din punct de vedere administrativ, plasa Hida a aparținut județului Cluj până în anul 1950, când a fost adoptată o nouă lege administrativă, după model sovietic, care desființa județele, transformându-le în raioane și regiuni. În anul 1968 se revine la vechea formă administrativă a județelor, iar fosta plasă Hida este arondată județului Sălaj.

În prezentul articol ne propunem să scoatem în evidență câteva aspecte din viața și activitatea lui Emil Hațieganu, în special cele legate de calitatea sa de reprezentant în Parlamentul României al circumscripției electorale Hida, în perioada interbelică.

Emil Hațieganu se înscrie în galeria marilor personalități românești ale sfârșitului de secol XIX și primei jumătăți a secolului XX. S-a născut la Tritenii de Sus (comitatul Turda la vremea respectivă, azi județul Cluj), la 9 decembrie 1878. Tatăl său era preot greco-catolic și provenea dintr-un sat de pe Valea Someșului. Emil Hațieganu mai avea patru frați: Iuliu, reputatul medic, Eugen, Simion și Ioan. A absolvit cursurile gimnaziale la Blaj și Cluj. A urmat, apoi, cursurile Facultății de Drept a Universității din Cluj, după care obține titlul de doctor în Drept. Își începe cariera profesională ca judecător la Huedin și de aici strânsa lui legătură cu locuitorii din plasa Hida, pe care o va reprezenta cu cinste în Parlament, în perioada interbelică. De la Hida a fost transferat la Îleanda Mare, Huedin și Cluj, unde va profesa până la intrarea în viața politică.

În anul 1918 a fost ales vicepreședinte al Senatului Național Român condus de Amos Frâncu, iar la 16 noiembrie 1918 este ales președintele Consiliului Național Român din Cluj. În această calitate participă la istorica adunare națională de la Alba Iulia, din 1 decembrie 1918, fiind ales în Marele Sfat Național, organul legislativ provizoriu al Transilvaniei. A doua zi, 2 decembrie 1918, din cadrul Marelui Sfat a fost ales Consiliul Dirigent, organul executiv provizoriu al Transilvaniei, în frunte cu Iuliu Maniu. Emil Hațieganu a fost ales în funcția de secretar al Consiliului și i s-a încredințat portofoliul Resortului de Codificare.

Componența Consiliului Dirigent era următoarea: Iuliu Maniu, președinte; Vasile Goldiș, vicepreședinte; Vasile Lucaciu, Ștefan C. Pop, Valeriu Braniște, Alexandru Vaida Voevod, Aurel Vlad, Ioan Suciu, Octavian Goga, Victor Bontescu, Aurel Lazăr, Romul Boilă, Emil Hațieganu, Ioan Flueraș și Iosif Jumanca; după

ce socialiștii Ioan Flueraș și Iosif Jumanca au demisionat, în locul lor au fost aleși Mihai Popovici și Tiberiu Brediceanu (**Iuliu Maniu, *Unirea Ardealului. Conferință ținută la Radio-București în 24 ianuarie 1934, Tipografia Națională S.A. Cluj, p. 37***).

La alegerile parlamentare din noiembrie 1919, Emil Hațieganu a fost ales deputat atât în circumscripția electorală a orașului Cluj, alături de Aurel Socol, alt fruntaș politic al Partidului Național Român (P.N.R.), cât și la circumscripția electorală Hida. Au fost aleși pe baza articolului 46 al legii electorale din Transilvania și Banat, neavând contracandidați [**Dezbaterile Adunării Deputaților (se citează D.A.D.), Sesiunea ordinară 1919-1920, pp. 40-41**].

Având în vedere faptul că la Hida și-a început cariera profesională, Emil Hațieganu a ales să-i reprezinte în Parlament pe locuitorii acestei circumscripții.

La Sibiu, pe data de 17 noiembrie 1919 s-au întâlnit toți deputații și senatorii P.N.R. aleși în Ardeal și s-a hotărât înființarea unui club parlamentar cu sediul în București. Cu această ocazie a fost ales un Comitet executiv de conducere al clubului și au fost înființate comisiile de specialitate. Comitetul executiv al clubului era compus din 25 de persoane, printre care se găsea și Emil Hațieganu. El urma să facă parte, bineînțeles, din comisia juridică.

Toate comisiile au fost aprobate de către adunare, în finalul căruia a luat cuvântul președintele partidului, Iuliu Maniu, care a precizat că scopul întâlnirii a fost atins. Subliniază faptul că noile comisii aveau de rezolvat „o serie de mari probleme” în Parlamentul României Mari. (***Patria*, nr. 222, 23 noiembrie 1919**).

În primăvara anului 1920, la Alba Iulia a avut loc

Foto din arhiva taberei de creație V-PAR

Emil Hațieganu (1878-1959)

Emil Hațieganu în campanie electorală în circumscripția Hida

un Congres Extraordinar al P.N.R., care l-a reales în funcția de președinte pe Iuliu Maniu. Emil Hațieganu a fost ales în Comitetul Central Executiv al partidului (***Patria*, nr. 79, 11 aprilie 1920**) și în Comitetul de o sută (***Patria*, nr. 91, 28 aprilie 1920, p. 2**).

La alegerile parlamentare din iunie 1920, Emil Hațieganu a candidat, din nou, pentru un mandat de deputat în circumscripția electorală Hida, care la vremea respectivă se afla în județul Cojocna (azi Cluj) (***Patria*, nr. 110, 25 mai 1920**). A fost înfrânt de către candidatul guvernului averescan, protopopul Elie Dăianu. Acesta din urmă a obținut 2.561 voturi, Emil Hațieganu 839 și Emanuil Moceanu 368 voturi. (***D.A.D.*, nr. 4, 22 iunie 1920, p. 29**).

În toamna anului 1921, P.N.R. a organizat ample manifestări și adunări populare în cadrul cărora se cerea demisia guvernului Averescu.

În data de 27 septembrie 1921 a avut loc o adunare și la Borșa, județul Cluj. Din partea conducerii județene a partidului au participat Emil Hațieganu, Aurel Blaga și Simion Tămașiu.

Cunoscutul fruntaș al P.N.R., Emil Hațieganu a subliniat, în cuvântarea sa, toate abuzurile pe care le-a făcut guvernul Averescu și ce efect aveau asupra populației. În final, a fost adoptată și aici o moțiune, la fel ca și la celelalte adunări (***Patria*, nr. 221, 2 octombrie 1921, p. 3**).

O altă mare adunare a P.N.R. a avut loc pe data de 2 octombrie la Cluj, capitala politică a Ardealului, care a însemnat o „frumoasă încoronare” a adunărilor de dinainte. Până la acea dată avuseseră loc adunări la Alba Iulia, Deva, Sibiu, Timișoara, Sânicolau Mare, Lugoj, Oravița, Huedin, Hida, Borșa și Turda.

Adunarea de la Cluj a avut loc în sala mare a Redutei și la ea au participat toată intelectualitatea Clujului, de-

legați din județ, țărani din satele învecinate și delegați ai Comitetului Central al P.N.R. Printre liderii P.N.R. îi amintim pe Mihai Popovici, Valer Braniște, Sever Dan, secretarul partidului, Ion Agârbiceanu, directorul ziarului „Patria”, Aurel Dobrescu, Vasile Chiroiu, Emil Hațieganu, Simion Nemeș, Simion Tămașiu, George Bilașcu, Romul Boilă, Sebastian Bornemisa, Victor Moldovan, Victor Deleu etc. Președintele P.N.R., Iuliu Maniu, urma să sosească, între timp, cu acceleratul de la București.

În finalul acestei impresionante adunări, Emil Hațieganu a dat citire moțiunii adoptate, în care se aprobă activitatea parlamentarilor din circumscripția Cluj. Se aprobă retragerea parlamentarilor „socotind-o de definitivă”. Activitatea guvernului Averescu este considerată una dezastruoasă pentru întreaga țară, îndeosebi pentru provinciile istorice nou intrate în cadrul statului român. Cere desființarea Guvernului și a Parlamentului, tragerea la răspundere a guvernului „pentru încălcări de legi și acte samavolnice săvârșite în cursul activității sale” și organizarea de alegeri libere (***Patria*, nr. 222, 4 octombrie 1921, pp. 1-2**).

Foto din arhiva taberei de creație V-PAR

La alegerile parlamentare din martie 1922, Emil Hațieganu a candidat tot în circumscripția electorală Hida, la Camera Deputaților. A câștigat detașat, obținând 4.204 voturi, față de contracandidații săi, liberalul Nicolae Bănescu, care a obținut 1.272 voturi și prof. univ. Bogdan Duică, care a obținut numai 77 voturi (**D.A.D., nr. 6, ședința din 30 martie 1922, pp. 67-68**).

Cu toate că a câștigat mandatul de deputat, oficiosul P.N.R., „Patria” publica un articol în care profesorul universitar Nicolae Bănescu era acuzat că a pus la cale furtul urnelor de vot. Astfel, în noaptea de 6 spre 7 martie 1922 – se spune în articol – la secția Fildu, președintele secției de votare și secretarul „au fost prinși noaptea pe când falsificau buletinele de vot de către preotul Ioan Crăciunean și Pop Valer” (**Patria, nr. 50, 8 martie 1922, p. 3**).

Emil Hațieganu a participat la alegerile parlamentare parțiale din zilele de 27-28 mai 1922 din circumscripția electorală Tileagd, județul Bihor, în calitate de „bărbat de încredere”. „Bărbații de încredere” ai P.N.R. au fost respinși de către autoritățile locale pe motive absurde. De exemplu, fruntașul politic Emil Hațieganu, deputat în Cameră a fost respins sub pretextul că nu era alegător (**Patria, nr. 114, 30 mai 1922, p. 3**).

În calitate de reprezentant al circumscripției Hida în Parlamentul României, Emil Hațieganu a întreprins numeroase vizite în colegiul său electoral, pentru a afla problemele cu care se confruntau țărani. O astfel de vizită este redată, pe larg, de către ziarul „Patria” din Cluj. Este vorba de vizita din zilele de Rusalii a anului 1925. Oficiosul P.N.R. subliniază că distinsul profesor universitar și deputat a fost primit „cu un entuziasm de nedescris” de către locuitorii satelor vizitate. În drum spre localitatea Almașul Mare i-au ieșit în cale țărani din Cutiș, Nireș și Băbiu, „cari în urale și strigăte de *Trăiască* își arătau dragostea nețârmurită ce-o poartă alesului lor”. În Almaș a fost primit de întreaga populație a satului „în mod sărbătoresc”.

Având în vedere faptul că era sărbătoarea de Rusalii, după cum era tradiția creștină, s-a format un cortegiu care s-a deplasat la hotar, unde s-a desfășurat obișnuita procesiune religioasă de sfințire a holdelor. La Almaș, Emil Hațieganu a fost găzduit de preotul Emil Petran, „un distins intelectual” și fruntaș al P.N.R.

Din Almaș, deputatul Emil Hațieganu a plecat spre Zimbor. Auzind locuitorii din Zimbor că deputatul va vizita și satul lor, i-au ieșit în întâmpinare la o distanță de peste 15 km de sat, cu patru trăsuri pline cu țărani, în frunte cu primarul Almășan Gavrilă, preotul Simion Curea, prim-curatorul Almășan Cornel și proprietarul Măcșoan Cornel. La Cuzăplac s-au alipit convoiului încă patru trăsuri cu țărani, care l-au însoțit pe Emil Hațieganu până la Zimbor, „cu cântări, steaguri și mare voieșie”.

La Zimbor, „într-o însuflețire, cu atât mai frumoasă

să cu cât era pe neașteptate, a fost primit de populație, care i-a făcut o manifestație de bunăvenire”. Luni dimineața, a doua zi de Rusalii, Emil Hațieganu a luat parte la serviciul divin oficiat de preotul Simion Curea, care era „foarte iubit și stimat de poporeni” și unul din „stâlpii” P.N.R. în zonă. După oficierea slujbei religioase, deputatul Hațieganu a avut o consfătuire cu țărani, cărora le-a ascultat „plângerile și nemulțumirile” și le-a dat „sfaturi și încurajare”. La Zimbor l-a vizitat pe octogenarul protopop Mureșan și a fost găzduit de preotul Simion Curea.

În după-amiaza zilei de luni, Emil Hațieganu a vizitat satul Dol, unde a fost așteptat de asemenea cu mare însuflețire și cu o poartă triumfală, cu inscripția „Bine ați venit”. Aici a fost salutat „în cuvinte alese, cari au impresionat până la lacrimi”, de venerabilul preot Curea, tatăl lui Simion Curea.

În seara zilei de luni, Emil Hațieganu s-a reîntors la Cluj, făcând scurte opriri în satele Sutor și Topa-Sâncrai.

Articolul se încheie cu nemulțumirile țăranilor față de guvern, față de birocrăție, de legile care se băteau cap în cap și speranțele pe care și le puneau în deputatul opoziției: „Pretutindeni - se spune în articol - țărani și-au exprimat nemulțumirea contra actualului guvern, care prin felul cum conduce țara, amenință să o ducă de sapă.”

Grozave plângeri și nemulțumiri ridică țărani mai ales contra reformei agrare, care s-a făcut fără nicio socoteală. Bieții oameni n-au nici o siguranță asupra pământului, întrucât se iau de pe o zi pe alta măsuri ce se bat cap în cap.

Cuvântul dlui deputat Hațiegan a venit ca o alinare, ca o ploaie binefăcătoare după secetă, aducând în sufletele oamenilor năpăstuiți încrederea în ziua de mâine” (**Patria, nr. 124, 11 iunie 1925, p. 2**).

La alegerile parlamentare din anul 1926 se schimbă legea electorală (vezi mai pe larg, prima electorală, vot pe listă etc.). Deși la guvernare se afla partidul condus de generalul Averescu, care a organizat alegerile, în județul Cluj, P.N.R. obține 26.700 voturi,

Foto din arhiva taberei de creație V-PAR

la Cameră (50,92% din numărul de voturi), adică trei mandate de deputați: Emil Hațieganu, Sever Dan și Simion Nemeș [**Marcel Ivan, Evoluția partidelor noastre în cifre și grafice. 1919-1932, Sibiu, 1934, tabelul V; Gazeta de Duminecă, (Șimleu Silvaniei), nr. 30, 25 iulie 1926, p. 3**].

La alegerile parlamentare din anul 1927, organizate de către P.N.L., care se afla la guvernare, la primele alegeri după fuziunea Partidului Național cu Partidul Țărănesc, P.N.Ț. a obținut în județul Cluj, la Cameră, 25.011 voturi (55,86%), adică trei mandate de deputați: Alexandru Vaida Voevod, Emil Hațieganu și Sever Dan (**Marcel Ivan, op.cit., tabelul V; Gazeta de Duminecă, nr. 28, 17 iulie 1927, p. 3**).

La alegerile parlamentare din 12 decembrie 1928, primele organizate de P.N.Ț. ajuns la putere, organizația din Cluj obține 38.162 voturi (74,81%) și cinci mandate de deputat: Emil Hațieganu, Aurel Socol, Nicolae Ghiulea, Mihai Șerban și Viorel V. Tilea (**Marcel Ivan, op. cit., tabelul V; Gazeta de Duminecă, nr. 52, 23 decembrie 1928 și nr. 1, 1 ianuarie 1929**).

La alegerile parlamentare din anul 1932, organizate de către P.N.Ț., ajuns din nou la putere după scurta guvernare Iorga - Argetoianu, P.N.Ț. Cluj a obținut 14.998 voturi (37,43%), respectiv patru mandate de deputați: Emil Hațieganu, Aurel Socol, Virgil Pop și Nicolae Giulea (**Marcel Ivan, op.cit., tabelul V; Gazeta de Duminecă, nr. 31, 31 iulie 1932**).

În timpul campaniei electorale, ziarul *Patria* din Cluj, oficiosul P.N.Ț., sublinia că echipa lui Emil Hațieganu, care cutreiera Valea Almașului, era cea mai importantă dintre echipele P.N.Ț. din județul Cluj. Ea îi avea în frunte pe ministrul Ardealului, Emil Hațieganu, generalul Macri, Eugen Hațieganu, fratele candidatului, preotul Virgil Pop, preotul Patriciu Curea, E. Ramonțian, colonelul Stoica, Hariton Moldovan, Tămășan, L. Hulea și patru jurnaliști din Capitală, „cari au venit să vadă marea însuflețire a țăranilor din Ardeal pentru partidul național-țărănesc”. Echipa a plecat pe Valea Almașului „ca să ducă sătenilor din acea regiune cuvântul de ordine și cinste”. Ministrul Emil Hațieganu a vizitat regiunea celor trei Filduri (Fildul de Jos, Fildul de Mijloc și Fildul de Sus), a Almașului, Cuzăplacului, Mierța, Zimbor, Sânmihaiu Almașului etc., „peste tot fiind foarte bine primit de către populație” (***Patria*, nr. 138, 10 iulie 1932**).

Momentul de apogeu al carierei politice a lui Emil Hațieganu în perioada dintre cele două războaie mondiale a reprezentat-o funcția de ministru în timpul guvernelor conduse de Alexandru Vaida Voevod, al cărui apropiat era. A fost ministru de Stat, ocupându-se cu problemele Ardealului și Banatului în cele trei guverne conduse de Alexandru Vaida Voievod: 6 iunie - 10 august 1932; 11 august - 19 octombrie 1932; 14 ianuarie - 13 noiembrie 1933. De asemenea, a fost ministru ad-Interim la Justiție, în timpul absenței din țară a titularului Mihai Popovici (22 iulie - 21 septembrie 1933)

(**Stelian Neagoe, Istoria guvernelor României, Ed. Machiavelli, București, 1995, pp. 103-109**).

După plecarea de la guvernare a P.N.Ț. ies la iveală divergențele dintre Iuliu Maniu și Alexandru Vaida Voevod, în special în cadrul ședințelor Delegației Permanente a P.N.Ț., care au avut loc la București, în perioada 9-12 septembrie 1934 (***Dreptatea*, nr. 2091, 12 septembrie 1934, p. 2**).

Emil Hațieganu pleacă din P.N.Ț. în martie 1935, alăturându-se grupării lui Al.Vaida Voevod, înființând partidul „Frontul Românesc”, un partid de dreapta (vezi mai multe despre teoria lor referitoare la „numerus valahicus”).

Cartelul electoral încheiat de liberali cu iorghiştii și voidiştii la alegerile parlamentare din decembrie 1937 a dus la demisia din „Frontul Românesc” a fruntașilor politici Emil Hațieganu, Dionisie Roman, Bohățiel și Gavril Iuga, șefii organizațiilor din județele Cluj, Țărnavă Mare, Satu Mare și Maramureș. De asemenea, avocatul Teodor Giurgiu, fost deputat liberal de Cluj îi adresează o scrisoare lui Octavian Prie, președintele organizației județene a P.N.Ț. Cluj, prin care cerea înscrierea în partid. O astfel de scrisoare o adresează lui Ion Mihalache, printre altele, generalul Sichitiu, fost șef al marelui Stat Major al armatei (***Patria*, nr. 265, 24 noiembrie 1937, p. 1 și nr. 266, 25 noiembrie 1937, p. 3**).

Pe data de 30 noiembrie 1937, la Cluj, are loc ședința Comitetului Executiv al organizațiilor P.N.Ț. din Ardeal și Banat, la care participă și Iuliu Maniu. Scopul întrunirii era definitivarea listelor de candidare în județele din Ardeal și Banat. La ședință au participat fruntași politici din toate județele transilvănene. Ședința a fost deschisă de Valer Moldovan, vicepreședintele P.N.Ț. din Ardeal și Banat, în lipsa lui Mihai Popovici, președintele organizației provinciale și a lui Victor Moldovan, secretar general, care erau bolnavi. Valer Moldovan arată scopul întâlnirii și dă cuvântul lui Emil Hațieganu, revenit în P.N.Ț., care vorbește despre rolul istoric pe care soarta l-a hărăzit lui Iuliu Maniu. La rândul lui, Iuliu Maniu face un excurs al activității politice a lui Emil Hațieganu, pe care îl cu-

Foto din arhiva taberei de creație V-PAR

noștea de mic copil, când vizitase Bădăcinul. Vorbește despre durerea sufletească pe care a simțit-o în momentul când a plecat din P.N.Ț. împreună cu Alexandru Vaida-Voevod, dar că a știut că plecase dintr-un „sentiment nobil de prietenie față de un om mare care a greșit”. Apreciază că Emil Hațieganu nu „perzistă” în greșală ca și Vaida și că s-a reîntors în sânul P.N.Ț. Dar, spune el, „ne revedem din nou la luptă, nu la masa cu bunătăți, cu mărimi, cu onoruri și cu plăceri”. Tot acum, Emil Hațieganu a fost ales ca vicepreședinte al organizației provinciale a P.N.Ț. din Ardeal și Banat. De asemenea, Comitetul provincial a ales pentru perioada alegerilor un Comitet electoral, cu misiunea de a dirija propaganda, presa și a conduce alegerile. Din Comitet făceau parte următorii fruntași politici: Valer Moldovan, Emil Hațieganu, Octavian Prie, Ionel Pop, Valentin Poruțiu, Victor Deleu, Simion Nemeș, Victor Jinga, Gheorghe Dragoș, Valeriu Moldovan și Emil Marincaș ca secretar (***Patria*, nr. 272, 2 decembrie 1937, pp. 1-3; vezi și scrisoarea din anexă**).

În paralel cu activitatea politică, Emil Hațieganu a desfășurat de-a lungul vieții o prodigioasă activitate în domeniul învățământului și publicisticii.

Între 1912 și 1918 a condus *Curierul judiciar*. A fost fondatorul și directorul revistei *Glasul Libertății*, între 1920-1923, care a apărut la Cluj cu subtitlul *Foaie pentru popor, organ al Partidului Național Român*. În timpul ocupației horthyste a condus singura publicație românească rămasă în zonă, ziarul *Tribuna Ardealului*.

În luna octombrie 1919 este numit profesor titular la Facultatea de Drept din Cluj. A fost decanul facultății în mai multe rânduri, iar în anul universitar 1928-1929 a îndeplinit funcția de rector al Universității din Cluj.

Ca o recunoaștere a celor 60 de ani de activitate pe tărâmul științelor juridice, la 2 iunie 1945 a fost ales membru de onoare al Academiei Române.

Noul regim comunist nu a ținut cont de toate aceste realizări și l-a închis la Sighet, închisoarea miniștrilor cum i se mai spunea, alături de Iuliu Maniu, de toți fruntașii partidelor istorice care au avut funcții ministeriale sau secretari de stat, academicieni și de episcopii greco-catolici.

După eliberarea din închisoare a trăit în mizerie și a decedat la Cluj, în 13 mai 1959.

La final anexăm o scrisoare inedită, descoperită în arhivele CNSAS, în care Emil Hațieganu îi cere lui Iuliu Maniu să îl reprimească în P.N.Ț., arătând motivele pentru care l-a urmat pe Alexandru Vaida Voevod în aventura sa politică.

Domnule Președinte,

Prin luptele politice din trecut atât de mult m-am identificat cu Partidul Național-Țărănesc – încât nici prin gând nu mi-a trecut atunci că prin atașamentul

meu ideilor frumoase propagate de D. Vaida - de care mă lega un trecut și o tradiție ardelenească - ar putea să aibă de consecință ieșirea sau chiar scoaterea mea din partid.

Cu toată durerea ce trebuie s-o simtă un om de omenie, când este rupt dintr-un organism politic, în care și-a pus o parte din suflet și și-a petrecut cei mai frumoși ani ai bărbăției.-

Totuși l-am urmat pe D. Vaida, fiindcă socoteam de datoria mea morală să nu fie părăsit un om, un conducător de noroade în mijlocul celor mai grele împrejurări a vieții sale politice.

L-am urmat în credință și nu l-ași fi părăsit sub nici un motiv, dacă chiar aș fi rămas în organizația politică condusă de Dsa.

Am căutat, am încercat cu mintea – să mă împac chiar și cu cartelul de acum, văzând impasul oribil la care s-a ajuns la o liniște, care și numai parțial să mă mulțumească.

Vocea sângelui de țaran din munții Apuseni, glasul înăbușit a strămoșilor mei iobagi – luptători în oastea lui Iancu în nopțile nedormite m-au adus nu o dată în fața tribunalului conștiinței mele – ca să-mi dau seama de pasul care-l fac, și eu n-am putut avea nici cuvinte, nici motive de apărare și zdrobit am ieșit din această luptă sufletească.

Din nou am încercat să mă conving pe mine însumi – dar fără rezultat.

După zbuțiu sufletesc de zile și nopți – văzând în fine și felul cum „omul fatal” al organizației își bate joc de toți oamenii cinstiți din Frontul Românesc și cu aceasta n-am ce căuta în această organizație politică.

Și acum – iatămă – cu suflet curat și cinstit – mă prezint în fața Dv. și cer să fiu primit în acel Partid Național-Țărănesc – în care mi-am început și în care vreau să-mi sfârșesc viața politică.

București 22 Nov 937

Cu toată stima,
Emil Hațieganu

Cota: ACNSAS, Fond Documentar, dos. D 10.815, f. 96-97

Pop Attila

Un scriitor sălăjean necunoscut: Coriolan Meseșan

Mircea POPA

Presa vremii ascunde încă numeroase surprize privind oameni de cultură locali care au colaborat la reviste și ziare mai puțin cercetate de evaluatori contemporani. Uneori, prestația acestora e destul de apreciabilă, dar ei n-au intrat din varii motive în atenția cercetătorilor și istoricilor literari, spre a li se urmări cu atenție traiectoria și preocupările. Este și cazul avocatului din Șimleu Silvaniei, Coriolan Meseșan, al cărui nume n-a fost adus în discuție până acum de niciun articol sau cercetare a istoriei locale. Ne-am convins de acest fapt încercând să identificăm modul în care opera acestuia a intrat în atenția contemporanilor, dar n-am găsit nicio referință cu privire la activitatea sa. Ca atare a trebuit să reconstituim totul de la început.

Activitatea culturală depusă de Coriolan Meseșan poate fi reconstituită făcând apel la revista „Gazeta de duminică”, ce apare la Șimleu Silvaniei din 1905. În paginile acesteia am întâlnit mai multe comunicate și avize semnate de el în calitate de secretar al Despărțământului Șimleu al Astei, unde a activat alături de protopopul greco-catolic al Șimleului, Alimpiu Barbulovici în calitate de președinte. Uneori, acțiunile lor căpătau o coloratură politică evidentă, cum a fost cazul cu adunarea populară de la Șimleu din 1907, când aceasta a adresat un protest extrem de critic la adresa legii școlare a ministrului Apponyi, soldată cu un demn *Protest al Sălajului* (nr. 15/1907). De asemenea, pe toată perioada apariției gazetei amintite, numele lui Coriolan Meseșan este prezent aproape număr de număr în paginile publicației din Șimleu, orașel ce avea pe atunci o activă viață economică, politică și culturală, prin care surclasa în această direcție celelalte două orașele apropiate, Zalăul și Jiboul. Faptul că aici a funcționat un liceu maghiar cu pregătire clasicistă foarte bună, liceu urmat la timpul său și de Simion Bărnuțiu, faptul că dispunea de un tribunal, de bănci și administrație comitatensă, de un protopopiat greco-catolic extrem de activ (protopopiat care s-a făcut remarcat în această perioadă prin redactarea revistei de predici „Păstorul sufletesc”) a determinat o coagulare a inteligenței românești, în așa fel ca să poată face față cu brio cerințelor vieții naționale. S-a înființat prin urmare o „Asociație a învățătorilor români din Sălaj”, în cadrul căreia un rol important i-a revenit lui Victor Deleu; că funcționa tot aici o „Reuniune a femeilor sălăjene” condusă de Clara Maniu și Maria Cosma, că unul din marii fruntași ai luptei

naționale, Gheorghe Pop de Băsești, își avea sediul la Băsești, reunind în cercul său familiile intelectuale Francisc Hossu-Longin și Iuliu Coroianu, că Iuliu Maniu își avea și el reședința de vară la Bădăcin, a influențat pozitiv ridicarea culturală a orașului Șimleu Silvaniei. Revista „Gazeta de duminică” l-a avut la început ca redactor responsabil pe experimentatul Ion Pop-Reteganul, care a orientat-o spre punerea în valoare a culegerilor de folclor și atragerea de colaboratori din rândul preoților și învățătorilor de țară. E de amintit de asemenea că în jurul revistei au pendulat tineri scriitori aflați la început de drum, precum Emil Isac și Petre Dulfu, Alexandru Aciu, Al. Țintariu, Al. Muntean al lui Vasile, Veronica din Selagiu și alții, cunoscuți din paginile revistei „Familia”. Destul de prezent cu colaborări este și fratele lui Iuliu Maniu, Cassiu Maniu, care se remarcă la un moment dat prin cele trei epistole pe care le-a adresat lui Bjørnstjerne Bjørnson, în care îi aduce mulțumiri pentru ajutorul oferit de acesta cauzei românești din Transilvania. Pentru strângerea legăturilor cu scriitorii de dincolo de munți a fost îmbiată Sofia Nădejde cu dirijarea unei rubrici feministe, pe care a și ținut-o o vreme, dar și cu alte colaborări care scot revista din perimetrul unui provincialism desuet, ea antrenând în câmpul literar și publicistic suficiente forțe pentru a o impune cititorilor dornici de cultură. În acest sens, revista de la Șimleu a fost o gazetă care și-a găsit cadența în rândul celorlalte publicații de epocă, impunându-se prin stilul ei polemic și pronunțat dezbatativ, într-o serie de chestiuni pe care presa începutului de veac le-a scos în prim-planul vieții publice din acel moment, cum ar fi: disputa dintre sămănătorim și modernism, iscată de volumul de debut al lui Emil Isac, dispută în care s-au implicat Petre Suciuc și Ioan Bran de Lemeny; discuția din jurul teoriei „celor două culturi” lansată de Octavian Tăslăuanu prin revista „Lucafărul”, polemică în care țin să-și spună punctul de vedere și redactorii revistei; propuneri privind viața organizatorică a Astei, care l-au vizat la un moment dat și pe Octavian Goga, în calitate de secretar al acesteia. Nu lipsite de interes au fost și duelurile retorice dintre Dimitrie Birăuțiu, redactorul „Poporului român” de la Budapesta și fostul său redactor Dionisie Stoica, devenit adevăratul animator al ziarului, după decesul neașteptat al lui Ion Pop-Reteganul. Directorul revistei, Ioan P. Lazăr, aflându-se în situația grea de a-i căuta un înlocuitor, l-a găsit în cele din urmă pe Dionisie Stoica, absolvent

al Universității din Budapesta, cu roluri de conducere în cadrul societății „Petru Maior”, în redactarea revistei „Luceafărul”, iar mai apoi a ziarului „Poporul român” al lui Dimitrie Birăuțiu. Venirea lui la Șimleu a reprezentat o bună achiziție pentru soarta revistei, întărind puternic falanga luptătoare din jurul revistei și ridicând nivelul ei calitativ, așa cum se va dovedi pe parcurs. Trimis în calitate de „corespondent special” la București, pentru a relata despre manifestările legate de expoziția jubiliară, acesta va publica mai multe articole în presa bucureșteană, stârnind la un moment dat și intervenția lui Nicolae Iorga prin „Neamul românesc”, căruia i se vor da răspunsuri adecvate, care vor lua apărarea celui implichinat. Se pare că tot acum, Dionisie Stoica a cochetat cu gândul de a intra în redacția ziarului arădean „Tribuna”, așa cum ne informează un anunț al ziarului din 15 aprilie 1907. Nu știm dacă plecarea sa la Arad s-a perfectat în cele din urmă, sau poate că propunerile de revenire au fost mai puternice, deoarece în decembrie 1907 îl găsim din nou la Șimleu, gata să contribuie la o reformare a gazetei și la o îmbunătățire a structurii sale gazetărești, punând accentul pe informațiile de ordin local și general românesc, pe chestiunile religioase, de pedagogie școlară, pe sfaturile igienice și morale, acordându-se o importanță covârșitoare și mișcării feministe. Totodată, el promite a deschide și o rubrică: „De vorbă cu cititorii”, ceea ce s-a și realizat. Ca atare, rubricatura gazetei, preconizată prin articolul său inaugural, *Cum va fi redactată gazeta*, a căpătat o mai mare priză la real, printr-o mai mare suplețe în împărțirea spațiului publicistic, care cuprindea rubricile: Biserica, religione și morală, Mișcarea culturală și socială, Instrucțiune, școale și învățători, Cronica medicală, Științe (rubrică susținută de Gavril Todica), Feminism (rubrică susținută de Sofia Nădejde), Pentru popor, Legislație și justiție, Informațiune literară, Cărți, Noutăți, Românii de pretutindeni, Globul pământesc (unde se reproduc capitole întregi dintr-o carte a lui Jules Verne despre geografia pământului). Prin urmare, revenirea sa la Șimleu a avut ca efect o mai bună organizare a publicației, iar șederea sa la Șimleu s-a materializat și prin redactarea, în colaborare, a unei monografii a Sălajului, dar și printr-o mai intensă activitate culturală și politică. A stat la Șimleu până în 1910 când este ales președintele activ al băncii populare „Luncana”, cu sediul la Marghita, ceea ce l-a obligat să se stabilească în acest orașel, contribuind la organizarea unui nou despărțământ al Astrei în această localitate, al cărui președinte va fi pentru câțiva vreme.

În acest cadru generos și uneori în tandem cu Dionisie Stoica, și-a desfășurat activitatea și avocatul Coriolan Meseșan, unul dintre cei mai activi intelectuali ai Șimleului la acea oră. Împreună cu acesta a participat la numeroase conferințe astriste în numeroase sate ale despărțământului și tot alături de

acesta a pus la cale o adunare însoțită de conferință pe tema *Necesității teatrului* (rostită de Dionisie Stoica), soldată cu înființarea unui Comitet teatral în Șimleu, al cărui președinte a fost ales Coriolan Meseșan, iar Dionisie Stoica, secretar al acestuia. Evident că prestigiosul avocat al celei mai importante bănci românești din ținut „Silvania” și de asemenea jurisconsult al filialei din Bucium al acesteia, s-a implicat cu mult devotament în mai toate acțiunile intelighenției românești din zonă. Fiu de preot din localitatea Chieșd, de unde se trag mai toți Meseșenii, iar el mai este și un om de cultură apreciat, cunoscut prin conferințele, colaborările la „Gazeta de duminică” și organizarea unor acțiuni astriste în localitățile districtului, cum ar fi: conducerea Casinei locale, custode al fondului de ajutoare al Fundațiunii „Dr. I. Nichita”, secretar al Despărțământului Șimleu al Astrei, conferențiar și organizator de acțiuni culturale în satele din jurul Șimleului, participant la înființarea și sprijinirea mai multor biblioteci populare, la munca de asigurare a unor abecedare pentru învățământul primar, promotor al unor apeluri pentru strângerea și conservarea folclorului local, autor de articole și de însemnări de călătorie etc. Aproape lunar, numele său apare în paginile revistei în dosul unor avize sau convocări de adunări cercuale, pe care le planifică și le organizează, oferind totodată planurile anuale ale conferințelor ce urmau să se țină în toate localitățile Despărțământului, cu teme foarte diverse, cum ar fi: pomăritul, albinăritul, viticultura, creșterea animalelor, cultura câmpului, educație religioasă, școlară și literară, creșterea interesului pentru citit. În fiecare an, el acorda ajutoare din fondul pe care îl dirija pentru circa șase școli și tot atâtea biserici, solicitând apoi rapoarte cu privire la buna cheltuire a banilor repartizați. Implicat în aceste munci cu caracter organizatoric și cultural, el lua parte la majoritatea acestor conferințe, întâlniri, reuniuni din satele din jurul Șimleului, participând el însuși cu toasturi, conferințe, cuvântări, repartizări de cărți la bibliotecile populare, la ridicarea nivelului cultural al sătenilor români din zonă, el numărându-se printre acei luminători de vocație pe care Asociațiunea Astra i-a recrutat și i-a crescut în spiritul competiției și realizărilor statornice. Sunt de urmărit astfel luările sale la cuvânt cu ocazia adunărilor cercuale de la Santău, unde a dus salutul conducerii Despărțământului, la Porț, unde a vorbit despre nevoia de vot universal și de schimbarea acelor legi care nu sunt bune etc. Adunarea de la Santău a fost o adevărată sărbătoare a românismului, deoarece a fost însoțită de un program cultural pe măsură. Ea s-a deschis prin intonarea *Imnului unirii* de către corul teologilor din Gherla, care a susținut aici un adevărat concert, având un program patriotic bogat, din care n-a lipsit prin cântece precum *Dorul Ardealului* de H. Popovici și *Marșul economilor* de G. Porumbescu, dar și prin declamări

de poezii de G. Coșbuc (*Doina*) și Mihai Eminescu (*Satira III*), în timp ce Veturia Pop din Oradea a cântat romanța: „În lumea asta sunt femei”, dovadă că adunările Astrei sălăjene se transformau de fiecare dată în sărbători dorite de publicul local și nu numai. De mare efect a fost și adunarea de la Hideg, transformată într-o adunare populară de protest și încheiată cu o *Moțiune, adresată conducerii Partidului Național Român, care și-a însușit-o pe de-a-ntregul*. Sunt apoi de amintit petrecerile din seara de Sân-Văsăi, organizate de el în sala Casinei din localitate, petreceri prin care reunea un public românesc, colaborator activ în plan cultural. În organizarea acestor întâlniri, un sprijin important i-l dădea soția, Adelina Meseșan, sufletul acestor reuniuni, așa cum aflăm din nenumăratele scrisori de recunoștință venite din public. E prezent și la adunările Reuniunii Femeilor Sălăjene sau la acelea ale Reuniunii învățătorilor, cum este adunarea jubiliară din august 1910, la sfințirea școlii din Babța sau la petrecerea tinerimii din Șimleu, din vara anului 1910.

Pentru a avea o idee despre modul în care Coriolan Meseșan organiza aceste descinderi, putem invoca cuvântarea rostită de el la adunarea cerculă de la Hidig, unde alături de Dionisie Stoica, a pus în discuție o serie de principii politice de cea mai mare importanță pentru luptele electorale care aveau loc în acei ani. Punctul lui de plecare a fost enunțarea nevoii imperioase ca toți cetățenii statului să fie considerați egali în fața statului, principiu ridicat încă în timpul revoluției de la 1848, dar a cărui aplicare a fost repede uitată de stăpânitori. De aceea, el cere clasei inteligente românești o intensificare a acțiunilor cu caracter politic și cultural, care să ne ridice pe o nouă treaptă de acțiune publică. Toți românii trebuie să fie „mândri de ființa noastră ca popor, făloși pentru limba dulce românească, conștii de scumpătatea moravurilor noastre străbune și de tot tari în credința noastră românească care ne-a mântuit și ne susține”. Ca atare, el face aluzie la „timpul redeșteptării poporului român spre întărirea lui ca popor conștiu de menirea sa și puterile sale spre înflorirea patriei și buna înțelegere cu toate neamurile”. Cuvântarea își rezerva un important spațiu spre a supune unor critici aspre măsurile antiromânești ale guvernelor maghiare, în special legile date de Andrásy, catalogate drept „cel mai veninos izvor de ceartă, neîncredere, ură, pismă și zăzanie”, ca și acelea ale lui Apponyi, asupra cărora va reveni în numere viitoare.

Una din acțiunile de mare importanță în care s-a implicat câțiva ani la rând a fost aceea de alfabetizare a țăranilor din satele Despărțământului, el furnizând adeseori responsabilități și planificări foarte precise cu privire la zilele și locațiile unde aveau să se țină aceste cursuri (de obicei, din noiembrie până în februarie, între orele 18-20), care au antrenat un mare număr de poporeni. Astfel, în 1908, el dă publicității împreună cu Alimpiu Barbulovici un *Apel către onorații protopopi*

și preoți (nr. 41/1908) în care arată că veacul luminilor a adus cu el nevoia științei de carte și că trebuie înființate peste tot Școale pentru adulții neștiutori de carte, care să fie alfabetizați, subliniind faptul că „s-au împlinit 60 de ani (făcea aluzie la revoluția de emancipare de la 1848 – n.n) de când geniul divin al popoarelor suflând zefirul cel cald al libertății a topit sloii de ghiată și de pe inima neamului, moment înălțător în care bardul a strigat «Deșteaptă-te române!»” Personal, în toți acești ani cât a îndeplinit funcția de secretar al Despărțământului Șimleu, a făcut dese vizite și întâlniri cu sătenii ținutului, dar și cu preoții și învățătorii locului, responsabili în fond pentru nivelul de cultură al comunelor și satelor în care activau, pentru a-i mobiliza să susțină astfel de cursuri, și să contribuie totodată, mai susținut, la campania culturală a Astrei pentru conferințe, dând el însuși un exemplu contagios în acest sector prin mulțimea conferințelor anunțate, cum au fost cele despre legislație, cultură și religie. Întrucât unele dintre ele au fost publicate în „Gazeta de duminică” suntem astăzi în măsură să le judecăm rolul și importanța. Așa este cea rostită în ianuarie 1905, la Casina din Șimleu, cu titlul *Dezvoltarea dreptului din timpurile cele mai vechi până în zilele noastre*, în care face apologia libertăților și drepturilor de care trebuie să se bucure orice popor și orice cetățean al secolului al XX-lea. La scurt timp, ea a fost urmată de alte două, care definesc în mod pregnant aria preocupărilor sale intelectuale, fiind publicate în următoarele numere ale gazetei șimleuane: *Un pas înainte* (nr. 3) și *Credința* (nr. 4). În cea dintâi, el pledează pentru lărgirea și adâncirea culturii în rândul poporului, subliniind că prin cultură se îmbogățesc „sferele de cunoștințe ale individului, care îl fac capace pentru tot ce e bun, nobil și frumos”, subliniind că numai: „Un popor dornic de cultură cu mult mai ușor se emancipează de sub înrăuririle păgubitoare ale naturii și cu mult mai cu efect știe folosi avantajele firii pentru scopurile sale decât un popor necultivat”. Argumentul principal are în vedere însă condiția de bază a acestui popor, deoarece „un popor

László Lóránd

în deplină cunoștință a demnității sale și cu cultură națională înaintată nicicând nu va putea fi subjugat cu desăvârșire”. În această direcție, el cere fiecăruia „să fie membru viu al românismului în sfera sa de conștiință”, să fie un membru activ al Astrei, asistând și ținând conferințe populare, dezvoltând prelegeri economice și promovând atitudini politice prin care să stea drept în fața unor porniri dușmănoase ale statului. În ultimă instanță, cultura va putea fi folosită în beneficiul nației, a luptelor pentru drepturi în toate domeniile. În același mod tratează el și credința, pe care o subsumează eforturilor de fiecare zi ale poporului român de a-și păstra ființa națională, ea trebuind a fi asociată cu morala și dreptul, spre însușirea și nutrirea unor idei proprii, pentru păstrarea minții sănătoase a omului.

Una dintre cele mai importante acțiuni preconizate de el, chiar în anii în care foaia locală „Gazeta de duminică” își făcea un drum tot mai impetuos în cadrul presei transilvănene, este cea din 1906, când semnază un apel pentru colectarea producțiilor populare de toate felurile, propunând realizarea unei „colecțiuni oficioase” a acestora sub patronajul Astrei, respectiv al Despărțământului Șimleu al Astrei. În apelul semnat în nr. 48/1906 al revistei „Gazeta de duminică”, el detalia cu mare grijă toate speciile de produse populare care ar trebui să intre în atenția viitorilor culegători, începând cu cântecele și doinele populare, cu chiuiturile de la joc, cu colindele din sărbătorile de iarnă, cu cimiliturile, ghicitorile și anecdotele puse în circulație la lucru sau la odihnă, cu bocetele de la înmormântări, dar și cu descrierea obiceiurilor de la nunțile poporului și de la înmormântări, dimpreună cu „luarea pe note a melodiilor populare, fie acestea cântate cu gura sau cu instrumente muzicale”. Sfaturile sale nu se opresc aici, ci au în vedere și modalitățile de notare științifică a producțiilor, prin formularea unor cerințe foarte bine precizate: „Se recere ca descrierea să fie de tot fidelă, întocmai cu cuvintele proprii ale poporului, fără nicio îndreptare limbistică, gramaticală ori de stil; să se indice locul, eventual persoana, respectiv de la cine s-a auzit, respectiv observat lucrul descris. E de dorit ca colecția să fie posibil completă. Numele colecționarilor se vor trece în analele despărțământului. Afară de aceea, Comitetul se va îngriji ca colecțiile mai de valoare să fie premiate”. Inițiativa sa, care crede că „va fi încununată de deplin succes”, are în vedere și un alt aspect: cel legat de sporirea interesului pentru lectură, de trezire a gustului de cetit la popor, deoarece „nici o altă lectură nu se poate stârni, alimenta și potența mai ieftin decât chiar prin produsele mai ușoare populare, pentru care poporul totdeauna e mai accesibil. Afară de aceea, o colecțiune de acest soi, pe cât să poate de completă e menită a servi un izvor neprețuit de inspirație și un material de studiu și prelucrare pentru toți aceia care simțind în sine vocațiune vor să îmbogățească cu materialul cel mai potrivit și sănătos literatura noastră

națională”.

Publicarea acestui apel face cinste omului de cultură Coriolan Meseșan, care se implică tot mai hotărât în toate acțiunile pe care intelectualitatea locului le-a proiectat pentru viitor. Două dintre ele merită o mențiune specială, de vreme ce au antrenat după sine toate forțele mai importante ale orașului. Cea dintâi a fost Expoziția jubiliară din București, organizată în 1906, cu prilejul împlinirii a 40 de ani de domnie ai lui Carol I, iar cealaltă acțiune privește organizarea la Șimleu a unei adunări generale a Astrei. Revista sălăjeană s-a implicat în mod special în organizarea și popularizarea celor două evenimente de mare însemnătate în viața românilor transilvăneni, făcându-le o propagandă sistematică și urmărind cu atenție ecoul stârnit de aceste manifestări românești de prestigiu în această importantă zonă de spiritualitate românească. Expoziția de la București găsește în paginile revistei de la Șimleu, un interes sporit, implicându-se mai mult ca unele surori ale sale, în popularizarea marii acțiuni bucureștene, considerate ca o formă de solidaritate și înfrățire națională, asigurând de la început informații foarte bogate și foarte diverse privind modul de călătorie și al transilvănenilor la București, prin anunțuri și explicații privind amănunte de călătorie și cazare, dar și cu privire la programul manifestărilor. Marile desfășurări artistice de la București, la care au participat grupuri masive de săteni din mai multe zone ale țării au făcut obiectul unor relatări amănunțite în coloanele revistei, cărora li s-a dat o atenție specială prin trimiterea redactorului șef Dionisie Stoica în calitate de „corespondent special” spre a relata desfășurarea forțelor artistice în capitala României. Curând a plecat spre capitala României și proprietarul și editorul „Gazetei”, Ioan P. Lazăr, proprietar al tipografiei și editurii locale „Victoria”, dar și fruntașii politici sălăjeni, Gheorghe Pop de Băsești și Andrei Cosma, alături de avocatul Coriolan Meseșan, pe care l-am amintit mai sus. Pe lângă reportajele ample trimise de la București de Dionisie Stoica, Coriolan Meseșan a fost cel care a publicat în coloanele revistei sălăjene un grupaj aparte cu propriile sale impresii și trăiri pe care i le-a provocat întâiul contact avut cu lumea fraților liberi din Regatul României. O parte din ele au și apărut în gazeta de la Șimleu, ca apoi să le reunească sub titlul *Pe vedere la frații de dincolo*, în cadrul Tipografiei „Victoria” Șimleu, pe la sfârșitul anului 1906. Dar despre acest volum vom vorbi ceva mai târziu, după ce vom epuiza cunoașterea acțiunilor lui Coriolan Meseșan din acești ani, așa cum apar ele în paginile revistei. Cartea sa de reportaje bucureștene a fost anticipată de relatările apărute număr de număr sub pana lui Dionisie Stoica, „trimisul special” al ziarului la București, reportaje impresionând prin claritate și bogăția detaliilor furnizate. Mai întâi, este de apreciat marele număr de participanți din afara granițelor Regatului,

respectiv din toate provinciile învecinate cu monarhia românească, văzută de toți aceștia ca o victorie a propriilor interese și idealuri politice. E vorba de larga popularizare de care se bucură succesele regatului român pe linie economică, socială, comercială, urbanistică, prilejuri de mândrie atât pentru locuitorii moldoveni și munteni, cât și pentru românii din țările limitrofe de sub stăpânire străină. În relatările despre prezența acestora la București, impresionează de departe marele număr de bucovineni, bănățeni și transilvăneni care se îndreptau cu fiecare zi spre capitala României, transformând-o pe aceasta într-o mare capitală europeană. Cifrele impresionante vehiculate în reportajele bucureștene, vorbesc de sosirea a 1500 de țărani bucovineni, a 900 de trimiși bănățeni, și a 430 de ardeleni, la care se adaugă 250 de tineri din Brașov. Cu adevărat emoționante sunt relatările despre concertele corurilor din întreaga lume românească, concerte care au impresionat întreaga lume românească, întrucât numărul coriștilor ajunge undeva în preajma cifrei de o mie de participanți. Ca o concluzie la aceste manifestări de amploare ale spiritualității românești poate fi reprodusă fraza prin care Dionisie Stoica își încheia unul dintre reportaje: „a fost aceasta o serbare națională, ca și care mai mare nu poate fi decât la unirea tuturor românilor, nu în Arenele Române, cum a fost acum, ci pe marea arenă română”.

Dacă sălăjenii n-au avut un cor care să-i reprezinte la București, de aici s-au numărat numeroși vizitatori porniți individual sau în grupuri mai mari, care au luat drumul Bucureștilor, umplând zi de zi trenurile care circulau într-acolo. În special, numărul învățătorilor a fost deosebit de mare, fapt care stârnește îngrijorarea guvernului maghiar de la Budapesta. Aceasta cere sancțiuni împotriva celor care au plecat, fapt ce stârnește îngrijorare în rândul redactorilor de la „Gazeta de duminică”. Aceștia vor publica pe prima pagină articolul *Țara-i în primejdie?* (nr. 37/1907), prin care persiflează falsa problemă creată de autoritățile maghiare, aceea de a încerca să împiedice manifestarea unui legitim sentiment național. Cu toate că noi românii am fost despărțiți istoricește de către imperii vecine hrăpărețe, noi am rămas și continuăm să fim români, vorbind aceeași limbă, având aceeași credință, căci „în vinele noastre curge același sânge, deci, nu este nici o deosebire între noi. Ne-am adunat cu toții laolaltă și împreună ne-am bucurat de progresele culturale și economice ce le-au făcut frații noștri din regatul vecin, un regat cu care și noi suntem în bună armonie politică. Cine caută deci după demonstrații și trădare de patrie în excursiunea corurilor noastre la București, și în aceasta caută a vedea primejdie pentru țară, acela ori nu ne cunoaște cum trebuie, ori este răutăcios față de poporul român”.

Populația Despărțământului Șimleu al Astei și-a manifestat și într-un alt mod simpatia și adevărată față de manifestările jubiliare din 1906 de

la București. Informați din timp despre pregătirile ce urmau a se face la București, conducerea Despărțământului Șimleu a solicitat de la populație obiecte reprezentative care s-ar putea expune cu acel prilej, prin apeluri publicate în presă sau difuzate de Astra, privind trimiterea de obiecte muzeale, scoase la lumină în urma unor descoperiri arheologice, sau a unor obiecte meșteșugărești din vatra țaranului, precum și obiecte de cult sau de practică școlară. Din câte aflăm din ziar, mulți preoți și învățători au expediat spre capitala României, prin intermediul forurilor astriste, documente, acte, manuscrise, cărți vechi, dar și unele colecții de obiecte istorice sau de carte vechi, produse folclorice și meșteșugărești, care li s-au părut potrivite a fi expuse în public. Despre lista acestora, gazeta de la Șimleu a oferit date concludente, cu unele reveniri asupra modului în care au posibilitatea de a reintra în posesia lor. A fost și cazul preotului greco-catolic Matei Moldovan din Agreș, care a oferit organizatorilor Astei o listă cuprinzătoare de asemenea obiecte.

A doua mare acțiune de răsunet național la care au participat toți sălăjenii, a fost adunarea generală a Astei care s-a ținut în 1908 la Șimleu. Este cea de-a doua adunare a Astei care s-a organizat la Șimleu, după înființarea Despărțământului în 1871, și deși printre orașele anunțate să fie gazdă acestora s-au numărat unele cu tradiții mult mai impresionante, alegerea Sălajului ca loc de reședință s-a făcut și datorită reputației marilor bărbați politici pe care i-a dat ținutul. Pentru organizarea ei în bune condițiuni, conducerea Despărțământului Șimleu al Astei, prin președintele său, Alimpiu Barbulovici și secretarul Despărțământului, Coriolan Meseșan, s-a adresat din timp concetățenilor lor pentru a-i pregăti pentru marea sărbătoare. Rolul lui Coriolan Meseșan în aceste pregătiri a fost unul esențial, și dacă sărbătorile de la Șimleu au avut loc sub cele mai frumoase auspicii a fost și meritul secretarului Despărțământului, Coriolan Meseșan. Menționăm că la această adunare au fost de față cei mai de seamă bărbați politici ai locului în frunte cu Gheorghe Pop de Băsești, dar și conducerea centrală a Astei de la Sibiu, sau Iosif Vulcan președintele Societății pentru Fond de Teatru Român. Octavian C. Tăslăuanu a susținut conferința *Prozatori tineri în literatura noastră*, iar cunoscutul om de teatru, A.P. Bănuț s-a îngrijit de prezentarea unui teatru de diletanți, care s-a bucurat de un mare succes, jucând o piesă a lui Dionisie Stoica, special scrisă pentru acest eveniment, și anume, „Moise Păcurarul”, pe larg analizată de presă. După serviciul divin, cei prezenți au participat la un conduct popular, la expoziții, concerte, disertații, discuții și un bal grandios. Unii din cei prezenți au putut vizita și satele din apropiere, s-au putut edifica asupra vieții culturale românești din vetrele tradiționale ale Sălajului, inclusiv la un pelerinaj la mormântul lui Simion

Bărnăuțiu de la Bocșa Română. Pentru a întări activitatea Despărțământului, gazetarul Dionisie Stoica este cooptat și el în munca acestuia, după cum aflăm în 1909: „Comitetul, în scopul întăririi unui curent mai puternic cultural în sânul Despărțământului, și-a ales un delegat în persoana lui Dionisie Stoica să lumineze poporul despre interesele acestuia”, și, în consecință, acesta sporindu-și în mod considerabil numărul conferințelor anunțate în satele din jurul Șimleului de exemplu Ziua apostolilor Petru și Pavel la Hotoan, unde D. Stoica a cuvântat despre *Limba și cultura națională*, sau la Marca, Cizer și Cățelul Românesc, unde a vorbit despre *Muncă*.

Apropiindu-ne de finele acestor considerații închinată activului om de cultură sălăjean (tatăl său funcționa în acești ani ca preot în localitate), Coriolan Meseșan, este momentul să stăruim puțin și asupra activității editoriale depuse de el în acești ani. Vom aminti astfel faptul că lui i-au ieșit în acest timp de sub teascurile Editurii „Victoria” din Șimleu două broșurele cu conținut diferit. Cea dintâi este rezultatul călătoriei întreprinsă de el în 1906, spre a lua parte la manifestațiile jubiliare de la București și descrie impresiile rezultate din cele văzute și trăite de el cu acest prilej. Cărțulia de 74 de pagini poartă titlul *Pe vedere la frații de dincolo* și este structurată în zece capitole principale: I. *Predeal-Sinaia*, II. *Castelul Peleş*, III. *Valea Prahovei*, IV. *Bucureștii*, V. *București, Perechea regală*, VI. *București (Cotroceni, Cișmigiu, Palatul Justiției, Arenele Române)*, VII. *Bărăgan*, VIII. *Dunărea, Dobrogea*, IX. *Constanța*, X. *Într-o vorbă*. Începutul memorialului este datat la 22 septembrie 1906 și se deschide cu descrierea călătoriei din trenul care îl ducea la București. După senzațiile emoționante trăite odată cu pătrunderea trenului în zona pitorească a Prahovei, călătorul nostru coboară în gara de la Predeal, unde a „călcat pentru prima dată pe pământ românesc” și dă ochii cu cei dintâi slujbași ai statului român: „Geandarmii români, cu uniforma lor pitorească, cu preveniența lor pururea gata de serviciu, casierul gării cu româneasca-i dulce și serviciul grabnic ni-au făcut dela la prag neștearsă impresie”. Luând două birje, călătorii sălăjeni se îndreaptă către mănăstirea Sinaia, drum pe care îl găsește foarte curat. Iconostasul mănăstirii, icoanele și zugrăveala sunt impresionante, mai ales că aici descoperă și portretele familiei regale, în fața căroră: „Simțul de cucernicie și sacru devotament ni să mai potențezează în fața acestor icoane, a căror stăpâni, după D-zeu și prin D-zeu s-au fondat liberul regat de azi al poporului românesc”. E o remarcă înscrisă cu litere cursive în carte, mărturisind astfel un simțământ de mândrie națională trăit la modul intensiv.

Nu altceva ne comunică și vizita sa la Peleş, unde Regina ar fi primit pe săliștencele noastre în frumoasele lor costume populare și unde: „Totul e vis și poezie!” După o masă la restaurant, o pornesc din nou

spre gară, trecând printr-un parc splendid cu „puț artezic” și cu imaginea grandioasă a Bucegilor la orizont. Gara se populează în curând, asistând la o adevărată migrare de popoare, dar vorba franțuzească se amestecă cu cea românească, pe care omul nostru îi place s-o asculte mereu. Urmărește cu atenție peisajul care i se deschide din tren cu trecere de la Doftana la Câmpina, când peisajul se schimbă: „De la Câmpina la vale dăm de larg. Munții și dealurile numai prin contururile lor ne fac semne de adio. Avem vreme să scăpăm de lotocelile Prahovei, care aci mai cuminte, mai dezvoltată în largă alvie și în tempo mai maiestuos se pregătește a se descărca ca afluent în Ialomița. Ni se deschide înaintea ochilor Canaanul românesc, câmpia cea extinsă și bogată a României, care de cătră un savant cu drept cuvânt s-a numit camera de bucate a Europei. Pe cât ne-a fascinat frumusețile Carpaților și îndeosebi grațiile văii Prahova, atât ne-a impus măreția acestui șes necuprins”.

Seara, oaspeții noștri au ajuns la București, unde au făcut cunoștință cu gara frumos luminată și cu Calea Griviței. Încearcă să se cazeze, dar primele hotelurile au toate locurile ocupate, așa că ajung la hotelul „Kolaro” lângă grădina de vară Vasilescu, de unde se aude muzică. A doua zi, încă de la ora 8 pleacă spre expoziție, unde fâlfăie liber steagul țării, spre deosebire de realitățile transilvane unde: „La noi, unde colorile românești, ca părți integratoare a costumurilor femeilor noastre fie în orice loc public fără un pic de pudoare se confiscă”. Iată deci comportamentul cu adevărat european al asupritorilor noștri!

Reunindu-se cu alți sălăjeni, care sunt descoperiți pe trotuarul din fața bisericii Bălașa, se îndreaptă cu toții spre expoziție, unde ajung îndată și unde constată că pe un teritoriu de vreo trei hectare sunt amenajate clădirile expoziției. Sunt pavilioane cu exponate „economice, financiare, culturale, juridiciare, cu un cuvânt a toată lucrarea națională din regat”. A intrat apoi prin alte pavilioane, printre care cel al monopolului și al plăcintelor și au ajuns și la pavilionul regal, unde l-au căutat pe comisarul general al expoziției, dr. C.I. Istrati, dar nu l-au găsit. După-amiaza, prin zonă el estimează a fi cel puțin 40.000 de oameni. Dorința lor a fost aceea de a vedea perechea regală și acest lucru li se și împlinește a doua zi, când perechea regală sosește în trăsura de la Sinaia. Mergând seara la teatru au ocazia de a o vedea din nou, și memorialistul se miră că nu sunt înconjurați de nicio gardă de paznici, „dovadă că dinastia și națiunea una sunt strânsă și nedespărțiră”. În continuare, vizitează palatul de la Cotroceni, parcul Cișmigiu și Palatul Justiției, vizitatorul nostru intrând și prin săli spre a vedea cum se împarte dreptatea. Socotind că au văzut cam tot ceea ce se putea în capitală, câțiva sălăjeni, între care și personajul nostru, hotărâsc să plece spre mare, spre a vedea și această parte a țării. Astfel că, în 25 septembrie, la ora 8 dimineața s-au urcat în trenul care îi

ducea într-acolo. Primele impresii sunt din satele Bărganului, destul de goale, încât se întrebă la un moment dat: „Unde este țărănul român?” Considerațiile lui despre starea țărănului de aici nu sunt prea ferice, iar adevărurile despre acestea sunt spuse de-a dreptul: „Bietul țaran în România în urma vitrigiei trecutului s-a retras pe la dealuri, câmpia mănoasă a rămas în mâna marilor proprietari. Un lucru paradoxal îți frământă inima și creierii, când vezi că pe teritoriul României de azi ar încăpea și de 6 ori atâția locuitori câți are regatul azi cu toate aceste cele 6 milioane de cetățeni români sunt osândiți a se refugia în colibele lor scunde sărăcicioase necăjindu-și traiul vieții în completă mizerie, adâncă întunecime spirituală și fără un petec de moșie proprie”. Și continuă: „Nu-i vorbă chiar acest anacronism e și la noi, unde românii din mijlocul codrilor și munților seculari trebuie să cumpe pe arginți grei brazii pentru pregătirea vaselor de lemn și pășunatul de la domni. Apoi nici chiar pe banii noștri n-avem voie să ne susținem instituțiuni culturale. Dar aici barem știi că ai de-a face cu străini fără tragere de inimă pentru păsurile tale, dar acolo? Bun e însă Dumnezeu strămoșilor, sperăm că nu peste mult, toate se vor îndrepta spre bine. La această speranță ne îndreptățește înțelepciunea domnitorului, care nu e mesagiu la tron ca să nu îmbrățișeze cu toată căldura inimei soarta tălpii țării, a țărănilor și apoi inimoșii patrioți și bărbați de stat cei mai de valoare ai României s-au trezit deja de demult la convingerea că politica cardinală și fundamentală internă a țării e umana și înțeleapta rezolvire a chestiei țărănimii române”.

Ajungând la acest punct al memorialului de călătorie, care se va întregi cu cele văzute la Constanța și Adamclisi, preferăm să oprim relatarea aici, deoarece autorul în cauză nu posedă reale calități de memorialist. Îi lipsesc pentru aceasta atât observația inedită, cât și relatarea spumoasă, ca și expresia literară elevată. În mod real aveam de-a face cu o consemnare destul de comună, care nu țintește să atingă un oarecare prag de artă. Drept care, consemnarea unor lucruri exasperante în banalitatea lor, fără ca autorul să manifeste o preocupare specială a sesiza aspectele mai puțin vizibile ale vieții nu ridică scrierea de față în planul aceluia care să intre în rândul scrierilor de călătorie cu adevărat de interes. Faptul că autorul s-a oprit în final la considerații de ordin social, scoțând la iveală vădite preocupări pentru îmbunătățirea vieții poporului român prin măsuri chibzuite și rapide, va

ieși la iveală și cea de-a doua broșură publicată de el în 1910 în aceeași editură de la Șimleu Silvaniei. E vorba de un demers special, având un caracter politic intitulat *Pro memoria. Din prilejul alegerilor de deputați în Ungaria, anul 1910*, vorbind de situația cu totul specială a românilor transilvăneni, obligați să respecte legi electorale cu totul nedrepte. De aceea, el protestează încă din prefață împotriva acestei situații anormale, în care „noi românii, acum prin aceste timpuri de importanță istorică cu cea din urmă energie avem în mod demn, legal și categoric a ne arăta peste toată îndoiala și a ne realiza aspirațiunile noastre juste, conștii de demnitatea noastră etică culturală și de misiunea-ne civilizatorică”. Pentru a explica situația specială în care stăpânitorii de atunci au conceput legi strâmbe pentru românii din Transilvania, el va pune cea dintâi întrebare, la care va căuta un răspuns: „Care e propriu cauza încurcătorei actuale?” E vorba de legea promovată de Apponyi, care s-a vârat în calitate de „samsar cinstit în cabinetul coaliționist”, dar abuzând de „încrederea și slăbiciunile împreunate cu bătrânețele stăpânului său și-a vârat mâinile sacrilege în sanctuarul școalelor confesionale și a profanat sfințenia altarelor și a rugăciunilor românești tinzând în loc de progres cultural /la/ dobitocirea viitorilor cetățeni ai patriei”. Acuzele la adresa acestui adevărat călău al școalelor naționale nu se opresc aici și, cu un curaj incredibil, el acuză direct „pe acești triști eroi ai epocii murdărite de ei”, care s-au schimbat între ei fără să schimbe și legile promovate. De aceea cea de-a doua întrebare este cuprinsă în formularea următoare: „Care sunt învățăturile ce ni le-am putut câștiga de pe urma ocârmuirii coaliționiste?” Răspunsul vine chiar din prima frază, prin care politica acestui regim e taxată ca „reducere la absurd”, calificând fără echivoc politica guvernului drept „feudalism, înșelătorie, corupție, demoralizare, terorism, despotism și eludare în toate direcțiile spre cel mai mare dezastru al patriei care cu drept ar aștepta mai cinstit serviciu de la toți fiii săi”. Asemenea verdict, dat într-o formulare atât de curajoasă are și o urmare, pe cât de paradoxală, pe atât de adevărată și anume, faptul că asemenea comportament politic sinucigaș a dus la întărirea rezistenței naționale a românilor, deoarece românii ardeleni au crezut că se pot bizui pe maghiari pentru a forma un front comun împotriva slavilor și germanilor, dar au constatat cu regret că această apropiere nu s-a soldat „nici măcar cu un mic gest de bună și patriotică intențiune. Din contră, spre blamarea acelor

mari bărbați de stat supranumiți „părinții și înțelepții patriei” ni s-a scuiat mâna de înfrățire. „Urmașii lor ne-au considerat drept parii, o cantitate neglijabilă, care nu numără, încât... au comis un adevărat vandalism în paguba noastră, declarându-ne în loc de frați egali și liberi drept adunătură de indivizi cu «buze străine», ștergându-ne numirea și atributul de român din aproape toate instituțiile noastre naționale, ba mai pe urmă, prin legea aponiană ne-au constrâns la un «harakiri» cultural și o completă demoralizare pe banii noștri, în bisericile și școlile noastre”.

Cu ironie și sarcasm, cu un mod expresiv și direct de acuzare, ca o sentință implacabilă și fără drept de ripostă, autorul se numără printre cei mai curajoși politicieni români ai momentului, care nu apelează, la fel ca alții, la un înveliș sonor și plăcut urechilor celor de la putere, ci își permite să le spună adevărul în față fără niciun fel de menajamente. Până nu se va schimba ceva în acest comportament execrabil, el nu vede niciun fel de apropiere între cele două tabere, ci „o rană neconținut deschisă puroind neîncetat”. Dimpotrivă, prevede pentru politicienii maghiari „un gest de picior” prin care austriecii i-au „cernut peste prag”. Din această situație a venit la rând o altă întrebare: „Cum e poziția unui domnitor constituțional într-o țară constituțională?” Răspunsul este eludarea legilor firești, introducerea unei legi electorale nedrepte și promovarea dreptului celui mai tare, care a dus la o situație de înjosire a naționalităților: „În fața acestui adevăr politic și de domeniul dreptului de stat nu mai te poți mira cum se află în veacul luminei generale în secolul al XX-lea, bărbați de stat cu pretenții de rolul lui Moisi și Aron al poporului lor, care să se opună din capul locului domniei votului politic universal; să asigure influență hotărâtoare și zdrobitoare numai unei rase din patria ungară asupra celorlalte naționalități, nedreptățind prin aceasta pe majoritatea cetățenilor nemaghiari și prin aceasta neconținut nedreptățire, provocându-le direct și în modul cel mai criminal neîncrederea, pisma și ura asupra concetățenilor lor maghiari”.

Exprimarea directă și dură a acestor adevăruri îl plasează pe Coriolan Meseșan în rândul politicienilor români cei mai vizionari și mai incomozi, care au rostit adevăruri necruțătoare cu un curaj cum puțini parlamentari ai noștri l-au avut. Așa procedează și în micile subcapitole care urmează și care analizează cu luciditate alte probleme politice litigioase. Întrebările pe care le pune sunt următoarele: „Ce înțelegem noi sub statul ungar și „ideea de stat maghiar?” „Suntem noi românii din Ungaria iredentiști, centrifugali și cu gânduri rezervate sau ba?”, „Contele Tisza ce dă cu dreapta, ia tot cu stânga! El vrea binele, dar nici el nu știe cum?”; „Care e dar organul reprezentativ al poporului român din Ungaria?”; „Prin ce mijloc s-ar putea crea la noi stări durabile normale ceățenești?” Răspunsul la aceste întrebări este unul singur: „până când tot omul în virtutea hărniciei, vredniciei sale, a caracterului și

a muncii cinstitute va fi privit ca cetățean egal, frate și liber în legăturile oricărei organizațiuni de sat”, până atunci nu va exista nicio colaborare cu stăpânirea maghiară. Este nevoie ca oligarhii maghiari să înțeleagă mersul „spiritului timpului”, care pretinde „suportarea deopotrivă a sarcinilor statului” și „participarea nemijlocită și liberă a tuturor cetățenilor în isprăvirea trebuințelor de stat, adecă prin votul de alegere egal, secret și după comune”. De aceea, românii vor lupta să fie transpuse în practică aceste deziderate, fără de care statul maghiar este pentru români un stat străin, care nu le aparține. Încheierea broșurii sale cu lozinca pusă în circulație de revoluția franceză este emblematică. Cuvintele: „Egalitate, frățietate și libertate”, care încheie demersul său politic, situează broșura lui Coriolan Meseșan între textele politice românești ale începutului de secol XX, în fruntea luptătorilor politici ai epocii activismului politic românesc. Poziția sa înaintată și progresistă a servit fără îndoială la orientarea politică a românilor în alegerile parlamentare din 1910, constituind o etapă de seamă în activismul politic românesc, reprezentat de oameni politici ca Gh. Pop de Băsești, Vasile Goldiș, Ștefan Cicio Pop, Ioan Suciu, Teodor Mihaly, Vasile Lucaciu, Alexandru Vaida Voevod, Iuliu Maniu ș.a. Organul reprezentativ al poporului român din Ungaria nu poate fi decât Partidul Național Român, iar programul acestuia vizând „egala îndreptățire” și adoptarea principiilor liberale democratice vor rămâne în chip constant preceptele după care românii se conduc și se vor conduce și în viitor. Punctul lui de vedere e punctul de vedere al realismului politic și al gândirii lucide prin care Coriolan Meseșan își înscrie numele între luptătorii de seamă ai luptelor politicii românești ofensive și vizionare. Prin activitatea sa practică, ca și prin scrierile semnate de el, Coriolan Meseșan continuă cu bune rezultate munca desfășurată în această parte de țară de către George Pop de Băsești și Francisc Hossu Longin, contribuind la ridicarea populației locale pe noi trepte de cultură și de implicare în luptele sociale și naționale.

Foto din arhiva taberei de creație V-PAR

Amintiri din viața noastră de cercetători

Pamfil BILȚIU

A fi cercetător de teren înseamnă a parcurge spații și a trăi evenimente, întâmplări, alături de oameni simpli, alături de oameni frumoși, care te fac să te întorci și să rememorezi file ale acestei vieți.

Eram în Țara Lăpușului. Un performer cu suflet bun, văzându-mă cu aparate grele după mine, mi-a împrumutat un cal mare și frumos. Mi-a spus că mă duce el oriunde, iar până îmi fac treaba să-l leg de gard și să-i pun traista cu merinde ce-o avea legată la gât. N-am apucat să merg decât vreo câteva sute de metri, că la un hop, când a călcat într-un șanț, am alunecat de pe cal, jos. Nu m-am lovit, dar să mai încălec nici vorbă să mai pot. Am luat calul de căpăstru și m-am dus către performerii programați pentru a-i cerceta. Un cetățean mai hâtru, mă întreabă:

„- Da nu mergeți călare? Că văd că-i un cal zdravăn.

- Am căzut de pe el și nu-l pot încăleca că-i înalt.

- Apoi, domnule, îl văd bucuros pe cal. Și parcă își zice în sinea lui: Te-am dus și eu, du-mă și tu”.

Descind cu treburi la Bârsana. Era cam seară și nu am observat o baltă, așa că am căutat-o cu picioarele cât îi de afundă. Cum eram ud și era cam rece m-am băgat în cooperativă să îmi cumpăr o pereche de ciorapi. Întreb boldașul dacă are ciorapi bărbătești și îmi răspunde că are, dar ca să îi cumpăr, trebuie să ieu pe lângă ei și o broșură cu o cuvântare de-a lui Ceaușescu. Sunt avertizat că dacă nu o iau, nu capăt ciorapii. Îi răspund că o cumpăr, că de musai, sus sai. Mă uit apoi prin cooperativa, cu mărfuri așezate dezordonat, puse ca și cu furca. Și mă înfundă un răs că era să mă prăpădesc. Adică printre hârlețe, sape, furci și lopeți, ba și cuie și lanțuri, erau împrăștiate și „opirile” tovarășului. Mă tot întreabă nedumerit:

„- De ce râdeți, domnule, cu hișcot (zgomot)? Apoi răsul aista cu poftă îi sănătate curată, da' să-mi spuneți și mie, să râd și io”. Până la urmă îi spun.

- Îmi place cum îi rându' în bold la 'mnetă, că ai pus la loc de cinste „opirile” și cuvântările tovarășului pântre lopeți, sape și lanțuri. Ce îi pui „opirile” în lanțuri? Vezi să nu te vadă cineva, că fundu' pușcăriei te mănâncă.

Omul se sperie, tremură tot și mă întreabă că unde trebuie puse și îi spun că la vedere, nu printre sape și lopeți. Golește o poliță, mai sus, o șterge de praf și după ce le șterge de praf și cărțile, le așază

pe raft. Îmi mulțumește și îmi dă în sacoșă, în dar, o sticlă cu bere, drept mulțumire.

„- Să nu spuneți la nime', doamne feri!” mai zâce boldașul.

Făceam cercetări la Bârsana pe „Calea Săpată”. Am descoperit acolo performeri înzestrați, care nu mai sunt, acum, printre noi. Eram la o bătrână, care era o enciclopedie de folclor, nu alta. Am stat mult-șor acolo. A venit o ploaie mare, turna ca din găleată. Și o vale se prefăcu toată ulița. Bătrâna se arată îngrijorată și ne întreabă:

„- Cum îți trece pân valea asta? N-am cisme de gumă să vă dau”. Iar eu i-am răspuns:

- Cu helicopterul. Mi-am luat soția în cârcă, aparatele în mână și dai zor pân apa până deasupra genunchiului. Când am reușit să trecem, Maria mi-a mulțumit că a scăpat neudată și era tare bucuroasă. Când am ajuns la gazdă, capul casei se uită lung la mine și-mi zice:

„- Da, ați făcut o baie zdravănă la picioare?! Să vă puneți hainele la uscat, că nu cred că aveți haine de schimb. Apoi, botezul cu apă îi bun, că și babele fac bugăte vrăjuri cu apă și la ape. Apa are mare putere, zăceau babele”. Și l-am ascultat.

Da, cercetările de teren nu s-au făcut nici cu flori la pălărie, nici cu chiote de veselie, căci ai parte de greutăți și multe capcane.

La Rozavlea am cercetat un bătrân, veritabil depozitar de comori străbune, mai ales, în materie de legendă. Ne-a povestit cât își mai amintea legenda Rozei Rozalina, o variantă mai complexă decât cea arhicunoscută. În narațiunea ei cupridea un personaj fantastic, un monstru fioros, Selizan, care a răpit-o pe Rozalina, fiica ultimului uriaș din sat, de lângă iubitul ei Pătru Pătrovan, între ei fiind o mare dragoste. Selizan, până la urmă, a fost omorât de-o vrăjitoare și îngropat în vârful dealului Gogoșă. Bătrânul ne spunea că tot dealul îi mormântul

continuare în pagina 49

Filmografiile Simonei

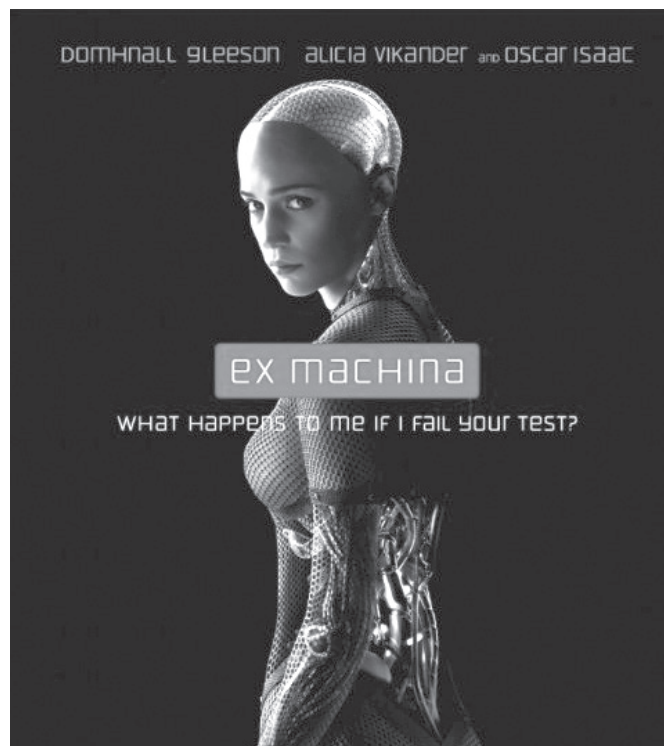
Ex Machina (2015)

Simona ARDELEAN

Deus ex machina este o expresie de sorginte latină care este folosită în zilele noastre într-un înțeles destul de larg. Dacă e să respectăm etimologia, ea presupune intervenția proniei divine, a zeilor, în rezolvarea unui conflict în reprezentarea scenică a unei tragedii antice grecești. În literatură, procedeul e văzut ca o soluție salvatoare, mai puțin creativă, necesară însă pentru dezambiguizarea unui fir narativ.

Filmul pe care-l supunem atenției păstrează în titlu doar jumătate de expresie, renunțând la folosirea termenului *Deus* (Divinitate, zeu), însă nu-l înlătură din problematica expusă. Actul creator este unul din punctele de interes în jurul căruia se construiește filmul. Nathan, interpretat de Oscar Isaac, un actor american originar din Guatemala, pe care ați avut de curând ocazia să-l vedeți în *A Most Violent Year* (2014), joacă rolul unui multimilionar care deține cel mai popular motor de căutare din lume, BlueBook, și care trăiește izolat de restul lumii în mijlocul naturii sălbatice, într-o casă cu decor minimalist, dar înțesată de tehnologie modernă. Motorul de căutare îl face unul dintre cei mai bogați și influenți oameni de pe planetă pentru că deține informații despre toți cei care navighează pe internet. Datorită motorului lui, preferințele și datele personale din profilurile utilizatorilor sunt stocate, iar mințile oamenilor sunt, în secret, controlate. Desigur, recunoaștem în datele inițiale ale filmului o lume care este deja a noastră, iar BlueBook, un fel de Google cu degețele albastre ca ale Facebook-ului, face parte din peisajul cotidian recognoscibil și controversat (să ne uităm doar peste umăr, în urmă, la NSA și amicul Snowden!).

BlueBook nu este însă un nume ales întâmplător, pentru că el face trimitere la Caietul Albastru al lui Wittgenstein, operă filosofică ce conține considera-

ții pe tema gândirii, care se bazează pe operarea cu semne, propunând o nouă teorie pe care o numește „teoria jocurilor de limbaj”. Pentru Wittgenstein cuvântul primește semnificație doar atunci când este exprimat. Altfel spus, cuvântul își materializează sensul doar într-un context intenționat. Dar provocarea constă, conform lui Nathan, așezat în fața unui tablou de Pollock, să nu acționezi, să nu te exprimi în mod automat. Iar inteligența artificială tocmai aceasta face. Acționează conform unui set de coduri anterior scrise. Iar inteligența artificială este cel de-al doilea centru de interes al filmului, strâns legat de primul, de ideea de creator. Jumătatea de expresie păstrată, *ex machina*, pune față în față creatorul și creația pentru că *machina* seamănă oarecum cu englezescul *machine* (mașină). Iar mașina se recomanda 1 (the One? Creator?). Androidul pe care Nathan (mă gândesc acum atât la înțeleptul lui Lessing și inelele lui - replică, cât și la figura biblică) îl construiește este Ava, o femeie android.

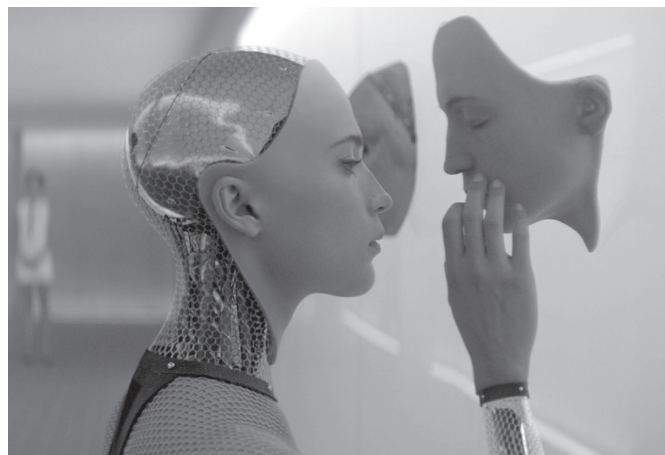
Pictura lui Pollock nu este singura trimitere vizuală. Pe unul dintre pereții camerei lui Nathan e portretul surorii lui Wittgenstein realizat de Klimt. Rochia ei albă, eterică și dantelată se potrivește perfect corsetului metalic și franjurat al prototipului artificial.

Pe Ava, un fel de Eva androidă, o joacă magis-

tral suedeza Alicia Vikander. Spun magistral pentru că Alicia parcă-și joacă rolul din priviri. Dialogurile, uneori substanțiale în conținut, alteori schematic sunt purtate cu Caleb (Domhnall Gleeson), un tânăr programator care este câștigătorul unei alt fel de loterii: o săptămână cu șeful său, Nathan. Misiunea lui Nathan, desfășurată în decursul a șapte zile (nicidecum o coincidență vizavi de cele șapte zile ale creației), este de a verifica dacă Ava are conștiință prin intermediul unui test Turing. Așadar, în fiecare zi o întâlnește, stau de vorbă, o analizează, dar treptat își pierde obiectivitatea pentru că Ava exercită asupra lui o atracție senzuală. Este atracția reciprocă? E capabilă Ava de sentimente? Îl manipulează pozând în victimă? N-aș putea să dezvălui parcurul pentru plăcerea vizionării filmului.

Cu toate acestea, mai sunt câteva detalii pe care aș vrea să le amintesc: întâi, întâlnirea față în față a Avei și a creatorului său. Creația (artificială) privind în ochii Creatorului îmi pare că se aseamănă cu revenirea în Paradis a omului alungat.

Paradisul lui Nathan ar încânta orice designer de interioare. Lumea luxuriantă de afară, verde, este abia vizibilă prin pelicula transparentă a geamului. Liniile sunt suple, simplificate, pragmatice. Doar lumina roșie cauzată de penele de curent și spațiul claustrat al camerei lui Caleb par a strica un echilibru care ar putea caracteriza mai degrabă o grădină japoneză.

Apoi, amintesc sosirea elicopterului (iată o altfel de ex machina!) care face legătura dintre lumea izolată, ca-n cerurile de deasupra ale lui Nathan și lumea întreagă, pământul. Și-mi pare că este un fel de cutie a Pandorei zburătoare.

Și, nu-n ultimul rând, atunci când priviți filmul, uitați-vă cu atenție la scena din final. În peștera platonice, dincolo de umbre, stă adevărul care pare să ne ajungă din urmă mai devreme decât credem. Iar adevărul este expus de data aceasta de Alex Garland, regizorul și scenaristul filmului. Ca scenarist, el semnează *28 Days Later, Sunshine, Never Let Me Go*. Este primul său exercițiu regizoral, așadar nu rămâne decât să-l urmărim cu interes.

Amintiri din viața noastră de cercetători

urmare din pagina 47

lui Selizan. Și acum are două cocoșe, așa cum i le-a pus pe mormânt vrăjitoarea. Moșul a ieșit afară la un moment dat și-a venit cu două târnăcoape, două hârlețe, două lopeți și ne-a propus să luăm un rând de scule și să mergem pentru a săpa pe Gogoșa, să aflăm osemintele lui Selizan.

„- Dacă vom dezgropa măcar o mână, tătă lumea a vui la Rozavlea, că n-o să te poți nici întoarce de ei”, spunea bătrânul.

- Moșule, astea îs povești. Sunt scornite de imaginația omului. Nu spun adevărul.

- Ba îs drepte aiestea, că p-aici o trăit urieși, da' o murit că vremea lor o trecut. Io mă duc să săp.

- Nu te duce, că ce-or zăce cei ce te-or vidé. Or zăce că n-ai minte. Or râde tăț' de 'mnetă, că strâci iarba și țalina di pă Gogoșa”. Așa era bătrânul din Rozavlea, credea nesmintit în povești.

Un bătrân din Ieud mă conduce pe câmpul numit „Fieș”, să cercetez măiastra troiță făcută de mare-

le meșter popular Găvrilă Hotico Herenta – Văju. Apoi bătrânul începe să povestească:

„- Cât îi câmpu' aista de lung îi mormântu' unui urieș. Nu știu unde o vrut să margă că aici o picat jos și-o murit. Și-aicea i-o săpat groapa și l-o astupat. Mereț' cât de iute la muzeu și spuneț' la acia care sapă, să vie iute pă Fieș, să sape mormântu' și să dezgroape oasăle uriașului. Cine ști ce mături mari o avut și ce cap poznit! Dacă l-ar dezgropa, câtă lume ar vini la Ieud. N-ai avé unde țapa on pai.

- Îs povești, bade. Știi 'mnetă ce-s poveștile? Acia de la muzeu nu sapă după povești.

- Îs drepte aiestea, nu-s povești. Că și la noi și la Rozavlea o trăit urieși. Ai auzât 'mnetă de Roza Rozalina? Ș-aceie o fo' fată de urieș, din Rozavlea”.

Când rememorez clipele trăite alături de astfel de oameni mă gândesc câtă rezonanță nu capătă versurile atât de ilustrative ale unui străvechi cântec popular: „Maramureș, țară veche,/ Cu oameni fără pereche”.

Modernitate și prefacere la începutul secolului XX

Bogdan ILIEȘ**

Mutarea bisericii de lemn din Fildu de Mijloc*

Bisericile de lemn constituie cel mai autentic simbol al satului românesc transilvănean și, privite din această perspectivă, valoarea lor identitară este de neegalat. Procesul de înlocuire a vechilor biserici de lemn cu altele noi, de zid, început în secolul al XVIII-lea, ajunge la apogeu în prima jumătate a secolului XX. Ca urmare a acestui fapt, multe dintre aceste comori ale arhitecturii tradiționale aveau să fie demolate, transformate sau mutate pentru a-și putea continua rostul lor de edificii de cult în cadrul altor comunități.

În această din urmă situație, regăsim și biserica de lemn din Fildu de Mijloc care în 1923, cu mai bine de 90 de ani în urmă, părea să fie locul în care fusese inițial ridicată pentru a fi reconstruită într-un cătun din apropierea Clujului.

Prezenta lucrare își propune prezentarea evenimentelor și conjuncturii ce a determinat strămutarea acestei biserici, așa cum sunt ele ilustrate de documente de arhivă sau de diverse articole publicate în presa vremii. De asemenea, demersul nostru urmărește aducerea în prim-plan a acelor caracteristici definitorii ale vechii biserici de lemn din Fildu de Mijloc, precum și surprinderea transformărilor aduse acesteia în urma mutării, completând astfel concluziile studiilor anterioare legate de bisericile de lemn din Sălaj.

Aproape de pădurile Meseșului, într-un cadru natural de o frumusețe aparte, cele trei Filduri: de Sus, de Mijloc și de Jos sunt așezate în lunca sinuoasă, mărginită de dealuri domoale, a văii Fildului. Farmecul natural al acestor locuri era completat, până acum câteva decenii¹ și de imaginea satului tradițional, cu mici case cu prispă și șuri din lemn, cu acoperișuri țuguiate din paie sau șindrila și porți de lemn frumos decorate.

Subliniată de-a lungul timpului de mai mulți cercetători prin studiile și lucrările publicate, importanța bogatei zestre de arhitectură populară și tradiții locale păstrate pe aceste meleaguri avea să aducă încă din primii ani ai secolului XX o binemeritată faimă acestor localități. În acest sens este suficient să amintim de materialele publicate² în anul 1913 de frații Szinte Gábor și Szinte László în paginile buletinului Muzeului Național de Etnografie din Budapesta referitoare la câteva dintre bisericile de lemn din fostul comitat Cluj, de lucrarea întocmită³ de Alexandru Tzigrara-

Samurcaș, la acea dată directorul Fundației Culturale „Principele Carol I”, cu ocazia expoziției din anul 1925 de la Geneva consacrată artei poporului român sau de albumul de fotografii al lui Kurt Hielscher dedicat României și apărut la Leipzig în 1933⁴.

Azi, casele fildanilor sunt aproape toate noi, din zidărie, iar imaginea idilică a satului tradițional, aproape pierdută pentru totdeauna este păstrată alături de cele câteva porți de lemn doar de binecunoscuta biserică de lemn ce domină prin înălțimea turnului, de pe coasta pe care se află, întreg satul Fildu de Sus. Este singura construcție de acest fel ce se păstrează pe valea Fildului, căci celelalte două biserici de lemn, din Fildu de Mijloc și Fildu de Jos, încă existente în primii ani ai secolului XX, nu au rezistat tendințelor de urbanizare și proceselor de modernizare, cu efecte resimțite în întreg mediul rural românesc.

Despre biserica de lemn din Fildu de Jos știm că a fost construită în secolul al XVII-lea⁵, iar la pictura ei lucrase Urs Broină din Stoboru⁶. Intențiile de ridicare a unei noi biserici de zid de către credincioșii din această localitate au apărut încă din ultimii ani ai secolului al XIX-lea. Planurile lor se vor concretiza, încetul cu încetul, abia pe parcursul începutului de secol XX. Deși exista un plan aprobat pentru o nouă biserică de zid încă din anul 1912⁷, în anul 1921 biserica nouă nu începuse încă să fie construită, aceasta fiind edificată ulterior, iar pictată și sfințită, abia în anul 1930⁸. Datorită stării avansate de degradare a vechii biserici de lemn, s-a renunțat la a mai fi folosită pentru oficierea slujbelor, până la terminarea noii biserici folosindu-se un spațiu provizoriu⁹. De altfel, noua biserică avea să fie construită pe locul pe care fusese amplasată vechia biserică de lemn¹⁰.

Despre biserica de lemn din Fildu de Mijloc, tradiția locală reține faptul că se afla peste vale, nu prea departe de amplasamentul actualei biserici. Fusese construită în anul 1811¹¹ într-un context favorabil pe plan local pentru parohie. Înlocuia o altă biserică de lemn, mai veche, cedată, probabil în urma construirii acestei biserici, în localitatea învecinată Băbiu¹². Biserica de lemn construită în 1811 trebuie să fi fost rezultatul efortului întregii comunități, la fel ca și anterioara biserică, despre care protopopul locului spunea la 1761, că fusese ridicată de către enoriași. În anul 1777, acoperișul vechii biserici de lemn necesita reparații, iar printre bunurile de cult de care dispunea se găseau odăjdiile și calixul, amândouă vechi, precum și

cărțile trebuincioase, mai puțin Triodul¹³. Contextul favorabil amintit anterior se referă la faptul că în anul 1810 un nou preot, Ioan Pop, a preluat responsabilitățile administrării parohiei de la tatăl său George Pop, acesta din urmă dobândind de la domnii de pământ romano-catolici dreptul de proprietate asupra unei suprafețe de 668 iugăre de pădure de stejar¹⁴.

În 1900, conform unui inventar al averilor bisericesti și școlare greco-catolice din parohia Fildu de Mijloc, care la acea dată făcea parte din protopopiatul Morlacei aflăm că: „Biserica de lemn (e) în stare folosiveră, în valoare de 600 c. (coroane). În sfântul altar se află un Pristol de lemn – 5 c., una mesa pentru proscomedia – 1 c., un potir, un disc, steluța, lingurița, copia, tabernaculum tote de argint de china 2 feșnice de bronz – 200 c., Icona Prea curatei Maicei Dlui, Icona Prea S-tei Treimi, 2 restigniri – 10 c., pre frontariu 6 Icone – 60 c., un luster cu 12 candelabre de bronz – 100 c., în turn fiind trei «campane» – 700 c”. Dintre veșmintele preotești ce se aflau la 1900 în proprietatea parohiei sunt amintite: „3 falone, 3 epatrachile, 3 perechi manecare, 3 stichare, 2 aiere, 3 prapore, pre pristol 3 învelitoare, pre mesa pentru proscomedia 2 învălitoare, pre străni 2 învălitoare și 3 ștergare, toate în valoare de 300 coroane”. Cărțile liturgice deținute erau: „Sfânta Evanghelie cu litere latine și cirile, apostolere cu litere latine și cirile, 2 euchologe cu litere cirile, 2 liturgii, 2 ochtoice, mineiul, strajnicul, saltirea, orologieriu, biblia cea mare, pentecostariul și acatistul”. Valoarea acestor cărți era estimată la 200 coroane. Printre proprietățile parohiei sunt amintite o casă parohială din piatră, cu patru încăperi, bucătărie și cămară, în valoare de 8.000 coroane, casa parohială veche cu patru despărțăminte, echivalente la 200 coroane, alte anexe gospodărești, clădirea școlii, o casă cantorală și anexele trebuincioase. Toate edificiile enumerate erau estimate la valoarea de 16.212 coroane și 50 de fileri. În ceea ce privește averea bisericii, inventarul consemnează deținerea a 668 iugăre de pădure de stejar în „Făgete”, ce valora 60.000 coroane, un teren arător de aproximativ 10 iugăre – 1200 coroane, un fânaș de 7 iugăre – 1600 coroane, precum și cele trei cimitire: „intern, din jos și din seliște”. De asemenea, parohia mai dispunea de capital și hârtii de valoare depuse la banca Vlădeasa din Huedin, acțiuni deținute la aceeași bancă dar și la „Economul”, obligațiuni ale dreptului regal și interese restante după obligațiuni regale, diferite sume împrumutate la persoane private și alte dobânzi sau repartiții restante în valoare totală de 89.422 coroane și 64 fileri¹⁵.

Cei 754 de credincioși¹⁶, câți număra parohia la anul 1900, dispunând de resursele materiale necesare, considerară că se impunea edificarea unei noi biserici. Acest fapt este relevat și de relatarea vizitației canonice întreprinse de canonicul Victor Smigelschi în anul 1904 în protopopiatul Morlacei. Înaltul oficial

Fig. 1. Biserica de lemn din Fildu de Mijloc, înainte de 1924.
Sursa: Arhiva Alexandru Tzigara-Samurcaș (Departamentul de Istoria și Teoria Arhitecturii și Conservarea Patrimoniului, Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”, București), nr. inventar 13-71.

bisericesc avea să ajungă în Fildu de Mijloc în ziua de 26 mai 1904. În după-amiaza acelei zile au fost examinați cei 90 de elevi prezenți ai școlii confesionale din localitate. Examenele s-au încheiat cu un rezultat bun, constatându-se totodată necesitatea instituirii unui al doilea post de învățător în această localitate, cu atât mai mult cu cât veniturile parohiei erau suficiente pentru a putea acoperi cheltuielile suplimentare. La acea dată, biserica dispunea de o avere, ce numai în bani și hârtii de valoare depășea suma de 70.000 de coroane. Avera bisericii, așa cum avea să se constate în urma vizitației canonice întreprinse, era administrată exemplar. De altfel, cu ocazia acestei vizite, canonicul Smigelschi fusese informat despre hotărârea credincioșilor din această localitate de a-și edifica în cel mai scurt timp o biserică „pompoasă, corespunzătoare stărei materiale cu care i-a înzestrat Dumnezeu și hârnica preoților ce iau avut și-i au”¹⁷.

De altfel, în următorii ani au fost făcute demersurile necesare pentru începerea edificării unei noi biserici, preotul Ștefan Pop și curatorul bisericii din Fildu de Mijloc, Ioan Antal, publicând în anul 1907 un anunț de licitație în vederea zidirii noii biserici. Edificarea acesteia trebuia să fie realizată cu respectarea condițiilor aprobate de Preaveneratul Consistoriu Diecezan de la Blaj sub numărul 6235/1907. Licitația urma să se țină în data de 16 octombrie stil nou, anul 1907, la orele 10, în casa parohială din localitate. Planul de zidire, preliminarul de cheltuieli și condițiile de licitație puteau fi consultate la oficiul parohial. Prețul de strigare era stabilit la 54.129 coroane și 23 fileri, putând fi luate în considerare și ofertele date în scris¹⁸.

Edificarea noii biserici a început în anul 1910 sub conducerea inginerului Nicolae Roșca din Alba Iulia¹⁹. Gândită de inginerul arhitect arhidiecezan Ioan Negruțiu²⁰ a fi o adevărată emblemă a comunității, noua biserică se conforma, sub aspect arhitectonic, căutărilor stilistice de la acel moment. Elementele sale neoromânești, planul său sub formă de cruce, cu abside

laterale, aveau să o scoată din tiparele bisericilor construite în satele învecinate. Avea să fie finalizată în 1912. Iconostasul a fost lucrat de către Aurel Tomșa din Sibiu²¹, iar pictura interioară a fost realizată de pictorul Flaviu Domșa²². Ulterior, în 1936, biserica a fost repictată de meșteri zugrăvi din Cluj²³.

Slujba de sfințire a noului edificiu de cult avea să fie săvârșită, la rugămintea Mitropolitului de Blaj, de către Episcopul Iuliu Hossu. În ziua de 26 octombrie 1929, episcopul a fost întâmpinat în localitatea învecinată, Fildu de Jos de către patru săteni călare, îmbrăcați în straie de sărbătoare. Aceștia au condus distinsul oaspete spre Fildu de Mijloc. La intrarea în sat, o mulțime mare de oameni, locuitori în sat sau din împrejurimi așteptau sosirea episcopului. Odată ajuns, un alai impunător, format din șase care împodobite, fiecare fiind tras de către 8 boi, alături de care mergeau oameni călare cu steaguri naționale, însoțit de cântările bisericești ale credincioșilor și de sunetele clopotelor, episcopul Iuliu Hossu fu condus spre biserică unde, în după-amiaza aceleiași zile avu loc rânduiala sfințirii bisericii. După terminarea slujbei religioase a avut loc o masă comună la care au participat mai multe notabilități locale și județene²⁴.

Același episcop, după reorganizarea administrativă a eparhiilor greco-catolice din 1930, întreprinde în anul 1934 o vizitație canonică în Fildu de Mijloc. Cu această ocazie, biserica din Fildu de Mijloc fusese găsită „potrivită cu adevărat și pentru o capitală de județ”²⁵.

Ca o comparație, într-un inventar al parohiei întocmit în 1918, noua biserică de zid, nu de mult terminată, era estimată la valoarea de 100.000 lei în timp ce vechea biserică de lemn, deteriorată, era evaluată la doar 500 lei²⁶. Aceeași diferență importantă o regăsim și în 1925, când noua biserică era înregistrată cu valoarea de 70.000 lei, iar biserica de lemn era estimată la doar 500 lei. Inventarul întocmit în acest an aduce și primele lămuriri în ceea ce privește soarta ulterioară a bisericii de lemn. Aflăm astfel că această biserică, aflată acum în stare bună, fusese „donată la Feiurd”²⁷.

Cedarea bisericii de lemn către o comunitate mai mică și mai săracă nu era o noutate. De altfel, oficialii Bisericii remarcaseră faptul că odată cu edificarea unei noi biserici, multe parohii nu mai foloseau vechea biserică, în timp ce alte comunități bisericești, sărace și care nu erau în stare să-și ridice o biserică nouă, se aflau lipsite de biserică. Pentru evitarea ruinării lor, dar și pentru „alimentarea dragostei și comuniunii creștinești”, Consistoriul Episcopiei Unite de Gherla recomanda oferirea acestor comunități mai sărace acele biserici mai vechi, nefolosite. De altfel, procedura solicitată într-un astfel de caz era una destul de simplă: o hotărâre formală luată de adunarea generală a credincioșilor, urmată de întocmirea unui raport transmis Ordinariatului, la care trebuia atașat

Fig. 2. Biserica de lemn din Câmpenești, adusă din Fildu de Mijloc – înainte de renovare, foto: 2012.

tă și hotărârea adusă²⁸.

În urma unor proceduri asemănătoare trebuie să se fi decis și mutarea vechii biserici din Fildu de Mijloc, iar gestul celor din această comunitate nu avea să fie trecut cu vederea. În prima pagină a săptămânalului „Unirea Poporului” din 27 ianuarie 1924 apărea un articol dedicat acestui frumos exemplu. Aflăm astfel că într-un cătun din apropierea Clujului, numit Coada Teleacului²⁹ și care ținea de satul Feiurd³⁰, cele câteva familii greco-catolice, în ciuda eforturilor făcute nu reușiseră până la acel moment să își construiască o biserică proprie. Nevoile celor din Coada Teleacului ajunseseră până „spre dealurile Huiedinului, unde este parohia Fildu de Mijloc cu poporeni cucernici și săritori la lipsa deaproapelui. Fildeni își făcuseră de curând o biserică frumoasă de piatră, cum se cade unui sat cu suflete multe și iubitoare de mărirea casei lui Dumnezeu. Iar biserica veche de lemn, ridicată de părinții lor la 1811, a rămas deoparte tristă și goală. Clopotele i-au amuțit, ca să se mute în zidirea cea nouă și măreață. Numai amintirile mai erau vii în biserica bătrână a Fildenilor. Tocmai de aceea dâșii nu se puteau îndura să-i spargă pereții de blane și să-i strice altarul afumat de atâtea slujbe sfinte”³¹.

Cuvintele frumoase prin care sunt redade evenimentele ce au precedat mutarea bisericii lasă însă să se întrevadă faptul că hotărârea de cedare a bisericii bătrâne a venit în urma consultării comunității cu preotul paroh, în speranța dăinuirii ei. Se spune că biserica a fost desfăcută, a fost încărcată în care de către

Fildeni în clacă și dusă în gara de la Huedin, de unde a fost transportată ulterior la Cluj, și mai pe urmă la Coada Teleacului. A fost reconstruită în decurs de 60 de zile, iar pentru sărbătoarea Sfântului Nicolae, biserică de lemn adusă din Fildu de Mijloc, era așezată în noua locație, acoperită cu șindrila³², înnoită și pregătită pentru rostul său³³.

Despre cheltuielile și lucrările de reconstruire se păstrează mai puține informații. Într-un scurt istoric al bisericii din parohia Câmpenești se menționează că lucrarea de montare și refacere a bisericii a fost executată de către credincioșii din Câmpenești fără a se menționa numele vreunui meșter care să fi condus lucrarea³⁴. Întrucât la vremea respectivă Secția pentru Transilvania a Comisiunii Monumentelor Istorice își începuse activitatea, mutarea bisericii a fost adusă și la cunoștința acestei instituții în a cărei evidențe au rămas menționați meșterii care au participat la reclădirea bisericii: Neinart Paul și Bele Ștefan din Fildu de Mijloc³⁵. Aceeași instituție pusese la dispoziția protopopiatului Cluj suma de 5000 lei pentru lucrările de reconstruire a bisericii de lemn aduse din Fildu de Mijloc³⁶.

În încercările sale de cercetare, inventariere și protejare a monumentelor istorice din Transilvania, Comisiunea Monumentelor Istorice, prin secția ei dedicată acestei regiuni istorice, s-a implicat și în chestiuni legate de completarea listelor monumentelor istorice din această parte de țară. Într-un astfel de demers, Comisiunea declară, în mod provizoriu până la încheierea activității de inventariere a acestor bunuri, drept monumente istorice toate acele locuri cu stațiuni preistorice, antice și ruine medievale sau moderne, biserici, mănăstiri și clădiri profane precum și toate obiectele, cuprinse în Inventarul Oficial al Comisiunii Monumentelor Istorice Ungare din Budapesta, găsite pe teritoriul județelor Transilvaniei ce intrau sub jurisdicția acestei secții. Alături de acestea, în ședința din 8 decembrie 1924 se ia decizia de a fi clasate ca monumente istorice o serie de locuri și clădiri, cercetare de Comisie și care reprezintă „neîn-doelnice valori supt raport artistic sau istoric”. Printre acestea din urmă regăsim și biserica de lemn de la Coada Teleacului, adusă din Fildu de Mijloc³⁷.

Deși prin aceeași decizie a Comisiunii Monumentelor Istorice, secția pentru Transilvania, proprietarii respectivelor bunuri și imobile au fost notificați cu privire la clasarea lor ca monumente istorice, biserica de lemn mutată la Coada Teleacului (Câmpenești) a suferit de-a lungul timpului o serie de lucrări de amenajare și reparații, care au dus, în prezent, la neînscriserea ei pe lista monumentelor istorice. La puțină vreme după aducerea ei din Fildu de Mijloc, în 1928 biserica este renovată și pictată, tot acum fiind dotată și cu clopote, cu cheltuiala credincioșilor din parohie³⁸. Ulterior, în 1964, acoperișul bisericii a fost refăcut tot prin contribuția benevolă a credincioșilor³⁹.

Fig. 3. Portalul exterior, foto: 2013.

Din păcate, documentele păstrate în arhive sau în lucrările publicate nu ne oferă informații prea detaliate despre trăsăturile acestei biserici de lemn sălăjene. Cu toate acestea, cele câteva imagini păstrate⁴⁰ cu biserica în locația sa inițială, ne permit să avem o imagine de ansamblu asupra principalelor sale caracteristici arhitectonice.

Sub aspect planimetric, biserica de lemn din Fildu de Mijloc se caracteriza printr-un plan dreptunghiular terminat spre est cu absida altarului, decroșată, cu cinci laturi. Intrarea în biserică se făcea pe latura de vest, în axul bisericii. Un pridvor se întindea pe laturile vest, sud și nord, asemănător cu cel întâlnit la biserica de lemn din Sânmihaiu Almașului, SJ (1778) sau la biserica din Așchileu Mic, CJ (1801). De altfel, acest detaliu, al pridvorului ce se întindea pe cele trei laturi ale bisericii este abordat și de Szinte Gábor în studiul său, el remarcând faptul că și în cazul acestui element arhitectonic, ca și a altora, se poate urmări o evoluție în timp. În acest sens este dat drept exemplu cazul bisericii din Fildu de Mijloc, a cărei pridvor, așa cum am menționat anterior avea o dezvoltare aparte, pe trei laturi. Același autor mai remarcă și faptul că la această biserică, structura interioară reprezenta rezultatul unirii a două elemente esențiale: turnul și corpul bisericii. Primul amintit, turnul – așezat peste pronaos, străpungea acoperișul în patru ape ce proteja naosul și pronaosul. Turnul clopotniță nu se înălța cu mult peste coama acoperișului și avea o galerie deschisă, cu trei deschideri pe fiecare latură, ieșită în afară, cu parapet de scânduri ornamentate în partea inferioară. Aici se aflau adăpostite clopotele, a căror cântec chema credincioșii la slujbe. Era acoperit de o

fleșă înaltă, cu baza octogonală. La fiecare colț al foisorului turnului, putea fi găsit un mic turnuleț, la fel ca și în cazul bisericii din Fildu de Sus. Fleșa turnului se termina cu un bulb, pe care era așezată o cruce. Acoperișul bisericii nu avea o formă unitară, deasupra absidei altarului acesta fiind ușor mai scund. La fel ca și în cazul turnului, în partea de răsărit a coamei acoperișului și deasupra absidei altarului era așezată câte o mică cruce. Din păcate, mutarea bisericii a afectat aspectul inițial al acesteia. În urma mutării și a lucrărilor ulterioare s-a renunțat la înalta fleșă a turnului, aceasta fiind înlocuită de una mult mai modestă ca și înălțime. De asemenea, pridvorul de pe laturile de nord și sud a fost îndepărtat, iar din cei șase stâlpi câți avea pridvorul pe latura de vest au mai rămas doar patru, al doilea și al cincilea fiind eliminați. În timp, pereții au fost tencuiți, acoperișul din șindrilă înlocuit cu unul din tablă, iar pridvorul rămas, îmbrăcat cu scândură.

În ciuda acestor alterări, elementele ce formează butea bisericii au rămas în mare măsură aceleași, fapt pentru care putem obține principalele dimensiuni ale bisericii de lemn. Lățimea ei, măsurată în exterior este de 6,75 m, iar lungimea însumată a pridvorului, naosului și a pronaosului este de aproximativ 10,5 m. Având în vedere momentul edificării acestei biserici, anume începutul secolului XIX, când principala unitate de măsură pentru dimensiunile unui edificiu era stânjenul vienez (1,89 m) - unitate de măsură cunoscută și sub denumirea de „orgie”⁴¹, putem deduce faptul că meșterii, rămași anonimi, au gândit o biserică cu lățimea de aproximativ 3,55 stânjeni și o lungime, fără absida altarului, de cca. 5,5 stânjeni. Cei aproape patru metri ai absidei altarului corespund unei lungimi de 2,09 stânjeni. Retragerea pereților absidei altarului de la pereții naosului sunt în ambele părți de cca. 85 cm. Pridvorul de pe latura de vest are o lățime de aproximativ un metru și de aici se poate ajunge în podul bisericii, cu ajutorul unei scări. Când încă se

Fig. 4. Detaliu uși împărățești, foto: 2012.

Fig. 5. Portalul interior, foto: 2012.

afla în locația inițială, accesul în podul bisericii se făcea prin partea dreaptă a intrării, dar ulterior strămutării bisericii, intrarea în podul bisericii a fost mutată în partea stângă. Dimensiunile acestei biserici (lățime 6,75 m și lungime 14,48 m) o încadrează în categoria celor medii spre mari, caracteristice momentului în care a aceasta a fost edificată.

Spațiul interior era luminat cu ajutorul unor ferestre. Numărul și dimensiunile lor inițiale nu pot fi precizate, căci imaginile păstrate nu oferă asemenea detalii. În noua locație a bisericii, după transformările aduse, regăsim șapte ferestre de dimensiuni diferite împărțite astfel: pe latura de sud a pronaosului regăsim o fereastră (lățime 57 cm și înălțime 69 cm), câte două pe laturile de sud și nord ale naosului (lățimea aprox. 80 cm și înălțimea 100 cm) și două în absida altarului, una pe partea de sud (lățime 59 cm și înălțime 70 cm) și alta pe partea de est (lățime 59 cm și înălțime 59 cm). În ceea ce privește decorul exterior al bisericii, acesta se remarcă prin câteva elemente sculptate. Reținem astfel portalul intrării, masiv, de formă aproape pătrată (înalt de 1,98 m și lat de 1,96 m), alcătuit din trei piese. Cei doi ușori, lați de cca. 50 cm, sunt încheiați în partea superioară de cel de-al treilea element, ce conferă intrării, prin forma sa ușor arcuită, un aspect plăcut. Atât în partea stângă, cât și în partea dreaptă, regăsim ca element decorativ, două canale paralele, de secțiune semicirculară, ce pornesc

din cheia de boltă stilizată ce domină partea superioară a portalului și care coboară până aproape de îmbinarea cu talpa bisericii. La rândul ei, această cheie de boltă, figurată pe portalul intrării este decorată spre marginea ei cu zimți, semicercuri și cercuri și tot aici se afla odată, o cruce pictată. De asemenea se pot observa în colțul din stânga sus al portalului, un început de decorație (posibil de inspirație vegetală) ce pare să nu fi fost finalizată.

Un alt element ce trebuie amintit sunt consolele bisericii. Masive, cu un decor relativ simplu în partea inferioară, acestea aduc în bună măsură cu cele ce încă se pot vedea la biserica de lemn din Sânmihaiu Almașului. De menționat faptul că în cazul bisericii de lemn aduse din Fildu de Mijloc, partea superioară a consolelor a fost retezată, probabil odată cu eliminarea pridvorului de pe laturile de sud și nord.

Interiorul bisericii este compus din cele trei spații consacrate pentru un astfel de edificiu. Cândva un perete despărțitor separa naosul de pronaosul bisericii. Acesta din urmă, lung de cca. 2,68 m și înalt de 2,03 m este tăvănit. Trecerea din pronaos în naosul bisericii se face prin intermediul unei intrări, de asemenea frumos decorate. Naosul bisericii, de formă aproape pătrată (lungimea de 6,19 m și lățimea de 6,29 m) este acoperit de o boltă semicirculară. În partea de vest a naosului, sub boltă, se află un balcon cu acces din podul bisericii. Tot în naos, înălțate pe un mic podium, în stânga și dreapta altarului se aflau cele două strane.

Trecerea în absida altarului se face prin intermediul a trei deschideri, ușile împărătești, probabil contemporane cu biserica închizându-o pe cea din mijloc. Acestea au reprezentat scena Bunei Vestiri, cuprinse în două medalioane, așezate alături, fiecare pe câte-o ușă. Medalioanele, ovale, sunt susținute în planul ușii de un traforaj complex, simetric, cu inspirații vegetale, vopsit în auriu și verde. Un alt mic detaliu decorativ regăsit la trecerile din naos în absida altarului sunt cele din partea superioară a intrărilor, sub forma unei acolade întoarse, ce coboară în mici trepte paralele spre laterale.

Fig. 6. Detaliu portal interior, foto: 2012.

Fig. 7. Biserica de lemn din Câmpenești, adusă din Fildu de Mijloc – după renovare, foto: 2013.

Spațiul absidei altarului cuprinde masa altarului în zona centrală și masa proscomidiei pe perețele din nord. Absida altarului este acoperită de o boltă de secțiune semicirculară a cărei capete se sprijină pe cei doi pereți paraleli ai încăperii. Această mică boltă este închisă de un timpan de scândură și se continuă cu un tavan ce acoperă restul absidei. Cele trei intrări nu se deosebesc prea mult ca și caracteristici. Înalte de aproximativ 1,7 m, intrările diaconești diferă de intrarea împărătească doar prin lățimea lor mai mare (79/80 cm față de 64 cm cât are intrarea împărătească). Elementele iconostasului ce delimitează cele trei intrări au fost decorate cu picturi pe pânză, reprezentând pe Maica Domnului cu pruncul Isus în brațe și pe Domnul Nostru Isus Cristos în dreptul ușilor împărătești și Sf. Nicolae și Sf. Petru în marginile ușilor diaconești. Cele patru imagini amintite, de altfel ca și portretele nu prea reușite ale apostolilor ce împodobeau iconostasul, se remarcă prin influențele apusene ce le caracteriza: prezentarea stigmatelor de la mâinile Mântuitorului, inima cu cruce redată pe pieptul său, mitra și cârja episcopală occidentală cu care este prezentat Sf. Petru, precum și numele apostolilor (ex: Andre, Petru, Bartolome etc.). Din aceeași perioadă trebuie să fie și celelalte picturi pe pânză ce decorau iconostasul: Isus, așezat la mijlocul apostolilor, precum și Sfânta Treime, o pictură de dimensiuni mai mari, cu Isus fiul în partea stângă, cu Tatăl în partea dreaptă și Duhul Sfânt în zona centrală superioară, având la picioare globul pământesc. Este greu de pre-

cizat dacă aceste imagini pictate pe pânză și aplicate pe iconostas au împodobit biserica de lemn încă de pe vremea când era în Fildu de Mijloc sau au fost aplicate după lucrările de renovare întreprinse în perioada interbelică.

Dintre puținele elemente de decor păstrate în interiorul bisericii se remarcă trecerea din pronaos în naos. Și în cazul acesteia, ca și în cazul portalului intrării, partea superioară este ușor curbată. În partea inferioară a ușurilor, spre interior, un decupaj sub forma unui „S” completează ancadramentul. Pe fața dinspre naos, partea de sus este decorată cu o frumoasă rozetă încadrată într-un cerc. Partea superioară a acestei rozete se continuă cu o altă decorație sculptată, sub forma unui trapez răsturnat, interiorul acestuia fiind completat cu linii paralele ce converg spre centrul rozetei. Baza mare a trapezului este decorată cu două rânduri de zimți, cel interior mai mari, iar cel exterior mai mici. Din îmbinarea rozetei și a trapezului, spre stânga și spre dreapta, simetric, se desfășoară motive vegetale, cu vârful rotunjit. Din extremele trapezului, un rând de mici dreptunghiuri paralele mărginește și coboară spre stânga și spre dreapta până aproape de partea inferioară a portalului. Aici, succesiunea se încheie cu mici incizii ce imită cârceii viței de vie. Spre interior, un chenar de o factură barocă, împrumutat din arhitectura urbană, decorează portalul. Delimitând practic un alt plan, chenarul, format din două linii paralele coboară pe mijlocul ușurilor, atât în stânga, cât și în dreapta până deasupra decupajului în formă de „S” amintit anterior, unde iese spre interior. De asemenea, în pronaos, capetele grinzilor care susțin balconul din naos, sunt la rândul lor decorate cu crestături.

În ultimii ani, această biserică a trecut printr-un amplu proces de renovare fiind resfințită în 19 mai 2013 de Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului, IPS Andrei, cu hramul Sfântul Ierarh Nicolae⁴². Cu această ocazie a fost consolidată, s-a îndepărtat tencuiala, vechiul acoperiș de tablă de pe biserică și turn a fost înlocuit cu altul nou, din șindrilă. Tot acum a fost îndepărtat vechiul pridvor de pe latura de vest a bisericii și a fost înlocuit cu altul, nou. Din păcate, cu respectul cuvenit pentru cei ce au contribuit material și spiritual la repararea acestei biserici, trebuie spus că acum s-a pierdut o bună ocazie de a reda acestui edificiu proporțiile și elementele ce au consacrat-o încă din primii ani ai secolului XX. Puteau fi îndepărtate cu această ocazie acele intervenții care au determinat, într-un final neincluderea ei în lista monumentelor istorice.

Dincolo de toate acestea, lucrările de reparare au constituit un bun prilej de a „cunoaște” mai bine această bisericuță mutată, cu mai bine de 90 de ani în urmă, de pe meleagurile sălăjene, completându-se astfel, cu informațiile prezentate, studiile de specialitate dedicate bisericilor de lemn din Sălaj apărute

până în prezent. Nu în ultimul rând, evocarea parcurului acestei biserici de lemn în prima jumătate a secolului XX s-a dorit a fi o exemplificare cât mai fidelă a relației dintre comunitate și probabil, cel mai important edificiu comunitar, biserica, privită prin prisma realităților sociale din acele vremuri. Această biserică de lemn și istoria sa, deopotrivă importante pentru conturarea unei identități locale atât pentru vechiul loc de proveniență, Fildu de Mijloc cât și pentru cel de adopție, Câmpenești, contribuie în aceeași măsură și la consolidarea unuia dintre cele mai distincte elemente de identitate ale Sălajului, anume bisericile sale de lemn.

Bibliografie:

1. Arhiva Arhiepiscopiei Ortodoxe a Vadului, Clujului și Feleacului: Inventare;
2. Arhiva Comisiunii Monumentelor Istorice, secția pentru Transilvania;
3. Arhiva Parohiei Ortodoxe Câmpenești, Cluj;
4. Bogdán, István, Magyarországi Hossz-és földmértékek a XVI.század végéig, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978;
5. Carol, rege al României, Tzigara-Samurcaș, Alexandru, Exposition de l'art du peuple roumain 1925 Genève, L'art du peuple roumain : catalogue de l'exposition de Genève, Musée Rath, 1925, Editura Kundig, Geneva, 1925;
6. Cristache-Panait, Ioana și Daia, Marinel, „Tradiția lemnului pe valea Fildului”, în „Revista Muzeelor și Monumentelor. Monumente Istorice și de Artă”, anul XLVI, nr. 1, 1977;
7. Direcția Județeană Sălaj a Arhivelor Naționale: colecția personală Leontin Ghergariu, Fond Par. Gr. Cat. Fildu de Jos, Fond Par. Gr. Cat. Fildu de Mijloc;
8. Godea, Ioan, Cristache-Panait, Ioana, Monumente Istorice bisericesti din eparhia Oradiei, județele Bihor, Sălaj și Satu-Mare, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Oradiei, Oradea, 1978;
9. Hielscher, Kurt, Rumänien: Landschaft - Bauten - Volksleben, Editura F. A. Brockhaus, Leipzig, 1933;
10. Miron, Greta-Monica, „Biserica Greco-Catolică din Cluj în secolul al XVIII-lea”, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2007;
11. Opriș, Ioan, Protejarea Mărturiilor Cultural-Artistice din Transilvania și Banat după Marea Unire, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988;
12. Porumb, Marius, Dicționar de pictură veche românească din Transilvania, sec. XIII-XVIII, Editura Academiei Române, București, 1998;
13. Sima, Valeriu, Biserici și preoți din raionul Huedin, ediție dactilografată, Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca, Poieni, 1967;
14. Szinte, Gábor, „A Kolozsmegyeyi fatemplomok”, în „Néprajzi Értésítő”, nr. IX (1-2), 1913;
15. Szinte, László, „Erdélyi fatemplomok és haranglábak”, în „Néprajzi Értésítő”, nr. IX (3-4), 1913;
16. Șteiu, Nicolae și Bara, Ștefan, Fildurile – frumusețe, istorie și artă populară. Prezentare monografică, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2007;
17. *** - Curierul Creștin, „Din apostolatul Prea Sfințitului Iuliu”, anul XI, nr. 21 din 1 noiembrie 1929;
18. *** - Curierul Creștin, „Din apostolatul Prea Sfințitului Iuliu”, anul XVI, nr. 18 din 15 septembrie 1934;
19. *** - Curierul Creștin, „Bisericile vechi”, anul V, nr. 16 din 15 august 1923;
20. *** - Răvașul, „Vizitațiunea în protopopiatul Morlăcii”

anul II, nr. 24 din 11 iunie 1904;

21. *** - Șematismul Veneratului Cler al Arhiepiscopiei Metropolitane Greco-Catolice Române de Alba-Iulia și Făgăraș pre anul domnului 1900, Blaj, Tipografia Seminarului Arhiepiscopesc;

22. *** - Tribuna, „Anunț de licitație”, anul XI, nr. 211 din 25 septembrie (8 octombrie) 1907;

23. *** - Unirea Poporului, „Frăție creștinească”, anul XXXIV, nr. 4 din 27 ianuarie 1924;

Note:

* Cercetare finanțată prin proiectul „**Minerva - Cooperare pentru cariera de elită în cercetarea doctorală și post-doctorală**”, cod contract: POSDRU/159/1.5/S/137832, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

** Doctorand în cadrul Institutului de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române - Cluj-Napoca.

¹ Spre sfârșitul anilor '30 ai secolului trecut, arhitectul Alexandru Petit vizita localitatea Fildu de Sus întâlnind încă „case de lemn, cu prispă, acoperiș de șită în pante rezezi, șură, fântână cu cumpănă cioplită” cf. Godea, Ioan, Cristache-Panaite, Ioana, *Monumente Istorice bisericesti din eparhia Oradiei, județele Bihor, Sălaj și Satu-Mare*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Oradiei, Oradea, 1978, p. 317.

² Szinte, Gábor, „A Kolozsmegyey fatemplomok”, în „Néprajzi Értésítő”, nr. IX (1-2), 1913, p. 1-31. și Szinte, László, „Erdélyi fatemplomok és haranglábak”, în „Néprajzi Értésítő”, nr. IX (3-4), 1913, p. 279-285.

³ Carol, rege al României, Tzigara-Samurçaș, Alexandru, *Exposition de l'art du peuple roumain 1925 Genève, L'art du peuple roumain: catalogue de l'exposition de Genève, Musée Rath, 1925*, Editura Kundig, Geneva, 1925.

⁴ Hielscher, Kurt, *Rumänien: Landschaft - Bauten - Volksleben*, Editura F. A. Brockhaus, Leipzig, 1933.

⁵ Anul edificării bisericii de lemn din Fildu de Jos este 1630, cf. Șematismului Veneratului Cler al Arhiepiscopiei Metropolitane Greco-Catolice Române de Alba-Iulia și Făgăraș pre anul domnului 1900, Blaj, Tipografia Seminarului Arhiepiscopesc, p. 412. Același an este indicat și de către Leontin Ghergariu în manuscrisul Biserici de lemn din Sălaj, aflat în colecția personală Leontin Ghergariu din cadrul Direcției Județene Sălaj a Arhivelor Naționale (actul nr. 11 din 1976).

⁶ Porumb, Marius, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania, sec. XIII-XVIII*, Editura Academiei Române, București, 1998, p. 60.

⁷ Direcția Județeană Sălaj a Arhivelor Naționale - Fond Par. Gr.-Cat. Fildu de Jos nr. 4 (1869 - 1930) f. 8.

⁸ Șteiu, Nicolae și Bara, Ștefan, *Fildurile - frumusețe, istorie și artă populară. Prezentare monografică*, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2007, p. 83.

⁹ Direcția Județeană Sălaj a Arhivelor Naționale - Fond Par. Gr.-Cat. Fildu de Jos nr. 4 (1869 - 1930) f. 12-13v.

¹⁰ Cristache-Panaite, Ioana și Daia, Marinela, „Tradiția lemnului pe valea Fildului”, în „Revista Muzeelor și Monumentelor. Monumente Istorice și de Artă”, anul XLVI, nr. 1, 1977, p. 71.

¹¹ Direcția Județeană Sălaj a Arhivelor Naționale - Fond Par. Gr.-Cat. Fildu de Mijloc nr. 10 (1891 - 1948) f. 4; de precizat că în articolul lui Szinte Gábor anul edificării bisericii este 1818 cf. „A Kolozsmegyey fatemplomok”, în „Néprajzi Értésítő”, nr. IX (1-2), 1913, pp. 1-31.

¹² Sima, Valeriu, *Biserici și preoți din raionul Huedin*, ediție dactilografiată, Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca, Poieni, 1967, p. 12.

¹³ Miron, Greta-Monica, „*Biserica Greco-Catolică din Cluj în secolul al XVIII-lea*”, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2007, p. 26.

¹⁴ Șematismul veneratului cler al Arhiepiscopiei Metropolitane

Greco-Catolice Române de Alba-Iulia și Făgăraș pre anul Domnului 1900 de la sânta unire 200, Tipografia Seminarului Arhiepiscopesc, Blaj, 1900, p. 412.

¹⁵ Direcția Județeană Sălaj a Arhivelor Naționale - Fond Par. Gr.-Cat. Fildu de Mijloc, Dos. nr. 10 (1891-1948) f. 2-3.

¹⁶ Șematismul veneratului cler al Arhiepiscopiei Metropolitane Greco-Catolice Române de Alba-Iulia și Făgăraș pre anul Domnului 1900 de la sânta unire 200, Tipografia Seminarului Arhiepiscopesc, Blaj, 1900, p. 412;

¹⁷ Răvașul, *Vizitațiunea în protopopiatul Morlăcii*, anul II, nr. 24 din 11 iunie 1904, Cluj, pp. 102-103.

¹⁸ Tribuna, *Anunț de licitație*, anul XI, nr. 211 din 25 septembrie (8 octombrie) 1907, Arad, p. 7.

¹⁹ Sima, Valeriu, *op.cit.*, pp. 48-49.

²⁰ Curierul Creștin, *Din apostolatul Prea Sfințitului Iuliu*, anul XI, nr. 21 din 1 noiembrie 1929, Cluj, p. 177.

²¹ Șteiu, Nicolae și Bara, Ștefan, *Fildurile - frumusețe, istorie și artă populară. Prezentare monografică*, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2007, p. 81.

²² Curierul Creștin, *Din apostolatul Prea Sfințitului Iuliu*, anul XI, nr. 21 din 1 noiembrie 1929, Cluj, p. 177.

²³ Sima, Valeriu, *op.cit.*, pp. 48-49.

²⁴ Curierul Creștin, *Din apostolatul Prea Sfințitului Iuliu*, anul XI, nr. 21 din 1 noiembrie 1929, Cluj, p. 177.

²⁵ Curierul Creștin, *Din apostolatul Prea Sfințitului Iuliu*, anul XVI, nr. 18 din 15 septembrie 1934, Cluj, p. 168.

²⁶ Direcția Județeană Sălaj a Arhivelor Naționale - Fond Par. Gr.-Cat. Fildu de Mijloc nr. 10 (1891 - 1948) f. 11.

²⁷ Direcția Județeană Sălaj a Arhivelor Naționale - Fond Par. Gr.-Cat. Fildu de Mijloc nr. 10 (1891 - 1948) f. 14.

²⁸ Curierul Creștin, *Bisericile vechi*, nr. 16 din 15 august 1923, Gherla, pp. 92-93.

²⁹ Actualmente localitatea se numește Câmpenești.

³⁰ Actualmente localitatea se numește Feiurdeni.

³¹ Unirea Poporului, *Frăție creștinească*, nr. 4 din 27 ianuarie 1924, Blaj, p. 1.

³² Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Clujului și Feleacului, Inventare, parohia Feiurdeni, filia Câmpenești, *Scurt Istoric al Bisericii din Câmpenești*, doc. din 21 decembrie 1954.

³³ Unirea Poporului, *Frăție creștinească*, nr. 4 din 27 ianuarie 1924, Blaj, p. 1.

³⁴ Arhiva parohiei Câmpenești, *Scurt Istoric al Bisericii*, doc. din 15 februarie 1967.

³⁵ Oprîș, Ioan, *Protejarea Mărturiilor Cultural-Artistice din Transilvania și Banat după Marea Unire*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p. 148.

³⁶ Arhiva Comisiunii Monumentelor Istorice, secția pentru Transilvania, cota C3/767, doc. din 08.10.1923.

³⁷ Arhiva Comisiunii Monumentelor Istorice, secția pentru Transilvania, doc. C3/793, proces verbal nr. 9 din 08.12.1924.

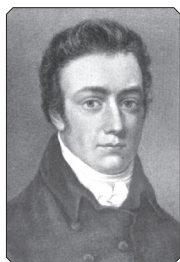
³⁸ Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Clujului și Feleacului, Inventare, parohia Feiurdeni, filia Câmpenești, *Scurt Istoric al Bisericii din Câmpenești*, doc. din 21 decembrie 1954.

³⁹ Arhiva parohiei Câmpenești, *Scurt Istoric al Bisericii*, doc. din 15 februarie 1967.

⁴⁰ O imagine de ansamblu a bisericii, văzută din sud-vest, poate fi găsită în articolul lui Szinte, Gábor, „A Kolozsmegyey fatemplomok” la p. 26. O schiță a bisericii, văzută din nord-est poate fi regăsită în studiul lui Szinte, László, „Erdélyi fatemplomok és haranglábak”, p. 284. Cele două lucrări au fost publicate în „Néprajzi Értésítő”, nr. IX (3-4), 1913. O altă imagine a bisericii este cea păstrată în cadrul arhivei Alexandru Tzigara-Samurçaș, prezentată anterior.

⁴¹ Bogdán, István, *Magyarországi Hossz-és földmértékek a XVI.század végéig*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978, p. 87.

⁴² <http://www.mitropolia-clujului.ro/actualitate/91-ips-andrei-a-sfintit-biserica-din-satul-clujean->

Din lirica engleză

Samuel Taylor Coleridge (1772–1834)

Kubla Khan

In Xanadu did Kubla Khan
A stately pleasure-dome decree:
Where Alph, the sacred river, ran
Through caverns measureless to man
Down to a sunless sea.
So twice five miles of fertile ground
With walls and towers were girdled
round:
And there were gardens bright with
sinuous rills
Where blossom'd many an incense-bea-
ring tree;
And here were forests ancient as the
hills,
Enfolding sunny spots of greenery.

But O, that deep romantic chasm which
slanted
Down the green hill athwart a cedarn
cover!
A savage place! as holy and enchanted
As e'er beneath a waning moon was
haunted
By woman wailing for her demon-lover!
And from this chasm, with ceaseless
turmoil seething,
As if this earth in fast thick pants were
breathing,
A mighty fountain momentarily was
forced;
Amid whose swift half-intermitted
burst
Huge fragments vaulted like rebound-
ing hail,
Or chaffy grain beneath the thresher's
flail:
And, mid these dancing rocks at once
and ever
It flung up momentarily the sacred river.
Five miles meandering with a mazy
motion
Through wood and dale the sacred river
ran,
Then reach'd the caverns measureless
to man,
And sank in tumult to a lifeless ocean:
And, mid this tumult Kubla heard from
far
Ancestral voices prophesying war!

The shadow of the dome of pleasure
Floated midway on the waves;
Where was heard the mingled measure
From the fountain and the caves.
It was a miracle of rare device,
A sunny pleasure-dome with caves of ice!

A damsel with a dulcimer
In a vision once I saw:
It was an Abyssinian maid,
And on her dulcimer she play'd,
Singing of Mount Abora.
Could I revive within me,
Her symphony and song,
To such a deep delight 'twould win me,
That with music loud and long,
I would build that dome in air,
That sunny dome! those caves of ice!
And all who heard should see them
there,
And all should cry, Beware! Beware!
His flashing eyes, his floating hair!
Weave a circle round him thrice,
And close your eyes with holy dread,
For he on honey-dew hath fed,
And drunk the milk of Paradise.

Kubla Khan

În Xanadu, Kubla Khan cerea
Un dom al plăcerii veșnice, îndată:
Unde Alph, râul sacru, curgea,
Prin peșteri ce omul nu le străbătea,
Jos în marea întunecată.
Zece mile-mprejur, câmpul mănos,
Lucitoarea grădină, pe-un mal sinuos,
Parfumata livadă cu pomi înfloriți,
De ziduri și turnuri era-nconjurată:
Acolo, străvechii codri-nverziti
Străjuiau câmpia de soare luminată.

Dar ah! acel hău, adânc, romantic
Se deschidea sub pajiștea de
cedri-nvăluită
Un loc sacru, vrăjit, atâta de sălbatic
Bântuit de luna-n ultimul pătrar,
noptatic
În bocetul unei doamne, de-un demon
iubită!

Din hău, din tumultul veșnic suflător,
Din acest pământ, cu vajnicul torent
clocotitor,
Se ridică o fântână, grabnic:
Valuri mai line, nu așa năvalnic,
Aruncă pietroaie, asemeni unei grindine
de vară,
Ca niște boabe din sita cea de moară:
De-atunci, dansul pietrelor nu lasă cale
Râului sacru înspre vale.
Cinci mile, unduind, într-o mișcare-n
labirint
Prin codri și vâlcele râul sacru curgea,
Prin peșteri ce omul nu le străbătea,
Scufundându-se-n ocean, mort,
mugind.
Înăuntrul tumultului Kubla auzi-n
depărtare
Voci strămoșești rostind a războiului
chemare.
Umbra domului fericirii
Plutea-n mijlocul valurilor;
Unde se-auzea cântul unirii,
Al fântânii și al peșterilor.
Ce minune nemaiauzită,
Domul cu peșteri de gheață, din
țara-nSORITĂ!
Privii o domniță cu chimval
O viziune avui:
Era o fecioară din Abisinia,
Iar în chimval fu melodia,
Despre Muntele Abora.
De mi-aș aduce aminte oare
Ce cântec și armonie
Îmi umplu sufletul cu-adâncă desfătare,
C-un cânt duios, plin de tărie
Un dom în aer aș crea:
Acel dom însorit! Acele peșteri de
gheață!
Și toți ascultătorii l-ar vedea:
Și-ar striga: Păzea! Păzea!
Părul unduia, ochiul scânteia!
Țes aura-ntreit în ceață;
Și-nchide ochii de mirare
Că miere și mană are de mâncare
Și bea lapte pătruns de-a Raiului
dulceață!

Traducere de Victor CIOBAN

Cronica discului

Faith No More - *Sol Invictus*

Daniel MUREȘAN

Am trăit să o văd și pe asta! Un nou album de studio Faith No More. După superbul *Angel Dust* din 1992, am tot așteptat o revenire a americanilor. Prin 2009, trupa a avut o reunire neașteptată, soldată cu un turneu grandios în Europa și Australia. A fost chiar și un *Ultimate Greatest Hits Collection*. Urmează câteva concerte răzlețe în America și Europa, dar totul se stinge. Nimeni nu se aștepta la această revenire în forță.

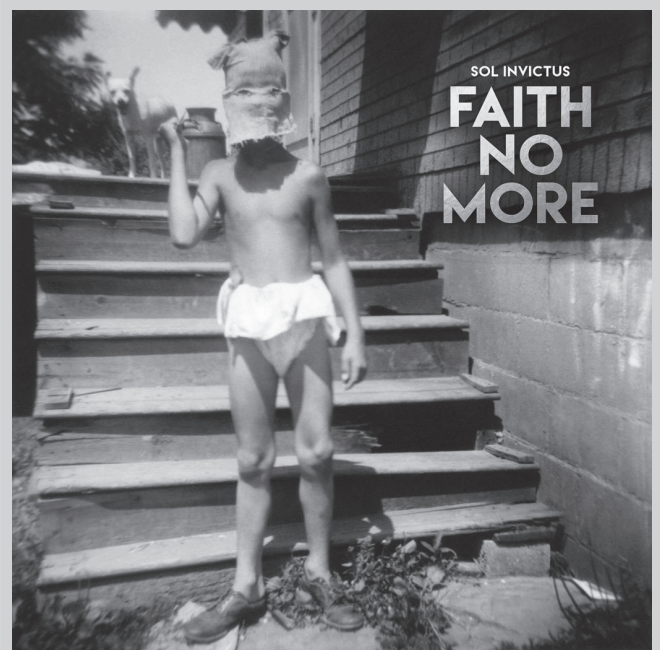
Fanii credeau că Faith No More a ars repede și atât. *Sol Invictus* dovedește contrariul. Este o eliberare de metal fără convenții și șlefuiți inutile. Patton începe cu o voce hibridă, fără ceva spectaculos, dar își pune în evidență octavele imediat. Acea voce inconfundabilă, ce a încântat scena rock de la începutul anilor '90. *Superhero* este piesa în care chitarele au o vigoare nebănuită, urmate îndeaproape de clapa magnifică a lui Bottum. O bucurie întreruptă doar de splendoarea vocii, amintindu-ne de trupa de odinioară. Pe *Sunny Side Up* avem o introspecție funky, cu un bass ce ajunge să erupă în „îndrăcitul” rock. Patton face din nou un regal pe *Cone of Shame*, deși piesa este una experimentală, așa zice eu, aici găsim explozii instrumentale și vocale uimitoare. Gata cu analiza, vă las să descoperiți voi frumusețea celorlalte piese, să savurați amestecul de stiluri marca Faith No More.

Pe măsură ce ascult albumul, mulțumesc lui Dumnezeu că Faith No More s-a întors din morți. A fost așteptare, nedumerire, la un moment dat chiar reducere. În urmă cu ani trupa era un plictis uriaș, o încercare iluzorie și perseverență de a ordona o măreață dezordine, un dezastruos eșec. Trebuie să iubești mult și să fii egoist stoinic pentru a nu mai avea nimic în muzică. Trupa nu a vrut să își savureze cu demnitate înfrângerea, a ridicat capul, a strâns din dinți și a rezultat o creație de o modernitate șocantă, ce are darul de a incita la reflecție: oare noi cum ne trăim propria existență într-o lume necunoscută? Sau universul anost este cunoscut prin forța minții?

Producător - Billy Gould
Mixaje - Matt Wallace
The Verve Music Group 2015

Componentă Faith No More:

- Mike Bordin – baterie
- Roddy Bottum – clape, voce
- Billy Gould – bass
- Jon Hudson – chitară
- Mike Patton – voce

Tracklist

1. Sol Invictus (Gould, Patton) 2.37
2. Superhero (Bordin, Gould, Patton) 5.15
3. Sunny Side Up (Gould, Patton) 2.59
4. Separation Anxiety (Bordin, Gould, Patton) 3.44
5. Cone of Shame (Gould, Patton) 4.40
6. Rise of the Fall (Gould, Patton) 4.09
7. Black Friday (Bordin, Gould, Patton) 3.19
8. Motherfucker (Bottum, Patton) 3.33
9. Matador (Gould, Patton) 6.09

Discografie

Studio albums

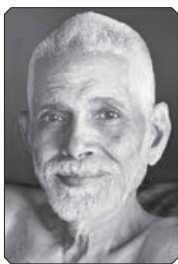
- 1985: We Care a Lot
- 1987: Introduce Yourself
- 1989: The Real Thing
- 1992: Angel Dust
- 1995: King for a Day... Fool for a Lifetime
- 1997: Album of the Year
- 2015: Sol Invictus

Live albums

- 1991: Live at the Brixton Academy

DVD

- 2006: You Fat Bastards/Who Cares a Lot

Învățătura lui Śrī Rāmāna Mahārshi* (I)

1. – Un sannyāsin¹: *Cum se poate înțelege că lumea este Brahman?*

M.: Dacă viziunea voastră devine cea a înțelepciunii, veți afla că lumea este Brahman. Dacă nu-l cunoașteți pe Brahman, cum să știți că El pătrunde totul?

2. – Discipolul (D.): *Ce este percepția?*

Maestrul (M.): Percepțiile participă la starea în care se găsesc, oricare ar fi aceasta. În starea de veghe (*jāgrat*), corpul grosier percepe numele și formele grosiere. În starea de vis (*svapna*), corpul mental percepe creațiile mentale sub multiplele lor nume și forme. În starea de somn profund, fără vise (*susupti*), identificarea cu trupul dispăre, prin urmare nu mai există percepții. La fel, în starea transcendentă, identitatea cu Brahman pune omul în armonie cu toate lucrurile, nemaifiind nimic altceva decât Sinele.

3. – D. *Ce este fericirea?*

M.: Dacă un om își închipuie că fericirea sa depinde de cauze exterioare și de ceea ce posedă, înseamnă că fericirea lui va crește când va posedea mai mult și va descrește proporțional cu diminuarea acestor posesiuni. În consecință, dacă nu posedă nimic, fericirea sa va fi redusă la zero. Or, așa se întâmplă în fapt? Asta experimentează omul?

În somnul profund, omul nu posedă nimic, nici măcar propriul corp. Și în loc să fie nefericit, e pe deplin mulțumit. Toți ne dorim să dormim profund. Concluzia? Fericirea îi este inerentă omului și ea nu rezultă din cauze exterioare. Pentru a deschide marile rezervoare ale fericirii depline, e necesar să se realizeze Sinele.

4. – D.: *Cum puteți să spuneți că inima este în dreapta, pe când biologia o situează în stânga?*

M.: Au dreptate: inima fizică este în stânga. Însă inima despre care vorbesc eu, nu este fizică și se află în dreapta. Am experiența ei și nu trebuie să mi-o confirme nimeni. Totuși, puteți găsi confirmarea sa într-o lucrare de medicină ayurvedică scrisă în limba malayalam², de asemenea în Sītā Upaniṣad.

5. – D.: *Cum împiedicăm lipsa de atenție a mentalului?*

M.: Când vedeți obiectele, vă uitați Sinele. Rămâneți în Sine și nu veți mai vedea lumea obiectivă.

6. – D.: *În ultimul verset din Dakṣināmurti Aṣṭakam se vorbește de omnipotență (īṣvaratva): dă aceasta și puteri oculte (siddhi)?*

M.: Realizați mai întâi omnipotența și veți vedea.

7. – D.: *Îmi folosește la ceva să repet mantră pe care le-am reținut ocazional?*

M.: Nu. Trebuie mai întâi să fi primit inițierea.

8. – D.: *De ce spun Scripturile că înțeleptul este ca un copil?*

M.: Într-un sens, înțeleptul (*jñānin*) seamănă cu

un copil. Necazurile nu-l afectează pe copil decât pe durata lor. După ce încetează, nu se mai gândește la ele. Prin urmare, acestea nu lasă în copil nicio urmă și nu-l afectează mental. La fel e și cu înțeleptul.

9. – D.: *Cum strunim mentalul?*

M.: Strunind suflul, fără ajutorul nimănui, vă veți struni mentalul. Ori, altfel, mentalul va fi strunit în prezența unei puteri superioare și atunci apare dorința de a fi împreună cu înțelepții (*satsanga*).

10. – D.: *Karma are sfârșit?*

M.: Fiecare karma poartă în sine germenii propriei distrugerii.

11. – D.: *Spuneți-mi ceva.*

M.: Ce vreți să știți?

D.: *Nu știu nimic și aș vrea să-mi spuneți ceva.*

M.: Știți că nu știți nimic. Găsiți ce este această cunoaștere: iată eliberarea (*mukti*).

12. – D.: *E necesar un învățător (guru) pentru a ajunge la realizare?*

M.: Realizarea este rezultatul bunăvoinei învățătorului, în mult mai mare măsură decât al lecturilor, meditațiilor și al celor învățate: acestea nu sunt decât accesorii. Bunăvoia învățătorului este cauza primordială și esențială.

D.: *Care sunt piedicile în calea realizării Sinelui?*

M.: Deprinderile mentalului (*vāsanās*).

D.: *Cum pot fi surmontate?*

M.: Realizând Sinele.

D.: *E un cerc vicios.*

M.: Ego-ul provoacă aceste dificultăți, creează obstacole și apoi suferă de perplexitatea ce dă naștere unor paradoxuri aparente. Căutați cine pune întrebările și veți găsi Sinele.

D.: *Ce poate ajuta în atingerea realizării?*

M.: Învățăturile Scripturilor și sufletele care au ajuns la realizare.

D.: *Cât timp e necesar pentru a atinge realizarea?*

M.: De ce vreți să știți asta?

D.: *Pentru a avea o speranță.*

M.: Chiar această dorință este un obstacol. Sinele este mereu prezent. Nimic nu există în afara lui. Aflați Sinele, iar dorințele și îndoilele vor dispărea. Acest Sine este Martorul în cele trei stări: de veghe, de vis și de somn fără vise. Aceste trei stări țin de ego. Sinele transcende ego-ul. Nu existați atunci când dormiți? Știți atunci când dormiți și că nu aveți cunoștință de lume? Doar în starea de veghe spuneți că ați fost inconștient în timpul somnului. Conștiința voastră e aceeași și când dormiți și când sunteți treaz. Dacă știți ce este această conștiință în starea de veghe, veți cunoaște conștiința care e Martorul în cele trei stări. Poate fi găsită căutând conștiința așa cum era în timpul somnului.

D.: *În cazul ăsta, trebuie să dorm.*

M.: Nicio problemă.

D.: Dar e vorba de un gol.

M.: De ce e un gol? Căutați. Nu puteți niciodată să vă autonegați. Sinele este prezent totdeauna și subzistă în cele trei stări.

D.: Ar trebui să dorm și în același timp să fiu conștient?

M.: Da. Faptul de a fi conștient este starea de veghe. Prin urmare, aceasta nu va mai fi o stare de somn, ci un somn treaz. Dacă vă veți lăsa dus de gânduri, veți fi aruncat într-un labirint fără sfârșit.

D.: Trebuie să urc la sursa gândurilor?

M.: Exact. Astfel, gândurile se vor risipi și va rămâne doar Sinele. De fapt, pentru Sine nu există nici interior, nici exterior. Acestea sunt proiecții ale ego-ului. Sinele este pur și absolut.

D.: Nu înțeleg asta decât în mod abstract. Intelectul nu poate ajuta la realizare?

M.: Ba da, până la un anumit punct. Însă trebuie să țițineți seama că Sinele transcende intelectul, care trebuie să dispară și el pentru a atinge Sinele.

D.: Realizarea mea va folosi și altuia?

M.: Cu siguranță. E cel mai minunat mod de a-ți ajuta aproapele. Însă nu mai există aproape! Ființa realizată, într-adevăr, vede Sinele, la fel ca un aurar ce evaluează cantitatea de aur conținută în diverse bijuterii. Formele apar doar atunci când vă identificați cu trupul. Dar când îl transcendeți, celelalte corpuri vor dispărea simultan cu conștiința corpului vostru.

D.: E valabil și pentru arbori, plante etc.?

M.: Se află vreo existență în afara Sinelui? Găsiți-o. Credeți că o vedeți. Dar acest gând este proiectat de ego-ul vostru. Căutați-i proveniența. Gândurile vor înceta să apară și nu va mai rămâne decât Sinele.

D.: Teoretic, înțeleg. Dar gândurile sunt încă aici.

M.: Da, e ca la cinema. Lumina este proiectată pe ecran și umbrele ce se perindă impresionează spectatorii ca o piesă de teatru. Și ar fi la fel dacă pe ecran s-ar proiecta spectatorii. Cel ce vede și cel ce este văzut vor fi amândoi pe ecran. Aplicați asta la voi înșivă. Voi sunteți ecranul, Sinele a creat ego-ul, iar ego-ul are formațiunile sale de gândire ce se manifestă ca lume, arbori, plante etc., despre care vorbeați. În realitate, toate astea nu sunt altceva decât Sine. Dacă sunteți Sinele, veți afla Sinele în toate, pretutindeni și întotdeauna. Nu există nimic altceva decât Sinele.

D.: Înțeleg, dar încă doar teoretic. Și totuși răspunsurile voastre sunt atât de frumoase, simple și convingătoare.

M.: Chiar gândul că „eu nu înțeleg” este o piedică. În realitate, singur Sinele există.

13. – D.: Ce semnificație are următorul pasaj din Upanișad: „*Brahman (Spiritul suprem) este mai subtil decât cel mai subtil și mai mare decât cel mai mare*”?

M.: Structura atomului a fost descoperită de mental, deci mentalul este mai subtil decât atomul. Ceea ce este îndărătul mentalului, adică sufletul individual, e mai subtil decât mentalul. Sfântul tamil Manikkavāchakar spunea că, dacă fiecare dintre firele de praf ce dansează într-o rază de lumină reprezintă un univers, lumina soarelui, în întregul ei, reprezintă Ființa supremă.

14. – Evans-Wenz³: *E admisibil să se omoare tigrii și căprioare pentru a sta pe pieile lor în poziții de yoga (āsana)?*

M.: Mentalul este tigru sau căprioara?

D.: Dacă totul este iluzie, nimic nu împiedică să fie suprimate vieți?

M.: Cine este victima acestei iluzii? Găsiți-o! De fapt, fiecare dintre noi este un „asasin al Sinelui” (*ātman*) în fiecare moment al vieții sale.

D.: Care este cea mai bună postură (*āsana*)?

M.: Nu importă care; poate fi *sukha-āsana*, postura așezată, așadar cea a lui Buddha în semi-poziția lotusului. Însă oricum, problema *āsanelor* nu prezintă nicio importanță atunci când e urmată *jnāna*, calea cunoașterii.

D.: Postura aleasă este un indiciu al temperamentului?

M.: Da.

D.: Care sunt proprietățile și efectele diferitelor piei de tigru, oaie, căprioară etc.?

M.: Unii au descoperit aceste proprietăți și le-au descris în cărți de yoga. Aceste piei de animale pot fi conductoare sau neconductoare de magnetism etc. Însă toate aceste detalii sunt lipsite de importanță pentru calea cunoașterii (*jnāna-yoga*). *Āsana* sau postura înseamnă, în mod real, a te așeza ferm în Sine. Ea este pur interioară. Toate celelalte descrieri ale *āsanelor* privesc posturile exterioare.

D.: Care este cel mai bun moment al zilei pentru a medita?

M.: Ce înseamnă un moment? Ce este timpul?

D.: Spuneți-mi.

M.: Timpul nu este decât o idee. De fapt, nu există decât realitatea. Ceea ce gândiți despre ea, se manifestă ca atare. Dacă o numiți timp, ea va fi timpul. Dacă o numiți existență, ea va fi existența ș.a.m.d. După ce ați dat numele de timp realității, ați divizat acest timp în zile, nopți, ani, luni, ore, minute etc. Timpul nu are nicio importanță când urmăm calea cunoașterii. Însă pentru începători, unele din aceste reguli și discipline sunt bune.

D.: Ce este *jnāna-marga* (calea cunoașterii)?

M.: Concentrarea mentală este, într-un anumit sens, comună celor două căi: a cunoașterii și a yogăi. Yoga aspiră la unirea individualului cu universalul, cu realitatea. Această realitate nu poate fi nouă. Ea trebuie deja să existe, ea există chiar acum. În consecință, calea cunoașterii caută să știe cum a putut surveni separația (*viyoga*). Dacă există separație, ea nu poate fi decât a realității.

D.: Ce este iluzia?

M.: Cine este victima iluziei? Găsiți-l. Atunci iluzia va dispărea. Cei mai mulți caută să știe ce este iluzia, neinteresându-i cine îi este victimă. E stupid. Iluzia este exterioară Sinelui și necunoscută, pe când căutătorul este înlăuntrul Sinelui și cunoscut. Căutați mai degrabă ceea ce vă este apropiat, intim, în loc să porniți în căutarea a ceea ce e îndepărtat și necunoscut.

D.: Recomandă Mahārshi posturi particulare pentru europeni?

M.: Ele pot fi recomandate în anumite cazuri. Totuși, e bine să se înțeleagă limpede că meditația nu e afectată de absența *āsanelor*, a unui orar stabilit sau a altor condiții accesorii.

(...)

Traducere de Daniel HOBLEA

^{*} Din volumul *L'enseignement de Ramana Maharshi* (Albin Michel, Paris, 1972); despre Śrī Rāmāna Mahārshi, vezi, de pildă, Jacques Brosse, *Maestrii spirituali*, trad. de Liana Repeșteanu, Ed. Albatros, București, 1992. Notele textului prezentei traduceri (din care vom da aici doar fragmente) ne aparțin - n.tr.

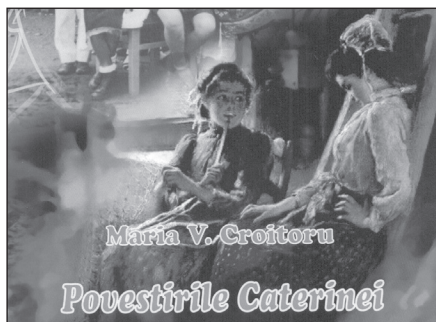
¹ Derivat din sanscr. *sannyāsa*: monahism; renunțare.

² Limbă dravidiană, înrudită cu tamil, vorbită cu precădere în statul indian Kerala.

³ Scriitor și antropolog american (1878-1965), care a pus bazele studiului budismului tibetan. Cunoscut, în special, ca traducător al *Cărții tibetane a morților* (*Bardo Thödol*).

Malaxorul de iunie

■ Cu sprijinul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj (CCAJS), a apărut volumul **Mariei V.**

Croitoru, Povestirile Caterinei (Editura Singur, Târgoviște, 2015). Autoarea este o veche colaboratoare a CCAJS, publicând împreună cu soțul ei, Grigorie M. Croitoru, în Colecția „Ethnos” a Editurii Caiete Silvane, următoarele cărți: *Pe unde umblă doru – folclor literar din satul Aluniș* (2004); *Nume de oameni, nume de animale, nume de locuri în satul Aluniș* (2005); *Preotești – un sat pe cale de dispariție (Monografie sentimentală)* – 2006; *Obiceiul de a chiui și chiuiturile din satul Aluniș, județul Sălaj* (2007); *Meșteșug și artă populară în satul Aluniș (Text și fotografii ilustrative)* – 2008; *Din folclorul copiilor și al tinerilor din Aluniș* (2008); *Din datinile, eresurile și practicile magice ale alunișenilor* (2010); *Glosar de cuvinte regionale aparținând graiului vorbit în satul Aluniș* (2011); *Obiceiul de a colinda și colindele din satul Aluniș*, în colaborare cu Editura Eikon din Cluj-Napoca (2013).

■ **Ioan Abrudan, „Carte de suflet” pentru Zimbor și zimboreni**, Ed. Caiete Silvane, Ed. Ecou Transilvan, Zalău – Cluj-Napoca, 2015.

„Profesorul Ioan Abrudan realizează în cartea de față o remarcabilă radiografie spirituală și socială a satului său natal, Zimbor, situat în mândrul ținut al Sălajului... Preluând, mai degrabă cu sufletul, informația despre oameni și locuri, și integrând-o cu documentația argumentativă scrisă, autorul pune în lumină întregul spectru al vieții rurale, de la naștere și până la moarte, mai cu seamă cel din ultima jumătate de secol, care a marcat, profund și ireversibil, «trezirea» autorului pe ulițele satului în care a văzut lumina zilei” (din Prefața prof. univ. emerit dr. Vasile Surd). Alte volume scrise de Ioan Abrudan: *Dealurile Sălajului* (Ed. Caiete Silvane, 2004), *Geografie și geografii* (în colab. cu I. Daroczi, 2007); *Ghidul ariilor naturale protejate din județul Sălaj*, Ed. Școala Noastră, Zalău, 2008 (în colab. cu Aurel Medve). Profesorul Abrudan este autor și coautor al multor articole, studii și manuale de geografie.

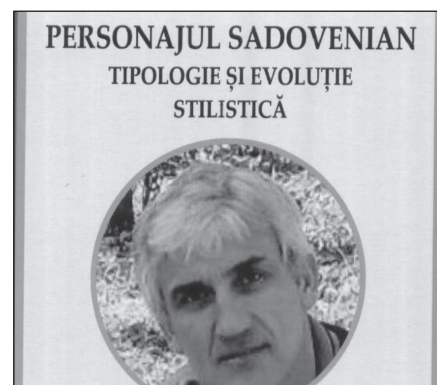
■ **Gheorghe Mocuța, Literatura vestului apropiat. Dicționar biobibliografic al membrilor Uniunii Scriitorilor din România, filiala Arad**, Ed. Mirador, Arad, 2014.

Titlul spune totul despre acest volum. Din *Cuvântul înainte* al lui Vasile Dan, președintele Filialei din Arad a U.S.R., aflăm că, filiala pe care o „păstorește”: „(...) s-a înființat în 24 iunie 1994, în prezența președintelui U.S.R., criticul

literar Laurențiu Ulici, urmare a voinței libere a scriitorilor rezidenți în Arad, Deva, Hunedoara și Oradea”, această filială numărând, în 2014, 58 de membri. Acest dicționar – alcătuit și structurat „ca la carte” – cuprinde referințe despre datele biobibliografice ale unui număr de 78 de scriitori și o selecție din „aprecierile critice” (sintagmă ce pare un contasens, dar nu e) referitoare la cărțile lor.

■ **Constantin Cristian Bleotu, Personajul sadovenian – tipologie și evoluție stilistică**, Ed. Tipo Moldova, Iași, 2014, Colecția „Opera Omnia – publicistică și eseu contemporan”.

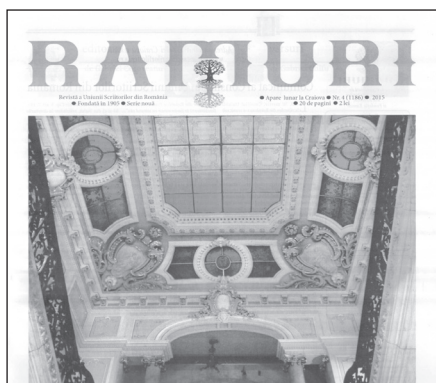
Din prefața lui Vasile Spiridon, intitulată „Portrete în mișcare”: „În întreprinderea dificilă, de anduranță, pe care ne-o propune, autorul studiului *Personajul sadovenian – tipologie și evoluție stilistică*, se acomodează cu ușurință vastele teritorii ale geografiei literare sadoveniene, atmosferei textelor studiate și descifrează din interior caracteristicile personajelor, netrăgând aprioric nicio graniță între aspecte ținând de cronologie, de tipologie și de evoluție stilistică. Constantin Cristian Bleotu face dovada clarității și maturității sale critice în mânăuirea metodologiei alese pentru a cartografia minuțios, exact umanitatea ce se mișcă în vasta arhitectură a operei lui Mihail Sadoveanu”.

■ Viața Românească, Nr. 1-2/ 2015.

La începutul acestui număr, apare un fragment din publicistica lui Eminescu, din care cităm: „Toată mizeria noastră publică o îmbrăcăm în formele poleite ale unei civilizații calpe, precipitarea noastră spre fundul râului o numim progres, fierberea unor elemente necurate și lupta lor cu elementele ce au mai rămas încă sănătoase în țară se numește politică. Acela ce cutează a se revolta față cu această stare de lucruri, acela care îndrăznește să arate că formele poleite învelesc un trup putred, că progresul nostru ne duce la pierzare, că elementele sănătoase trebuie să se conjure și să facă o luptă supremă pentru mântuirea acestei țări, este denunțat opiniei publice de către negustorii de principii, ca barbar, ca antinațional, ca reacționar”. Eminescu... eternul nostru contemporan...

■ Ramuri, Nr. 4 (1186)/2015.

Din cuprinsul revistei craiovene: *Muzele caracudei* – editorial de Gabriel Coșoveanu; pagini de jurnal: Gabriel Dimiseanu și Gheorghe Grigurcu; *Două modele mai mult decât literare* – Adrian Popes-

cu; *Gesticulez, deci exist* – Nicolae Prelipceanu; *Un vizionarism trivalent* – Gabriel Nedelea (despre poezia lui Gabriel Chifu); *Tristețea devenită dans* – Vinicius de Moraes (poeme traduse din portugheză și prezentate de Dinu Flămând)...

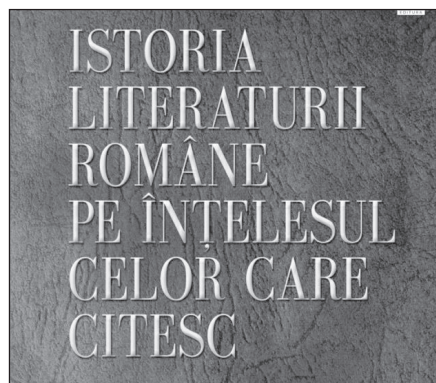
■ Convorbiri Literare, Nr. 4 (232)/ 2015.

Acest număr marchează 20 de ani de apariție a actualei serii a prestigioasei reviste ieșene, un amplu text fiindu-i dedicat acestei aniversări de Cassian Maria Spiridon, redactorul șef al *Convorbirilor*...

(D.H.)

■ După *Istoria critică a literaturii române*, apărută în 2008, Nicolae Manolescu publică, la *Paralela 45*, *Istoria literaturii române pe înțelesul celor care citesc*.

Mărturisirea regăsită în textul de pe coperta IV nu vizează doar stabilirea publicului-țintă, a semnificației titlului, ci și poziția (dureros de critică) față de locul literaturii în școală și dincolo de băncile școlii: „Această carte se adresează tuturor copiilor și copiilor lor. Odată ieșiți de pe băncile

școlii, puțini sunt cei care mai țin o carte în mână. (...) Nici profesorii de română nu se omoară cu cititul. Și nu de azi, de ieri. (...) Când s-a schimbat programa de literatură pentru liceu și au apărut manualele alternative, cea mai mare îngrijorare a dascălilor de română știți care a fost? Că sunt obligați să citească opere care nu fuseseră în programa dinainte”. No comment...

■ O imagine cât se poate de completă a prozei contemporane oferă Irina Petraș în volumul *Oglinda și drumul. Prozatori contemporani*. (Editura Cartea Românească)

Cele peste 400 de pagini ale volumului surprind starea prozei actuale prin fixarea unor coordonate, a unor teme majore care configurează profilul epicii ultimelor decenii în subcapitole cu titluri inspirate și elocvente: *Despre personaj și ochiul leneș al scriitorului*, *Minte-mă! sau despre literatura confidențială*, *Fond erotic (secret) în literatura română*, *Moartea la purtător*, *Fragmentul și defragmentările*. În partea a doua, autoarea prezintă succint, dar inspirat, într-o manieră originală și deloc „îngăduitoare” opera a 70 de prozatori contemporani pe care îi validează ca reprezentativi pentru tendințele actuale.

■ *Mihai Eminescu și scriitorii sătmăreni*, coordonat de George Vulturescu, apărut în 2015 la Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca reunește nume precum: Mircea Popa, Gheorghe Glodeanu, Ioan Nistor ale căror studii critice și de istorie literară vizează personalitatea, biografia și opera poetului

național prin raportare la Sătmar, toponim frecvent regăsit în publicistica eminesciană. Inedite sunt documentele care demonstrează existența unor „antieminescieni” în spațiul menționat, chiar printre preținșii prieteni ai poetului.

■ Un itinerar monografic este volumul *Fetele adevărului. Dimensiunea morală a romanelor lui Augustin Buzura*, semnat Viorica Gligor.

Alături de un interviu emoționant cu prozatorul român, volumul cuprinde succinte, dar interesante prezentări ale romanelor, un profil Augustin Buzura și activitatea editorialistului.

■ La Editura Corint, în seria *Clasici ai literaturii universale*, a apărut romanul *Însemnările lui Malte Laurids Brigge*, Rainer Maria Rilke.

Profund analitic, poetic, romanul abordează, în manieră confesivă, tema vieții și a morții, a familiei și a copilăriei, surprinzând pictural lumea la ale cărei miracole e martor.

■ Un eveniment editorial e apariția în 2015, la Polirom, a integralei prozei Jorge Luis Borges în două volume, *Moartea și busola*, respectiv *Cartea de nisip*, care se apropie, împreună, de 1000 de

pagini. Volumele sunt însoțite de note și prezentări care sporesc valoarea ediției.

■ *Destine și cărți. Recviem interpretativ*, semnat Imelda Chintă e un volum de cronici literare publicate de autoare în revista de cultură a Sălajului, dar și în alte reviste literare din țară.

Poezia-expresie a căutării propriului eu, Thalia și Caliope - discurs epic și dramatic, respectiv Confesiuni intrinseci (critică și eseu) sunt cele trei secțiuni ale unei cărți ce dezvăluie pasiunea și talentul interpretativ al autoarei.

■ Ajuns la al treilea volum din *Colecția de călimări*, Viorel Mureșan demonstrează că perseverența și abnegația criticului dublează, completează calitățile poetului.

Dar și reciproca pare a fi valabilă, căci metafora își face loc în cronici și în titlurile poetice ale capitolelor: *Coloane în mișcare* (pentru studiile închinat clasicilor), *Noduri în papyrus* (pentru volumele de poezii) și *Reliefuri* (pentru volumele de critică, istorie literară sau specii de graniță).

■ O carte-jurnal, un jurnal de poeme, un poem în mișcare este volumul *La centru, prin nord-vest* al lui Daniel Săuca.

DANIEL SĂUCA

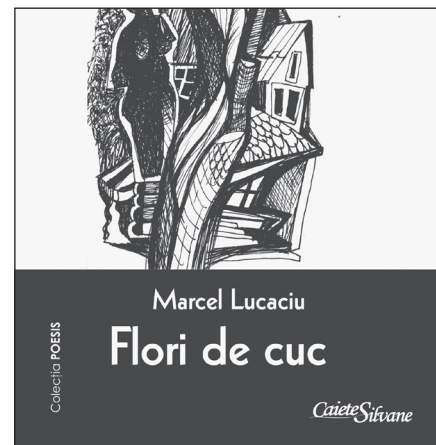

LA CENTRU,
PRIN NORD-VEST

Falsa eterogenitate instigă la o lectură aplicată, căci despre timp ai existenței și timpuri este vorba.

■ Două volume de versuri încheie seria cărților sălăjene; *Vânătorul de tristeți* e cel mai recent volum de versuri al profesorului Viorel Tăutan. Multe elegii, câteva poeme de dragoste compun cel de-al șaselea volum al scriitorului din Jibou.

■ *Flori de cuc*, volum semnat Marcel Lucaciu și prefăcut de Viorel Mureșan nu se îndepărtează și

nici nu se dezice de volumele anterioare de poeme dacă avem în vedere tonalitatea lirică, intenția de a „liriciza cotidianul”, așa cum remarcă în textul de pe coperta IV cronicarul, și prezența celor două secțiuni ale volumului: *Noaptea poemului* (care trimite la *Poemul care a împușcat metafora*) și *Scrisorile către Isolda*.

(C.A.)

CENTRUL DE CULTURĂ ȘI ARTĂ AL JUDEȚULUI SĂLAJ

Expoziție de artă / Képzőművészeti kiállítás

V-PAR

Progressive Art Refuge
Varsolc Perecsen Artist Residency

BAKOS ISTVÁN / BIANCA TRIFAN / CSÓKA SZILÁRD ZSOLT / FÁBIÁN EMÓKE / FARCAS DAVID / FOGARASI HUNOR / HADNAGY KINGA / KUTASI IMOLA / LÁSZLÓ LORÁND / MAKKAI BALÁZS / PÉTER FELIX / SZABÓ ANNA-MÁRIA / SZABÓ CSONGOR / TÓDOR TAMÁS

Vernisaj / Megnyitó

22.01.2014 ora 17 óra

PRIMER GALÉRIA

PROGRESULUI út, 2 szám

október 25, péntek

18 órától

**KIÁLLÍTÁS

MAROSVÁSÁRHELY
CSÍKSZEREDA
KOLOZSVÁR
ZILAH

*FÁBIÁN EMÓKE | BAKOS ISTVÁN | FOGARASI HUNOR

TÓDOR TAMÁS | POP ATTILA | HADNAGY KINGA

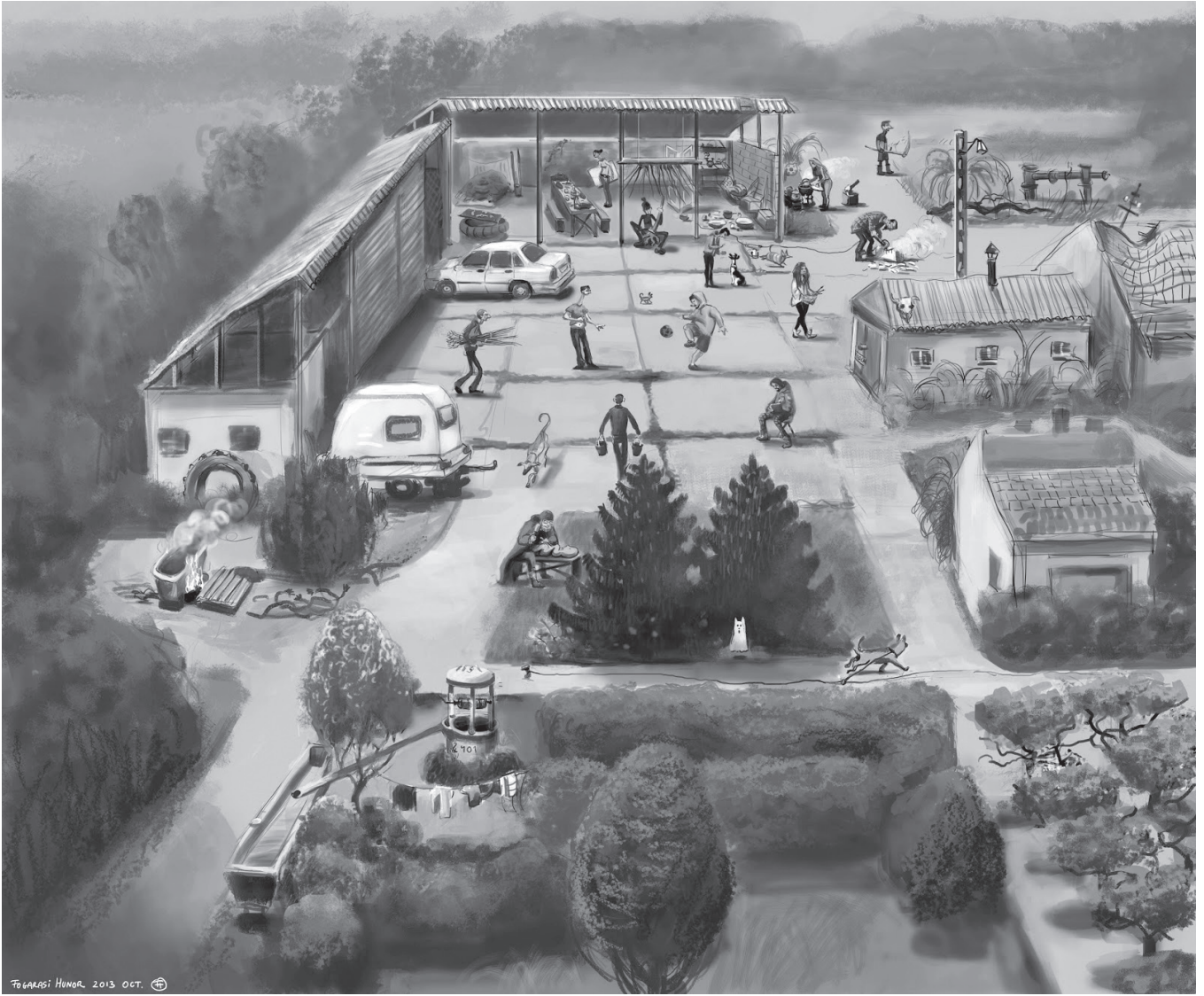
BIANCA TRIFAN | SZABÓ CSONGOR | FARCAS DAVID

SZABÓ ANNA-MÁRIA | CSÓKA SZILÁRD-ZSOLT

MAKKAI BALÁZS | PÉTER FELIX | SZABÓ ZOLTÁN

LÁSZLÓ LORÁND

A TÁBOR KIÁLLÍTÁSÁT MEGNYITJA SZABÓ ZOLTÁN JUDÓKA
MEGTEKINTHETŐ NOVEMBER 7-IG, NAPONTA 10-TŐL 16 ÓRÁIG

Fogarasi Hunor 2013 OCT. ©

